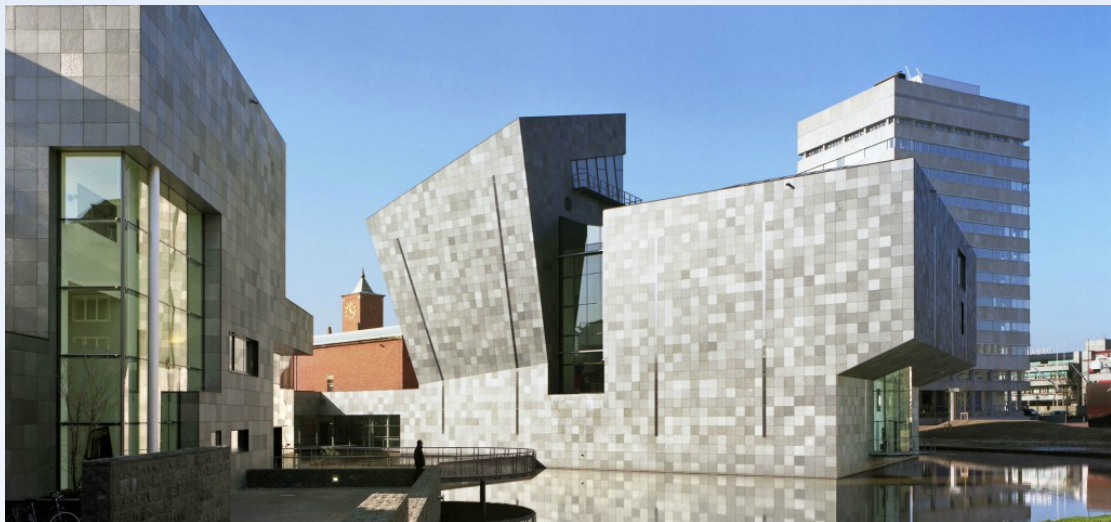

Het is de kunst diversiteit inclusief te maken

EEN INSTITUTIONEEL ETNOGRAFISCH ONDERZOEK NAAR SOCIALE INCLUSIVITEIT EN
DIVERSITEIT IN HET VAN ABBEMUSEUM

ELS BLAAUW
(4001273)

MASTERSCRIPTIE
INTERCULTURELE
COMMUNICATIE

MEERTALIGE TRACK

EERSTE BEGELEIDER: DR. R.M. BEERKENS
TWEEDE BEGELEIDER: DR. J.D. TEN THIJE

FACULTEIT GEESTESWETENSCHAPPEN
UNIVERSITEIT UTRECHT
18 APRIL 2017

Voorwoord

Voor u ligt de masterscriptie 'Het is de kunst diversiteit inclusief te maken: Een institutioneel etnografisch onderzoek naar sociale inclusiviteit en diversiteit in het Van Abbemuseum'. Voor deze scriptie is casestudyonderzoek gedaan naar het Van Abbemuseum, om erachter te komen hoe het museum omgaat met sociale inclusiviteit en diversiteit. De masterscriptie is geschreven voor de masteropleiding Interculturele Communicatie aan de Universiteit Utrecht.

'Veel wegen leiden naar Rome'. Na vijf jaar studeren op de Universiteit van Utrecht, heb ik mijn twee grootste interesses, kunst en diversiteit, kunnen koppelen en uitdiepen in mijn masterscriptie. De afgelopen jaren heb ik veel verschillende vakken gevolgd omdat ik 'te veel interesses' had en 'alles leuk' vond binnen de faculteit Geesteswetenschappen. Hierdoor was een specifieke richting of focus moeilijk te vinden. De opleiding Interculturele Communicatie heeft me hierbij geholpen en ik ben erg blij dat ik mijn twee grootste interesses heb kunnen onderzoeken in deze scriptie. Kunst en diversiteit kunnen elkaar bijstaan en versterken. Ook kan kunst mensen met elkaar verbinden doordat ze een universele taal spreekt. In tijden zoals deze zou ik een museum dan ook graag een maatschappelijke functie willen toebedelen. In tien weken tijd heb ik onderzocht in hoeverre het Van Abbemuseum deze rol op zich heeft genomen.

Graag wil ik mijn scriptiebegeleider, Roos Beerkens, bedanken voor de uitgebreide feedback iedere week en het vertrouwen in mijn onderwerp, vooral op de momenten dat ik het zelf soms kwijt was. Ook Jan ten Thije, mijn tweede begeleider, wil ik bedanken voor het meedenken, het contact leggen met Steven en daarmee het mede vormgeven van mijn scriptieonderwerp. Dan volgt ook Steven ten Thije, uiteraard, voor het beantwoorden van mijn vele e-mails, het meedenken, verstrekken van informatie en het in contact brengen met je collega's bij het Van Abbemuseum. Ten slotte wil ik mijn groepsgenoten bedanken, voor het wekelijks overleg, de steun en de hulp die jullie me hebben geboden.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Els Blaauw

Zaltbommel, 18 April 2017

Samenvatting

In deze scriptie is onderzocht hoe een museum voor moderne en hedendaagse kunst omgaat met sociale inclusiviteit en diversiteit op het gebied van publiek, programma, personeel en partners. Er is casestudyonderzoek gedaan naar het Van Abbemuseum om middels de institutionele etnografie tot een beschrijvende analyse te komen. Aanleiding voor dit onderzoek zijn de demografische veranderingen in Nederland en de angst voor het vreemde dat onder vele Nederlanders heerst, alsmede de benoeming van het Van Abbemuseum tot *best practice* door de Code Culturele Diversiteit.

Aan de hand van observaties, documentanalyse en interviews is getracht een beschrijvende analyse te maken van die vier pijlers (publiek, programma, personeel en partners) in het museum.

Geconcludeerd kan worden dat het Van Abbemuseum sociale inclusiviteit en diversiteit binnen alle vier de pijlers naar voren laat komen. Door de norm te bevragen en aansluiting te zoeken bij subculturen, worden betrokkenheid en inclusiviteit gerealiseerd. Ook gaat het museum een gesprek aan met het publiek, de (internationale) partners en het personeel, waardoor op inclusieve wijze wordt geluisterd naar een variëteit aan meningen en perspectieven. Het personeelsbestand is daarentegen nog niet echt divers en vormt geen afspiegeling van de maatschappij. Daarbij zouden andere perspectieven toegevoegd kunnen worden aan de westerse thematiek in de huidige collectie en zou de dialoog met het publiek wat diepgaander mogen zijn.

Trefwoorden: *Van Abbemuseum, (sociale) inclusiviteit, diversiteit, Code Culturele Diversiteit*

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Samenvatting.....	3
1. Inleiding	6
1.1 Aanleiding.....	6
1.2 Relevantie.....	7
1.3 Leeswijzer	8
2. Context	9
2.1 Nieuwe Museologie.....	9
2.2 Maatschappelijke veranderingen en de Nederlandse kunst- en cultuursector	9
2.3 Code Culturele Diversiteit	11
2.4 Casestudy: Van Abbemuseum.....	11
3. Theoretisch Kader	13
3.1 Het museum	13
3.2 Belang van sociale inclusiviteit	13
3.3 Inclusiviteit en diversiteit	15
3.4 Uiting sociale inclusiviteit in het museum.....	16
3.4.1 Publiek.....	16
3.4.2 Programma	17
3.4.3 Personeel.....	18
3.4.4 Partners.....	19
4. Probleemstelling	21
5. Methodologie	22
5.1 Onderzoeksmethode	22
5.1.1 Casestudy.....	22
5.1.2 Institutioneel etnografisch onderzoek.....	23
5.2 Datacollectie.....	24
5.2.1 Observaties	24
5.2.2 Tekstanalyse.....	25
5.2.3 Interviews.....	25
6. Resultaten	27
6.1 Publiek	27
6.1.1 Omschrijving museumpubliek	27
6.1.2 Inclusiviteit en (nieuw) publiek.....	28
6.1.3 Rol museumpubliek.....	30
6.2 Programma	31
6.2.1 Relatie tussen kunst en samenleving	31
6.2.2 Kunst als basis voor gesprek	32
6.2.3 “Kunst voor de mensen”	36
6.3 Personeel.....	37
6.3.1 Organisatiestructuur.....	38
6.3.2 Personeelsbestand als afspiegeling van de maatschappij	39
6.3.3 Vrijwilligers zijn een onmisbare schakel.....	40
6.4 Partners	42
6.4.1 Subsidies en sponsoring	42
6.4.2 Platforms.....	43

6.4.3 Netwerkprojecten.....	43
6.4.4 Educatiepartners.....	44
7. Conclusie	44
7.1 Publiek.....	45
7.2 Programma.....	45
7.3 Personeel.....	46
7.4 Partners.....	46
7.5 Beantwoording hoofdvraag.....	47
8. Discussie	48
8.1 Beschouwing theorie.....	48
8.2 Kritische reflectie onderzoek.....	49
8.3 Suggesties voor vervolgonderzoek.....	50
9. Literatuurlijst	51
9.1 Primaire bronnen	51
9.2 Secundaire bronnen	52
10. Bijlagen	54
10.1 Topic list interviews.....	55
10.1.1 Topic list 1: Interview met zakelijk directeur.....	55
10.1.2 Topic list 2: Interview met hoofdcurator.....	57
10.1.3 Topic list 3: Interview met vrijwilligers.....	58
10.2 Data Van Abbemuseum.....	60
10.3 Interviews.....	65
10.3.1 Interview M2.....	65
10.3.2 Interview M3.....	73
10.3.3 Interview M4 + M5.....	85

1. Inleiding

“Musea moeten zich richten op niet-blank, niet-hoogopgeleid publiek” (Ten Thije, geciteerd in Lent, 2016).

Onderzoeksconservator van het Van Abbemuseum te Eindhoven, Steven ten Thije, stelt dat het kunstmuseum een belangrijke rol te vervullen heeft in de huidige maatschappij (2016). Hij noemt twee redenen waarom het museum zich zou moeten richten op een meer gediversifieerd publiek. Zo betoogt hij dat musea openbaar zijn: “Ze ontvangen subsidie van de gemeenschap en zouden daarom ook deze gehele gemeenschap moeten dienen en niet slechts een deel ervan. Zelfs al is dat deel een meerderheid” (Ten Thije, geciteerd in Mondriaan Fonds, 2016, para. Deel I – Een Inleiding). Daarbij noemt hij dat “kunst ons kan helpen in ons burgerschap,” doordat wanneer men naar kunst kijkt, het men leert “om hun eigen ervaringen te uiten en een ‘stem’ te ontwikkelen die gehoord kan worden binnen een gemeenschap” (Ibid.).

Ook minister Bussemaker van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap stelt dat het museum een maatschappelijke rol te verwezenlijken heeft: “Kunst, cultuur en samenleving hebben elkaar nodig” (2015, p. 15). In Ruimte voor cultuur (2015) schetst ze de uitgangspunten voor het cultuurbeleid in de periode 2010-2017. Er wordt veel aandacht geschonken aan de maatschappelijke waarde van kunst en cultuur, hoe het als verbindende factor gezien kan worden tussen cultureel diverse groeperingen en het dus bij kan dragen aan een gemeenschappelijke identiteit (Ibid.).

Ik ben het met bovenstaande eens omdat ik denk dat kunst een universele taal kan spreken, waar iedereen – die een interesse voor kunst heeft – iets bij kan denken of voelen. Daarbij vind ik het belangrijk dat mensen gelijk behandeld worden, op alle vlakken van de maatschappij. Dit sluit sterk aan bij de theorie van Richard Sandell over sociale inclusiviteit voor deze scriptie (1998). De verdeeldheid die heeft geheerst en momenteel heerst in Nederland, met betrekking tot vluchtelingen, heeft me vanaf het begin geboeid. Men is bang voor het vreemde en weert het vreemde liever dan dat men zich erin verdiept om zo wellicht enkele overeenkomsten te zien. Het museum als openbaar gebouw kan men laten verdiepen in ‘de Ander’ en kan een dialoog aangaan met de bezoeker om deze uit zijn/ haar bepalende context te halen. Ook andersom: hoe zorg je ervoor dat de inhoud van het museum meer mensen aanspreekt dan enkel het reeds bestaande kunstminnende publiek? Diversiteit in de collectie kan ook leiden tot meer inclusiviteit; alleen moet het dan wel op een juiste manier uitgevoerd worden. Het lijkt me interessant te onderzoeken hoe methoden tot inclusiviteit werken en hoe het Van Abbemuseum dit al dan niet toepast.

1.1 Aanleiding

Een instrument dat is ontwikkeld door de cultuurbranche, ten bate van diversiteit in culturele instellingen is de Code Culturele Diversiteit (CCD). Deze code helpt bij het structureel verankeren van culturele diversiteit binnen een culturele instelling aan de hand van een aantal gestelde doelen op het gebied van programma, publiek, personeel en partners (CCD, Aanpak, 2014). Minister Bussemaker noemt het belang van deze code in de begeleidende Kamerbrief bij de publicatie Cultuur in Beeld 2016. Ze schrijft dat het Nederlandse cultuurbeleid inclusief moet zijn: bedoeld voor alle inwoners van Nederland. Hiervoor moeten culturele instellingen de verbinding met alle bevolkingsgroepen in Nederland opzoeken: in het publiek dat ze willen bereiken, in de manier waarop ze een organisatie runnen en in de aanbodkeuzes die ze maken. Hiervoor is het dan ook “belangrijk

dat alle culturele instellingen invulling geven aan alle vier de pijlers van de Code culturele diversiteit” (Bussemaker, 2016, para. Diversiteit).

Dit jaar is het Van Abbemuseum één van de vijf nominaties voor de CCD Award 2017 (CCD Award, 2016); daarbij wordt het museum genoemd als één van de *best practices* van de Code Culturele Diversiteit (Best Practices, 2016). Volgens de site streeft het museum ernaar “door te ontwikkelen tot een inclusief museum” (Ibid.).

Er is tot nu toe redelijk wat geschreven over wat een inclusief museum nu exact inhoudt (Sandell, 1998, 2003; Hooper-Greenhill, 2000; Coleman, 2015; Witcomb, 2009). Echter, zijn deze bronnen óf gedateerd óf suggereren ze enkel hoe een museum zich zou moeten positioneren in een steeds veranderende maatschappij. Evaluatieonderzoek, naar in hoeverre een museum zich die inclusiviteit eigen heeft gemaakt, is tot noch toe schaars. In één eerder onderzoek (Bierling, Brisoux, Kuijten, La Rosa, & Pereira de Morais Luz, 2012), met het Van Abbemuseum als *casestudy*, is er bekeken hoe het museum en sociale inclusiviteit met elkaar verbonden kunnen worden, aan de hand van de grondlegger van de sociale inclusiviteit in musea: Richard Sandell (1998, 2003), waarbij ook naar de invloed van het museum op de omliggende omgeving wordt bekeken. Deze scriptie start ook vanuit Sandell’s theorie, maar breidt deze uit en legt de focus meer op wat er zich binnen de muren van het museum afspeelt op het gebied van sociale inclusiviteit en hoe keuzes hierover worden gemaakt. Om dit te onderzoeken wordt er gebruik gemaakt van een casestudy: het Van Abbemuseum. Doordat het als best practice uit de bus komt volgens de CCD, is het interessant om te bekijken hoe het diversiteitsbeleid van het Van Abbemuseum eruit ziet en hoe dit bijdraagt aan sociale inclusiviteit. Om het onderzoek een aantal richtlijnen te geven, focust het zich op de volgende vier pijlers in het museum: publiek, programma, personeel en partners (ook wel de vier pijlers van de Code Culturele Diversiteit).¹ Het leidt tot de volgende onderzoeksvraag:

Hoe gaat een museum voor moderne en hedendaagse kunst om met sociale inclusiviteit en diversiteit en op welke manier uit zich dat op het gebied van publiek, programma, personeel en partners?

1.2 Relevantie

Ten eerste is het relevant om het Van Abbemuseum als casestudy te onderzoeken, omdat er tot op heden weinig evaluatieonderzoek naar instellingen is gedaan op het gebied van sociale inclusiviteit. Er is voornamelijk geschreven over hoe je een museum sociaal inclusief kunt maken (zie onder andere Sandell, 1998, 2003; Hooper-Greenhill, 2000 en Coleman, 2016). Daarbij is het eerder gedane onderzoek door Bierling et al. (2012) enigszins gedateerd en werd er in dat jaar een nieuw beleidsplan geschreven voor de periode van 2013 tot en met 2017 (Van Abbemuseum, 2012). Dit beleidsplan wordt in deze scriptie geëvalueerd.

Er wordt veel aandacht besteed aan het maatschappelijke belang van culturele instellingen, door zowel de sector zelf als de overheid (Bussemaker, 2016). Volgens minister Bussemaker vormt het cultuurpubliek geen afspiegeling van de veranderende bevolkingssamenstelling (Ibid.). Kunst- en cultuurinstellingen zouden moeten inspelen op de demografische

¹ **Programma** staat voor de inhoudelijke producten en diensten van een instelling; **Publiek** staat voor de (eind)afnemers van de inhoudelijke producten en diensten; **Personeel** staat voor het aantal en de competenties van personen die (vrijwillig of vanuit een dienstverband) een functie bekleden in de instelling en **Partners** staat voor externe personen en organisaties waar de instelling opdrachten aan verstrekt of mee samenwerkt (Zoals overgenomen van CCD, Code Culturele Diversiteit, 2016, p. 4).

veranderingen in Nederland. Hoe dit zou moeten gebeuren wordt vooral genoemd in beleidsdocumenten (zie bijvoorbeeld Bussemaker, 2015; 2016); maar, hoe vertaalt dit zich naar de praktijk? En met name: hoe zie je dit terug in een modern kunstmuseum, zoals het Van Abbemuseum? Anke Bangma, curator moderne kunst bij het Tropenmuseum, noemt dat kunstmusea vooral bezig zijn met kunst en minder met de maatschappij eromheen (zoals aangehaald in Van Velsen, 2014, para. Tate Model). Kunsthistorische referenties, waarmee een divers publiek aangesproken zou kunnen worden, spelen vaak een relatief kleine rol in moderne kunstmusea, volgens Bangma (Ibid.)

Het is interessant te onderzoeken hoe een museum voor moderne en hedendaagse kunst, anders dan bijvoorbeeld een historisch museum, er voor zorgt dat niemand buitengesloten wordt. Deze uitsluiting is volgens Sunny Bergman (2016) nog steeds aanwezig in musea, ze refereert hierbij aan de weinige aandacht die geschonken wordt aan het slavernijverleden in (historische kunst-) musea als het Rijksmuseum. Woorden als 'slaveneigenaar' en 'slavenhandel' worden bij schilderijen over deze periode niet genoemd, waardoor er volgens Bergman een deel van de geschiedenis ontkend wordt. Het gevolg is dat de Gouden Eeuw op een zodanige manier *geframed* wordt, dat het enkel één perspectief betreft: dat van de heldhaftige VOC en WIC (Bergman, 2016, 'Held of schurk?'). Zou het Rijksmuseum een inclusieve benadering willen handhaven, dan zouden er meerdere perspectieven getoond moeten worden. Waar het voor een historisch museum vrij makkelijk is om te refereren aan een historische context en op deze manier verhalen en mensen in te sluiten, is dit voor een museum voor hedendaagse kunst moeilijker te bewerkstelligen. Het gaat hier vaak om abstracte kunstwerken en conceptuele kunst, zonder contextueel historisch verhaal waaraan gerefereerd wordt. Hoe kan een museum voor moderne kunst dan alsnog een inclusief verhaal vertellen en verschillende verhalen representeren? Dat wordt in deze scriptie mede onderzocht.

1.3 Leeswijzer

Dit onderzoeksverslag heeft de volgende structuur. Allereerst wordt er in hoofdstuk 2: Context, het debat weergegeven over maatschappelijke veranderingen in de kunst- en cultuursector, alsmede de casestudy toegelicht en de Code Culturele Diversiteit, de aanleiding voor dit onderzoek. Vervolgens worden in hoofdstuk 3: Theoretisch Kader, de belangrijkste begrippen uiteengezet, evenals het bestaande wetenschappelijk debat omtrent de hoofdvraag. In hoofdstuk 4: Probleemstelling, worden de hoofdvraag en bijbehorende deelvragen gepresenteerd, waarna in hoofdstuk 5: Methodologie, de gekozen onderzoeksmethode toegelicht wordt. Vervolgens, worden in hoofdstuk 6 de resultaten gepresenteerd, waarna het onderzoek afsluit met de Conclusie (hoofdstuk 7) en de Discussie (hoofdstuk 8).

2. Context

In dit hoofdstuk wordt de context van het onderzoek besproken, oftewel het paradigma waarbinnen de museumsector zich bevindt en de maatschappelijke veranderingen in Nederland die invloed kunnen hebben op museumbeleid. Vervolgens wordt de aanleiding voor de gekozen casestudy toegelicht alsook de casestudy zelf.

2.1 Nieuwe Museologie

Nieuwe Museologie is een paradigma dat zich in de jaren '90 in West-Europa nestelde. Maatschappelijke veranderingen in die tijd zorgden voor transformaties van musea in deze landen. Er werd aandacht besteed aan nieuwe en meerdere *stakeholders*, of nieuwe participerende groepen in de maatschappij (Assunção dos Santos, 2010). In deze periode worden kunst en cultuur meer en meer als bron en *tool* gebruikt om de wereld te begrijpen en te beïnvloeden. Nieuwe Museologie is dan ook ontstaan na een groeiende afkeer tegen het modernistische ideaal voor musea, zoals ontwikkeld in de 19^e eeuw, waarbij cultuur werd gezien als "het beste dat de mens heeft voortgebracht" (Van Mensch, 2005, p. 176). Het nieuwe paradigma gaat over de vermaatschappelijking van het museum als een actieve instelling die zich openstelt naar de samenleving en zich er niet voor afsluit (Van Mensch, 2005).

Musea die dit paradigma hanteren richten zich op de gemeenschap waar het museum zich binnen situeert. Doelen van de nieuwe museologie zijn dan ook *community empowerment* en lokale ontwikkeling (Assunção dos Santos, 2010). Dit betekent dat wanneer de maatschappij verandert, het museum mee verandert (Ibid.) Als context voor dit onderzoek geldt dan ook dat musea over het algemeen mee veranderen met maatschappelijke veranderingen. Al in 1976 verscheen de nota 'Naar een nieuw museumbeleid' van het ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, waarin werd gestreefd naar "betere mogelijkheden voor deelneming van alle sociale groepen aan de sociale en culturele voorzieningen, zoals musea" (zoals aangehaald in Van Mensch, 2005, p. 181). Wat betreft de overheid mag en kan het museum de maatschappelijke context dus niet negeren. In de volgende paragraaf wordt duidelijk welke maatschappelijke veranderingen er vandaag de dag voor zorgen dat musea niet achter kunnen blijven.

2.2 Maatschappelijke veranderingen en de Nederlandse kunst- en cultuursector

Veranderingen in de Nederlandse maatschappij hebben met name betrekking op de demografische samenstelling. Zo zijn er steeds meer inwoners met wortels in het buitenland. Momenteel telt Nederland 16,9 miljoen inwoners waarvan 3,7 miljoen een buitenlandse achtergrond hebben (doordat ze er zijn geboren, of omdat hun ouders er vandaan komen) (Bussemaker, 2016, para. Diversiteit). Bussemaker vervolgt in haar brief ter begeleiding van de publicatie 'Cultuur in Beeld 2016', dat het cultuurpubliek in Nederland divers is (door: leeftijd, geslacht, etniciteit, woonplaats, opleidingsniveau en inkomen), maar dat dit cultuurpubliek geen afspiegeling vormt van de veranderende bevolkingssamenstelling; iets dat de minister zorgen baart (Ibid.).

Wil het museum mee bewegen met de maatschappij, dan zou het in moeten spelen op deze veranderende demografie en, zoals eerder aangehaald in de Inleiding (Ten Thije, zoals geciteerd in Lent, 2016) zouden musea nieuw publiek moeten aantrekken. Niet iedereen uit de sector is het hiermee eens. Zo zijn er een aantal (ex-)museumdirecteuren die vinden dat kunst autonoom dient te blijven en het museum niet beïnvloed moet worden door

maatschappelijke veranderingen: “Het wordt tijd dat de kunstwereld achter de kunsten gaat staan en niet achter het sociale beleid van de staatssecretaris aanholt” (Ex-directeur Alexander van Grevenstein van het Bonnefantenmuseum in Maastricht, geciteerd in Top, 2008, p. 12). Ook Sjarel Ex, directeur van het Museum Boijmans van Beuningen, concentreert zich op de kunst en de kunstenaar. Context krijgt enkel aandacht indien noodzakelijk voor het werk. “[...] Wij zien kunst als het doel, niet als een middel tot het aanroeren of bespreekbaar maken van maatschappelijke issues” (Ex, geciteerd in Van Velsen, 2014, para. 3 ‘Kunst of context?’). Deze meningen dragen bij aan de over het algemeen gesloten houding van een museum – met name van de kunstmusea. Hierbij komt er steeds vaker kritiek op de gesloten houding van Nederlandse kunstinstellingen ten opzichte van de ontwikkelingen in de kunst van buiten Europa (Van Velsen, 2014). Ook het beeld van het museum als *white cube* bevordert de scheiding tussen museum en maatschappij (Coumans, 2014). Het museum als *white cube* werd al in de jaren '70 van de vorige eeuw beschreven en spreekt nog steeds tot de verbeelding:

[...] as a place free of context, where time and social space are thought to be excluded from the experience of artworks. It is only through the apparent neutrality of appearing outside of daily life and politics that the works within the white cube can appear to be self-contained – only by being freed from historical time can they attain their aura of timelessness. (Sheikh, 2009, p. 4)

Het tonen van kunst in witte ruimtes (*white cube*) zorgt er volgens Sheikh (2009) voor dat kunst zo buiten het dagelijkse leven gesteld wordt en men het los van de (maatschappelijke) context kan aanschouwen. Ten Thije (2016) stelt dat op deze manier kunstmusea als verheven, autoritaire ruimtes ogen, waar enkel de meest bijzondere producten van de beschaving als voorbeeld worden getoond. Het is mede om deze voorbeelden dat Charles Esche – directeur van het Van Abbemuseum – vindt dat kunst en musea weer aan moeten sluiten op de actualiteit van de wereld (zoals aangehaald in Top, 2008). In een interview met ArtReview (2016) noemt Esche het belang van het moment dat een kunstwerk openbaar wordt gemaakt en het verward raakt in de maatschappij: “[...] you immediately have to include all the manoeuvring, negotiations, personal relations and institutional politics behind an exhibition” (Esche, geciteerd in Eccles, 2016, p. 63). Hij benadrukt hiermee de impact en de invloed die kunst kan hebben op mens en maatschappij.

Het bemoeien met de maatschappij heeft volgens de overheid een belangrijk doel: het inclusief maken van kunst en cultuur, voor alle Nederlanders, zowel makers als publiek (Minister Plasterk, zoals aangehaald in CCD, 2016). Voor dit doel is de Code Culturele Diversiteit opgericht, die helpt culturele diversiteit te verankeren in de Nederlandse kunst- en cultuursector (CCD, 2016). De stuurgroep CCD noemt bijvoorbeeld dat wanneer culturele diversiteit opgenomen wordt in de programmering van een instelling, dit vaak als randprogrammering (incidentele activiteiten, vaak buiten de instelling) wordt bestempeld. Hierdoor blijft er een tweedeling bestaan tussen het reguliere publiek met reguliere activiteiten en het diverse publiek met diverse activiteiten (Ibid.). Een open blik en nieuwsgierigheid naar de ander zouden de Nederlandse kunst- en cultuursector kunnen vernieuwen (Ibid.). Het Van Abbemuseum komt uit de bus als een van de *best practices* van de CCD. Een interessant gegeven, omdat diversiteit als basis gezien kan worden voor een sociaal inclusief beleid: het hoofdonderwerp van deze scriptie. Hieronder volgt een korte toelichting op CCD.

2.3 Code Culturele Diversiteit

De CCD is in 2011 in het leven geroepen, door de kunst- en cultuursector zelf (CCD, Campagne, 2014). De reden voor het ontwikkelen van de code was om een brug te slaan naar het cultureel diverse deel van de samenleving. Want, zo bleek, “het publiek, de kijkers en de kopers zijn voornamelijk autochtone blanke Hollanders” (CCD, De Code, 2011).

De sector, waar vanuit de code is ontwikkeld, wordt vertegenwoordigd door een aantal brancheorganisaties (NMV, NAPK, VSCD) en vier sectorinstututen (MCN, Tin, Erfgoed Nederland, Kunstfactor), die samen de stuurgroep CCD vormen (CCD, De Code, 2011). De stuurgroep is daarnaast ook bijgestaan door een klankbordgroep. Deze bestaat uit verschillende vertegenwoordigers, waaronder het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap alsmede een aantal cultuurfondsen (Ibid.) Momenteel brengt de Federatie Cultuur de code onder de aandacht binnen de sector en Binoq Atana, een advies- en onderzoeksbureau op het gebied van cultuur en maatschappij, ondersteunt de Federatie Cultuur bij uitvoering van de werkzaamheden rond de code. Het project wordt in zijn geheel mogelijk gemaakt door financiële steun van het ministerie van OCW (CCD, Contact, 2011).

De code helpt bij het ontwikkelen van een diversiteitsbeleid binnen een culturele instelling op het gebied van Programma, Publiek, Personeel en Partners (CCD, De Code, 2011.). Dit gebeurt aan de hand van het stellen van een aantal doelen op het gebied van diversiteit, per pijler (CCD, *Code Culturele Diversiteit*, 2016, p. 7).² Ook biedt CCD twee scans aan die helpen bij het bepalen van de mate waarin diversiteit terugkomt in een instelling. Dit zijn de *Quickscan Culturele Diversiteit* en een uitgebreide diversiteitsscan van de CCD (2011).³ Deze tools helpen bij het terug laten komen van (culturele) diversiteit in alle facetten van een instelling om ervoor te zorgen dat culturele diversiteit verankerd wordt binnen de organisatie, alsook in het programma-aanbod.

2.4 Casestudy: Van Abbemuseum

Het Van Abbemuseum is in 2016 uitgeroepen tot één van de best practices van de CCD en was daarbij één van de vijf nominaties voor de CCD Award 2017. Dit houdt in dat het Van Abbemuseum maatschappelijke impact (qua invloed en bereik) heeft, innovatief is en er sprake is van zichtbare resultaten van het beleid om diversiteit te bevorderen ten aanzien van Personeel, Programma, Publiek en/of Partners (CCD, CCD Award, 2017).

Om bovenstaande reden is ervoor gekozen het Van Abbemuseum te gebruiken als casestudy voor dit onderzoek. Het Van Abbemuseum in Eindhoven is een museum voor hedendaagse kunst en omvat een internationale collectie van ruim 3000 kunstwerken. Het museum stelt op experimentele wijze vragen over kunst en samenleving en prikkelt bezoekers om na te denken over bepaalde onderwerpen, zoals ‘het museum als publieke ruimte’ (Van Abbemuseum, *Wie wij zijn*, 2016). Jaarlijks ontvangt het museum ongeveer 95.000 bezoekers (Van Abbemuseum, ‘Bezoekers en entree’, 2012). Hiervan is 70% hoog opgeleid en komt gemiddeld 47% uit Noord-Brabant en 6% tot 13% uit het buitenland (Van Abbemuseum, ‘Een kijk op onze huidige bezoekers’, 2012). De meeste recente cijfers tonen dat naast de 93.262 bezoekers in het museum nog eens 145.000 mensen projecten van het

² Deze doelen zullen, samen met de vier pijlers, handvatten bieden voor dit onderzoek en (deels) terugkomen in het Theoretisch Kader.

³ Zie voor de Quickscan Culturele Diversiteit: <http://codeculturelediversiteit.com/quickscan-culturele-diversiteit/> en voor de uitgebreide diversiteitsscan: <http://codeculturelediversiteit.com/diversiteitsscan-cultuur/>

Van Abbemuseum in het buitenland hebben bezocht (Erbslöh, U., Esche, C., Claus, J., Sinha, J. & Zevenbergen, D., 'Jaarverslag in cijfers', 2014).

In dit contexthoofdstuk is het maatschappelijke debat omtrent de rol van het museum in de maatschappij besproken. Vertrokken vanuit de Nieuwe Museologie is er gekeken naar de maatschappelijke veranderingen en de kunst- en cultuursector en de meningen van zowel museumdirecteuren, de overheid als de vanuit de kunst- en cultuursector opgerichte CCD. In het volgende hoofdstuk, Theoretisch Kader, wordt er dieper ingegaan op hoe de rol van het museum op het gebied van sociale inclusiviteit en diversiteit eruit kan zien en hoe dit bij kan dragen aan de maatschappij. Uiteindelijk wordt het Van Abbemuseum geëvalueerd op de implementatie van sociale inclusiviteit in de beschrijvende analyse.

3. Theoretisch Kader

In dit hoofdstuk wordt na een korte toelichting op het museum in het algemeen, dieper ingegaan op sociale inclusiviteit, hoe diversiteit hierin past en hoe beide begrippen naar voren kunnen komen in een museum.

3.1 Het museum

Voordat er ingegaan wordt op het wetenschappelijke debat omtrent diversiteit en inclusiviteit in het museum is het relevant om een definitie van een (kunst-)museum te geven. Dit wordt als startpunt gebruikt om door te gaan op de wijze waarop een museum om kan gaan met sociale inclusiviteit en diversiteit.

Volgens ICOM (International Council of Museums, 2007) is de meest actuele definitie van een museum als volgt:

A museum is a non-profit, permanent institution in the service of society and its development, open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates and exhibits the tangible and intangible heritage of humanity and its environment for the purposes of education, study and enjoyment. (p. 57)

Wat opvalt aan deze definitie is dat er reeds sprake is van een maatschappelijk doel: “in the service of society and its development”, geheel overeenkomstig met de Nieuwe Museologie waarin het museum zich als actieve instelling openstelt naar de samenleving (Van Mensch, 2005). De verder genoemde “intangible heritage of humanity” wordt tevens aangestipt door Hall, Evans & Nixon (2013), door te noemen dat een museum naast objecten, ook ideeën van wat de wereld is of zou moeten zijn, toont. Verder benadrukken ze dat een museum geen objectieve beschrijvingen geeft, maar representaties toont en waarde en betekenis toekent overeenkomstig bepaalde (historische) perspectieven (Ibid.). Hieruit kan er geconcludeerd worden dat een museum altijd een selectie aan verhalen vertelt, en dus ook een selectie aan verhalen niet vertelt. Dit heeft invloed op de representatie van bepaalde groepen en hun (historische) perspectieven, zoals de representatie van de VOC en WIC als heldhaftig in het Rijksmuseum (Bergman, 2016, ‘Held of schurk?’). In deze scriptie wordt er dieper ingegaan op het maatschappelijke doel en de representatie van verschillende perspectieven in een museum. Verschillende auteurs (Sandell 1998, 2003; Hooper-Greenhill, 2000; Witcomb, 2009; Coleman, 2016) hebben namelijk aangetoond dat het museum een belangrijke maatschappelijke rol heeft betreffende sociale inclusiviteit en deze op verschillende manieren uit kan voeren.

3.2 Belang van sociale inclusiviteit

Om bovengenoemde maatschappelijke rol te verduidelijken, is het nuttig de theorie van Richard Sandell (1998, 2003) over sociale inclusiviteit in het museum aan te halen. Sociale inclusiviteit houdt zich namelijk bezig met in- en uitsluitingsmechanismen en heeft als sociaal doel dat niemand uitgesloten wordt van deelname aan verschillende systemen van de maatschappij (Sandell, 1998). In zijn artikel ‘Museums as Agents of Social Inclusion’ (1998) beargumenteert Sandell dat uitsluiting van bepaalde minderheidsgroepen in de maatschappij wordt weerspiegeld in het museum, door het laten ontbreken van bepaalde verhalen van deze groepen of het praktisch uitsluiten van deze groepen. Het belang van het betrekken van alle Nederlanders bij culturele activiteiten en instellingen werd al eerder in de inleiding benoemd door onder andere Ten Thije (2016) Bussemaker (2015) en Bergman

(2016).

Tegenover inclusiviteit, door bijvoorbeeld het betrekken van alle Nederlanders bij culturele activiteiten, staat sociale exclusie. Laatstgenoemde vindt plaats in vier maatschappelijke dimensies: de politieke, economische, sociale en de culturele dimensie. Het inclusieve museum bevindt zich in de culturele dimensie en omvat drie elementen waarmee sociale exclusie tegengegaan kan worden (Sandell, 1998, p. 410): Representatie (In hoeverre wordt iemands culturele achtergrond gerepresenteerd in het museum), participatie (Welke mogelijkheden heeft een individu om deel te nemen aan het proces van culturele productie?) en toegankelijkheid (Welke mogelijkheden zijn er om culturele diensten te ervaren en waarderen?). Zodra deze kenmerken van een sociaal inclusief museum daadwerkelijk van kracht zijn in het museum, zijn er volgens Sandell drie mogelijke vormen van een sociaal inclusief museum: *the inclusive museum*, *the museum as agent of social regeneration*, en *the museum as vehicle for broad social change* (zie Tabel 1). Deze drie soorten musea hebben verschillende doelen met bijbehorende benadering en diverse manieren waarop sociale exclusie aangepakt kan worden, evenals wat er met mogelijke sociale problemen die geassocieerd worden met exclusie wordt gedaan.

Table 1. Museums as agents of social inclusion—a typology

	The Inclusive Museum	The Museum as Agent of Social Regeneration	The Museum as Vehicle for Broad Social Change
Goal	To achieve cultural inclusion	To improve individuals' quality of life (e.g. increase self-esteem)	To influence society/instigate positive social change (e.g. promote greater tolerance towards minorities)
Achieved through—	Representation of, and participation and access for, those excluded	Initiatives which seek to alleviate disadvantage/ encourage personal development (with individuals and small groups)	Providing a forum for public debate, education and persuasion
Exclusion is tackled within—	The cultural dimension	The economic, social, political and cultural dimensions	
Social problems associated with exclusion—	Might be addressed indirectly	—provide the rationale behind initiatives —might be directly expressed within the museum's goals	

Tabel 1: Museums as agents of social inclusion – a typology (Sandell, 1998, p. 416)

Sandell (1998) vindt dat het museum middels de culturele dimensie ervoor kan zorgen dat het niemand uitsluit en daarmee ook invloed uitoefent op de andere maatschappelijke dimensies. Dit kan bijvoorbeeld door deelname en representatie in het inclusieve museum wat bij kan dragen aan iemands individuele zelfvertrouwen, eigenwaarde en zelfbeschikking.

Hierdoor kan een individu meer kansen krijgen en creëren op het politieke, sociale en economische vlak. Sandell's hypothese is dus hoe actiever een museum is in het bereiken van sociale inclusiviteit, hoe groter het bereik om sociale problemen en exclusie tegen te gaan; in het museum en in de maatschappij. Hiermee wordt dan ook het belang van een sociaal inclusief museum benoemd.

Het niemand uitsluiten van de culturele dimensie heeft ook te maken met de noodzaak voor musea om een groter publiek aan te trekken en zo meer inkomsten te genereren (Hooper-Greenhill, 2000). Musea zijn namelijk steeds meer afhankelijk van fondsen, subsidies en sponsors. Het betrekken van (nieuw) publiek, personeel of partners (in het programma) kan middels diverse opties gerealiseerd worden. In paragraaf 3.4 wordt er per P uitgewerkt hoe sociale inclusiviteit en diversiteit op de voorgrond kunnen treden. Hieraan voorafgaand worden de begrippen inclusiviteit en diversiteit nader toegelicht, gezien ze een aanmerkelijke rol spelen in de toepassing van sociale inclusiviteit.

3.3 Inclusiviteit en diversiteit

Sandell (1998; 2003) definieert het begrip sociale inclusiviteit voornamelijk aan de hand van de tegenhanger: sociale exclusie. In deze paragraaf wordt inclusiviteit verder uitgediept alsook gerelateerd aan de term diversiteit. De begrippen zijn namelijk nauw met elkaar verbonden; dit wordt tijdens het bespreken van de definities duidelijk.

Inclusiviteit - 'allesomvattendheid' of 'het niets of niemand uitsluiten' (Van Dale, 2017) - kan enkel worden verwezenlijkt door een sfeer te creëren waarin alle mensen zich gewaardeerd en gerespecteerd voelen en toegang hebben tot dezelfde kansen (Riordan, 2014). Diversiteit opnemen in het beleid van een culturele instelling is vaak niet genoeg: "Het gevaar dat men loopt is dat gesproken wordt over multiculturaliteit, maar de 'allochtoon' bij de ingang [wordt] afgestreept om quota's te halen" (Staal, geciteerd in Top, 2012, p. 11).

Maatschappijbreed wint het woord inclusiviteit aan gebruikers (Geelen, 2017). Het wordt ook wel gekoppeld aan een nieuwe vorm van emancipatie, waarbij "elke bevolkingsgroep telt" (Vaessen, zoals aangehaald in Geelen, 2017, para. 1). Door het woord op deze manier te lezen, stuit men al gauw op de connectie met culturele diversiteit. Want, als elke bevolkingsgroep telt, dient culturele diversiteit onderkend te worden en geen hiërarchisch onderscheid gemaakt te worden tussen die verschillende bevolkingsgroepen. Diversiteit is echter meer dan enkel culturele diversiteit doet vermoeden (in het vervolg: etnisch-culturele diversiteit).

Etnisch-culturele diversiteit bestaat uit 'ethno-culturele groepen', die gemeenschappelijke kenmerken hebben op het gebied van origine, tradities, geloofssystemen en –praktijken (Parekh, aangehaald in Siapera, 2010). In deze scriptie trekt het begrip zich breder dan enkel etnisch-culturele diversiteit, en worden meerdere facetten van iemands identiteit benoemd. Dervin (2016) benadrukt het begrip *diverse diversities*, dat inhoudt dat er gekeken dient te worden naar de intersectie van verschillende identiteitskenmerken (gender, religie, sociale klasse, etc.), in plaats van enkel naar diversiteit in de zin van (nationale) cultuur en etniciteit. Dit kan ook wel omschreven worden als 'superdiversiteit', als gevolg van het meer heterogeen worden van de migrantenpopulatie (Vertovec, 2007, zoals aangehaald in Dagevos & Grundel, 2013). Diversiteit in afkomst leidt automatisch tot meer variatie in dimensies van diversiteit: niet alleen wordt etnische achtergrond als belangrijk gezien, ook culturele, taalkundige en religieuze achtergrond kunnen invloed hebben op iemands identiteit. Blijf je als instelling echter gefocust op etnische verschillen, refereer je vaak automatisch naar 'de Ander' en creëer je vanzelf een hiërarchie tussen zij die 'divers' zijn en

de rest (Dervin, 2016). CCD adviseert dan ook om rekening te houden met verschillende *scenes* binnen de culturele groepen en je als instelling niet alleen te baseren op etnisch-culturele achtergronden. Overeenkomst met Dervin's *diverse diversities* (2016) dient er dus rekening te worden gehouden bij het benaderen van (nieuw) publiek met persoonskenmerken als sekse, leeftijd, opleiding en inkomen (CCD, *Code Culturele Diversiteit*, 2016, p. 7).

Het sociaal inclusieve museum houdt rekening met *diverse diversities*, maakt geen hiërarchisch verschil en zorgt ervoor dat eenieder zich gewaardeerd en gerespecteerd voelt. Zodra al deze zaken terugkomen kan het museum volgens Sandell (1998) getypeerd worden als *a vehicle for broad social change* waarbij het museum invloed heeft op de omgeving en ervoor kan zorgen dat superdiversiteit een plek krijgt, waardoor mensen zich betrokken kunnen voelen en mee willen praten over sociale kwesties. Het delen en creëren van kennis, zoals omschreven door Coleman (2016), draagt hier tevens aan bij. Deze en andere vormen van sociale inclusiviteit in het museum worden toegelicht in de volgende paragraaf.

3.4 Uiting sociale inclusiviteit in het museum

Sociale inclusiviteit kan op verschillende manieren in een museum naar voren komen. Aan de hand van het *framework* van de vier P's (Personeel, Programma, Publiek en Partners) is er een selectie gemaakt van ideeën en theorieën die aansluiten op Sandell's basistheorie over sociale inclusiviteit en deze theorie tevens verrijken.

3.4.1 Publiek

De basis van Sandell's theorie (1998) klinkt door in een sociaal inclusief beleid voor het museumpubliek. In eerste instantie door iemands culturele achtergrond te representeren in het museum middels de collectie, tentoonstellingen en nevenactiviteiten van het museum. Toegankelijkheid betreft de mate waarin er mogelijkheden zijn om culturele diensten te ervaren en te waarderen (Ibid.).

Coleman (2015) heeft in haar artikel 'The Socially Inclusive Museum: A Typology Re-imagined' geprobeerd Sandell's ideeën meetbaar te maken, door er twee theorieën aan toe te voegen uit de *Library and Information Science*. Een van deze theorieën – *SECI ba* – gaat over de ervaring van de museumbezoeker en hoe deze zich bewust kan worden van zijn/haar eigen identiteit in het museum. Ook wordt de museumbezoeker (alsmede de werknemer in het museum) in deze theorie gezien als iemand die kennis kan creëren en zo van waarde is voor de organisatie van het museum (Rowley, zoals aangehaald in Coleman, 2015). Hoe meer stemmen, hoe meer perspectieven en diversiteit in de organisatie en programmering van het museum. Hierdoor kunnen meer mensen, waaronder het museumpubliek, zich verbonden voelen met een museum. Deze kenniscreatie vindt plaats in een bepaalde context. Coleman (2015) gebruikt hiervoor het begrip *ba*. *Ba* is een Japans concept dat staat voor een gedeelde ruimte waarin relaties ontstaan en hiermee als basis dient voor kenniscreatie. Relaties die zowel op individueel als collectief niveau worden gecreëerd kunnen bijdragen aan het herkennen of ontdekken van de eigen identiteit (Ibid.).

Een museum kan invloed uitoefenen op de mate waarin een museumbezoeker zich bewust kan worden van de eigen identiteit. Wanneer hiernaast ook nog nieuwe relaties ontstaan en nieuwe kennis wordt gecreëerd kan een museumbezoeker het gevoel krijgen dat een mogelijke afwijkende mening wordt gerespecteerd en de museumbezoeker zich op zijn beurt gerepresenteerd voelt in het museum (Coleman, 2015). Volgens Sandell (1998) zou deze herkenning bij kunnen dragen aan de persoonlijke ontwikkeling van een individu, in het

museum en zo bijdragen aan persoonlijke ontwikkelingen in de andere drie sociale dimensies.

Daarnaast speelt de museumbezoeker ook een grote rol in de interpretatie van een kunstwerk en betekenisgeving aan een kunstwerk. Hierbij spelen voorafgaande kennis en de historische en culturele achtergrond van een individu een belangrijke rol (Hooper-Greenhill, 2000). Daarbij worden mensen gevormd door hun interpretatieve gemeenschap (Ibid.). Dit houdt in dat iemand zijn of haar individuele mening altijd test in een context van een interpretatieve gemeenschap: 'Begrijpen wij elkaar?' Het is van belang dat een museum weet met welke interpretatieve gemeenschappen ze te maken heeft, om zo hun ervaring te begrijpen (Ibid.). Hierbij kan een museum de vraag stellen in hoeverre hetgeen dat gepresenteerd wordt begrijpelijk is voor het museumpubliek. Meerdere interpretatieve gemeenschappen leiden tot meerdere, verschillende perspectieven in het museum. Wil men het museum als *ba* onderkennen, als een gedeelde ruimte waar kenniscreatie ontstaat, zal er rekening moeten worden gehouden met deze interpretatieve gemeenschappen en hoe zij te bereiken zijn. Dit kan bijvoorbeeld gerealiseerd worden door een begeleidende tekst en uitleg bij een kunstwerk aan te passen aan de kennis van een bepaald soort publiek. Gebeurt dit niet, dat kan het zo zijn dat een kunstmuseum een zichzelf in stand houdende interpretatieve gemeenschap representeert en hiermee geen nieuw publiek bereikt (Ibid.).

Kennis van het museumpubliek is tevens van belang om te weten hoe er naar het gewenste publiek gecommuniceerd dient te worden. Soms wordt er naar publiek gerefereerd als *the general public* (Hooper-Greenhill, 2000, p. 29), maar dit houdt in dat er geen kennis is van de samenstelling van dit publiek. Hieruit kan blijken dat er geen onderzoek naar het publiek wordt gedaan, waardoor de ervaring en de identiteit van deze bezoekers onbekend blijft (Hooper-Greenhill, 2000).

3.4.2 Programma

Nadat men kennis heeft van hoe het museumpubliek eruit ziet, welke behoeften ze hebben en welke kennis ze met zich meebrengen, kan er gekeken worden naar hoe dit gerealiseerd kan worden in de inhoud van het museum: het programma. Binnen dit thema vallen zowel de vaste collectie en losse tentoonstellingen die te zien zijn in het fysieke gebouw, evenals de overige activiteiten die binnen en buiten het museum worden georganiseerd. Programma en publiek hebben veel met elkaar te maken, omdat inclusiviteit in het programma gebaseerd is op het betrekken van een divers publiek. Dit wordt in de volgende alinea duidelijk gemaakt.

Er zijn verschillende manieren waarop sociale inclusiviteit terug kan komen in het programma van het museum. Andrea Witcomb (2009) heeft in haar artikel 'Migration, social cohesion and cultural diversity: Can museums move beyond pluralism?' een aanpak ontwikkeld om dit te realiseren, naar aanleiding van een aantal 'mislukte' vormen van inclusieve exposities, waarbij de Ander (in dit geval de migrantengemeenschap in Australië) gerepresenteerd werd, maar de Ander bleef. Dit was het gevolg van het wel willen tonen van diversiteit in een tentoonstelling, maar het niet inclusief kunnen maken. Een manier van het tentoonstellen van de cultuur van een migrantengemeenschap is de *enriching narrative* (Ibid.). De *enriching narrative* houdt in dat een andere cultuur op exotische wijze (folklore, eten, religieuze gebruiken etc.) als toegevoegde waarde wordt gezien voor de normatieve cultuur in een land (Ibid.). Hiermee worden twee uitkomsten veroorzaakt. Niet alleen wordt etnisch erfgoed op deze wijze gedocumenteerd, verschillen tussen de 'nieuwe' groep mensen en *mainstream* Australië worden sterk benadrukt. Witcomb komt dan ook met een oplossing hoe diversiteit wel kan leiden tot inclusiviteit. Er is aandacht nodig voor de dialoog

die plaatsvindt tussen groepen of ruimte voor een vergelijkend perspectief tussen groepen. Hierbij moet men met elkaar in gesprek gaan over gedeelde ervaringen en niet-gedeelde ervaringen. Het aangaan van de dialoog als museum zijnde noemt Hooper-Greenhill (2000) ook wel het cultuurmodel als communicatiemodel. Cultuur wordt hierbij gedefinieerd als: “[...] a site of multiple and heterogeneous borders, where different histories, languages, experiences and voices intermingle amidst diverse relations of power and language” (Giroux, geciteerd in Hooper-Greenhill, 2000, p. 22). Dit houdt in dat er vele, soms conflicterende, perspectieven zijn waar vanuit je de wereld zou kunnen uitleggen. Dit vraagt dan ook om aandacht voor het proces van betekenisgeving en de importantie van interpretatieve strategieën (Hooper-Greenhill, 2000). In een museum wordt interpretatie in eerste instantie uitgevoerd door anderen dan jijzelf: om zo bepaalde objecten te benadrukken en hun belang te tonen of om het narratief dat een tentoonstelling wil vertellen te verduidelijken (Ibid.). Echter, ook de participanten, het museumpubliek, zijn belangrijke betekenisgevers (Ibid.). Het cultuurmodel ziet dan ook het belang van multi- en interculturele visies in het museum. Verschillende perspectieven op dezelfde gebeurtenissen, verschillende klemtonen op wat belangrijk is, verschillende diepten van analyse en het gebruik van verschillende contextuele factoren dragen allemaal bij aan het bemoedigen van simpele ‘feiten’ (Ibid.).

In plaats van dat een museum diversiteit ‘aanleert’ aan het publiek, moet diversiteit door het museum ‘opgevoerd’ worden (Witcomb, 2009). Diversiteit is hierbij de norm binnen een museum en objecten binnen een tentoonstelling moeten zowel met elkaar converseren als met het publiek. Dit kan gebeuren door, ten eerste, thema’s te gebruiken die een variëteit aan ervaringen met zich meedragen zodat diversiteit als voedingsbodem van het thema kan worden gezien (Ibid.). Dit gedeelde historiografische thema leidt tot ‘conversatie’ binnen de tentoonstelling tussen de verschillende objecten. Door objecten in dezelfde ruimte te tonen die op verschillende manieren betrokken zijn bij een bepaald thema, worden diverse kanten van een thema belicht. Door deze diverse perspectieven bij elkaar te plaatsen, vindt een ‘conversatie’ plaats of wordt deze gestimuleerd. Vervolgens is het van belang dat het publiek bij deze ‘conversatie’ betrokken wordt. Een pluralistische benadering van representatie is niet afdoende.

3.4.3 Personeel

Sociale inclusiviteit in het personeelbestand kan, zoals hierboven omschreven, bewerkstelligd worden door het geven van gelijke kansen en het waarderen en respecteren van werknemers (Riordan, 2014). Daarbij wordt de noodzaak van diversiteit binnen organisaties steeds groter, door demografische veranderingen en het steeds meer multicultureel worden van de maatschappij (Smits & Van den Berg, 2003). Wil een organisatie gelijke kansen aanbieden, dan dient iedereen in ogenschouw te worden genomen en niemand buitengesloten te worden. Dit gebeurt vaak toch onbewust door ‘blinde vlekken’ die beleidsmakers kunnen hebben (Ibid.). Door de specifieke achtergrond van iemand kan informatie volledig weggefilterd worden die doorgaans niet in het referentiekader van een individu aanwezig is (Ibid.). Om deze blinde vlekken te voorkomen dienen er binnen een organisatie mensen met verschillende achtergronden opgenomen te worden. Meerstemmigheid kan hierbij leiden tot inclusiviteit, door interactie en inlevingsvermogen (Ibid.). Diversiteit in het personeelsbestand kan ook tot verschillende voordelen leiden (Miller, 2015). Zo kan nieuw publiek of ‘onbekend terrein’ beter benaderd worden door het specifieke inzicht van een werknemer. Daarbij leiden heterogeniteit en verschillende perspectieven tot meer creativiteit en beter aanpassingsvermogen bij veranderingen (in de omgeving) (Ibid.).

Wat betreft de museumprofessionals is het belangrijk dat zij hun macht herkennen en de invloed die ze daarmee uit kunnen oefenen op de mate van sociale inclusiviteit in het museum (Coleman, 2016; Hooper-Greenhill, 2000): hoe kennis wordt gevormd, naar wie er wordt geluisterd en welke perspectieven er worden gekozen om te laten zien in het museum. Een curator⁴ kan er namelijk voor kiezen om geheel eigenzinnig een tentoonstelling samen te stellen, door de objecten te kiezen en de teksten te bepalen die erbij komen te hangen (Hooper-Greenhill, 2000). Hierbij wordt mogelijk weinig rekening gehouden met sociale en culturele processen die deze werkwijze zouden kunnen beïnvloeden. De curator kan op deze manier dus macht uitoefenen op het inclusief maken van het museumprogramma. Coleman (2015) noemt dit de *curatorial voice*: de stem van de curator alsook de boodschap die het museumpubliek ontvangt. Deze benaming is onderdeel van de *gatekeeper theory* (Ibid.). Een *gatekeeper* is iemand die een sleutelpositie binnen een organisatie heeft en 'de poort' bewaakt jegens "the gated" (het bedoelde museumpubliek) (Barzilai-Nahon in Coleman, 2015). Hiermee kan de gatekeeper invloed uitoefenen op participatie, inclusie en exclusie van het museumpubliek, door bijvoorbeeld het (niet) verlenen van toegang tot een dienst of positie en door informatieselectie- en weerhouding (Ibid.). Dit worden ook wel de *gatekeeping*mechanismen genoemd (Ibid.). Gatekeepers hebben veel macht, doordat ze verandering kunnen faciliteren en nieuwe strategieën voor een organisatie kunnen ontwikkelen en implementeren (Coleman, 2015). Verschillende functies in het museum kunnen een dergelijke sleutelpositie hebben en bijbehorende gatekeepingmechanismen uitoefenen. Zo bepalen curatoren welke kunstwerken wel of niet worden tentoongesteld en wat voor tekst en uitleg er bij het kunstwerk wordt gegeven (Ibid.). Docenten, tourgevers en gastheren en -vrouwen herinterpreteren de stem van de curator voor de museumbezoeker. Daarbij kunnen gatekeepers als brug fungeren tussen verschillende gemeenschappen waar ze zich in bewegen (Ibid.).

Werknemers met verschillende functies binnen een museum kunnen macht uitoefenen op de inhoud van het museum; met name de functies die invloed hebben op de programmering van een museum. Binnen Mintzberg's theorie over de verschillende organisatiestructuren, zou deze machtsuitoefening overeenkomen met een professionele organisatie (1991). Hierbij is er sprake van weinig bestuurlijke controle en ligt de macht bij de uitvoerende kern. Deze uitvoerende kern heeft dus zeggenschap over welk publiek er met welke kunstobjecten en bijbehorende verhalen gerepresenteerd wordt in het museum. Hiermee heeft het ook macht over de mate van sociale inclusiviteit. De *professionals* worden doorgaans bijgestaan door een grote ondersteunende staf (Mintzberg, 1991). Binnen een museum bestaat deze ondersteunde staf uit werknemers die zich bezig houden met de productie en presentatie van kunstobjecten en zo het idee van een conservator uitvoeren. Ook werknemers die zich met behoud en beheer van de objecten bezighouden, voeren een ondersteunende taak uit.

3.4.4 Partners

Het implementeren van sociale inclusiviteit bij museumpartners, "de externe personen en organisaties waar de instelling opdrachten aan verstrekt of mee samenwerkt" (CCD, *Code Culturele Diversiteit*, 2016, p. 4), gebeurt op verschillende manieren. Ten eerste speelt ook hier diversiteit een belangrijke rol. Door te kiezen voor partners met andere perspectieven, kan een bepaalde (publieks-)doelgroep bijvoorbeeld beter benaderd worden door het specifieke inzicht van een partner (Miller, 2015). Een museum kan ook bewust voor diverse partners kiezen om dit als voedingsbodem voor het museum te laten fungeren. De diversiteit van partners wordt dan als bron gebruikt van waaruit het programma wordt

⁴ Een curator is een beheerder van een kunst-/museumcollectie of iemand die een tentoonstelling samenstelt (Van Dale, online woordenboek, 2017).

ontwikkeld, waardoor diversiteit als norm wordt doorgevoerd tot in de basis van het museum (Witcomb, 2009). Partners worden echter vaak ook gekozen uit noodzaak, vanwege de afhankelijkheid van financiële steun (Hooper-Greenhill, 2000). Sandell (2013) stelt dan ook dat musea vaak onzichtbaar zijn voor initiatieven om sociale inclusiviteit te bevorderen, afkomstig uit andere sectoren dan de kunst- en cultuursector, zoals de politiek of gezondheidszorg. Volgens Sandell valt hier nog veel winst te boeken qua partnerschap en aanboren van andersoortige bronnen ten bate van het museum (Ibid.).

Samenvattend kunnen er een aantal speerpunten geformuleerd worden waaraan een museum moet voldoen om als sociaal inclusief gezien te worden. Volgens Sandell (1998: zie Tabel 1) zijn er drie niveaus: het museum waarbij er sprake is van culturele inclusie (representatie en toegang voor hen die doorgaans uitgesloten van culturele instellingen), het museum als positieve invloed op individuele levens waardoor persoonlijke ontwikkeling ontstaat en het museum als aanstichter van maatschappelijke veranderingen waarbij er meer tolerantie ontstaat voor minderheden. Hiervoor dient het museum een plek voor kenniscreatie te zijn, waarbij meerdere perspectieven in acht worden genomen en zo een dialoog ontstaat. Diversiteit dient terug te komen in het personeel en de partners van het museum om zo tot een meerstemmigheid te komen en blinde vlekken te vermijden. Als laatste dient de macht van museumprofessionals erkend te worden en ingezet worden om veranderingen aan te gaan die tot meer inclusiviteit zullen leiden.

4. Probleemstelling

In het contexthoofdstuk kwam naar voren hoe de Nederlandse maatschappij verandert en hoe kunst- en cultuurinstellingen hierop inspelen en werden hierover verschillende meningen gehoord van zowel minister Bussemaker als verscheidene museumdirecteuren. Verder werd er een introductie gegeven op de Code Culturele Diversiteit als aanleiding voor dit onderzoek en het Van Abbemuseum als casestudy binnen dit onderzoek. Vervolgens is in het Theoretisch Kader besproken hoe een museum op verschillende manieren sociale inclusiviteit en diversiteit kan implementeren op het gebied van het publiek, het programma, het personeel en de partners. Uit deze probleemstelling komt de hoofdvraag voort:

Hoe gaat een museum voor moderne en hedendaagse kunst om met sociale inclusiviteit en diversiteit en op welke manier uit zich dat op het gebied van personeel, publiek, programma en partners?

De bijbehorende deelvragen zijn als volgt:

1. Hoe komen sociale inclusiviteit en diversiteit naar voren in het Van Abbemuseum op het gebied van publiek?
2. Hoe komen sociale inclusiviteit en diversiteit naar voren in het Van Abbemuseum op het gebied van programma?
3. Hoe komen sociale inclusiviteit en diversiteit naar voren in het Van Abbemuseum op het gebied van personeel?
4. Hoe komen sociale inclusiviteit en diversiteit naar voren in het Van Abbemuseum op het gebied van partners?
5. Hoe past het Van Abbemuseum in Sandell's typologie van een sociaal inclusief museum?

Om de analyse te structureren, wordt er per categorie – publiek, programma, personeel en partners – gekeken naar het hoofdonderwerp sociale inclusiviteit en diversiteit. Aan de hand van het analyseren van (beleids-)documenten, observaties en interviews worden de vragen op exploratieve wijze beantwoord.

5. Methodologie

5.1 Onderzoeksmethode

In dit onderzoek wordt een (institutionele) etnografische analyse gemaakt van een casestudy, om zo op exploratieve wijze tot een uitgebreide beschrijving te komen van het te onderzoeken fenomeen: hoe gaat het Van Abbemuseum om met sociale inclusiviteit en diversiteit? In dit hoofdstuk worden de gekozen onderzoeksmethoden toegelicht, te weten casestudyonderzoek en institutioneel etnografisch onderzoek.

5.1.1 Casestudy

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van een casestudy, namelijk het Van Abbemuseum. Een casestudy focust zich op een enkele entiteit met duidelijk afgebakende grenzen (Dörnyei, 2007). Het is de bedoeling deze enkele entiteit in zijn eigenaardigheid en complexiteit te behandelen (Ibid.). Door het Van Abbemuseum in al zijn complexiteit te onderzoeken, draagt deze scriptie bij aan de kennis en begrip over sociale inclusiviteit in kunst- en cultuurinstellingen en hoe musea een belangrijke rol kunnen spelen in de Nederlandse maatschappij.

Bij het onderzoeken van een casestudy worden verschillende soorten data verzameld en onderzocht (Dörnyei, 2007). In dit onderzoek zijn data verzameld, voortkomend uit observaties, interviews en documenten. Hiermee creëert de onderzoeker een “thick description of a complex social issue embedded within a cultural context” (Dörnyei, 2007, p. 153). Casestudyonderzoek is onderdeel van exploratief en kwalitatief onderzoek. Hierbij zoekt men naar antwoorden op ‘waarom?’-vragen, om zo tot volledig begrip te komen (Dörnyei, 2007). Door de diversiteit aan data, beoogt dit onderzoek een narratief te worden, waarbij verschillende kanten van het Van Abbemuseum en daarbij verschillende interpretaties aan bod komen en worden uitgelicht, op het gebied van sociale inclusiviteit en de keuzes die hieraan ten grondslag liggen.

Een vaak genoemd bezwaar inzake casestudies, is de generaliseerbaarheid van een casestudy. De vraag luidt dan hoe kennis van één specifieke bron van brede relevantie kan zijn (Dörnyei, 2007). Het Van Abbemuseum is een unieke casestudy, doordat het museum vooruitloopt in Nederland wat betreft diversiteitbeleid in kunst- en cultuurinstellingen (CCD, 2016). Door dit gegeven uit te werken, kan een nieuw publiek kennismaken met deze manier van werken van het Van Abbemuseum en daarbij kan het mogelijk leiden tot methodische generalisatie, wat op zijn beurt weer kan leiden tot nieuwe theoretische modellen (Dörnyei, 2007).

Verder is het van belang dat de onderzoeker bewust is van persoonlijke invloed op het onderzoek (Dörnyei, 2007). Het perspectief van de onderzoeker is in dit geval die van de Nederlandse, in kunst- en cultuurgeïnteresseerde onderzoeker. De onderzoeker is zich hier bewust van, alsmede van het feit dat de verzamelde data in een bepaald licht worden beschreven en geanalyseerd. Er is geprobeerd bewust te zijn van de eigen bevooroordeelde positie van de onderzoeker, als ook het aannemen van andere culturele perspectieven door af te wijken van het eigen perspectief. Dit wordt ook wel *decentring* genoemd (Spencer-Oatey & Franklin, 2009, p. 269).

5.1.2 Institutioneel etnografisch onderzoek

De casestudy, zoals boven omschreven, is onderzocht aan de hand van de institutionele etnografie. Etnografisch onderzoek beschrijft en analyseert de praktijken en overtuigingen van culturen. Cultuur in deze zin is niet gelimiteerd tot etnische groeperingen maar kan relateren aan alle soorten van *bounded units* (Harklau, 2005, zoals aangehaald in Dörnyei, 2007). In dit onderzoek geldt het Van Abbemuseum dan ook als zijnde bounded unit.

Institutioneel etnografisch (IE) onderzoek en casestudies gaan goed samen, doordat het beide tot doel heeft om een rijke beschrijving van een specifieke zaak – in dit geval een organisatie/institutie – te geven, alsmede de achterliggende ideologische en sociale processen te beschrijven (DeVault & McCoy, 2001). Deze sociale processen kunnen ten grondslag liggen aan ervaringen van ondergeschiktheid bij publiek of personeel van het museum. Dit kan bijvoorbeeld te maken hebben met de representatie van minderheden (of de afwezigheid ervan) in een tentoonstelling. De curator die de tentoonstelling heeft samengesteld is dan verantwoordelijk voor deze keuze, maar wellicht heeft diegene weer opdracht gekregen van hogerop. Aan de hand van IE kan dus nagegaan worden waarop keuzes gebaseerd worden, alsmede het effect ervan. Met name interviews dragen bij aan het inzicht in bepaalde relaties, discoursen en institutionele werkprocessen die het dagelijkse werk van de geïnterviewde beïnvloeden (Ibid.).

Institutioneel etnografisch onderzoek is in deze casestudy sterk, omdat het de onderlinge verbanden tussen verschillende delen binnen één organisatie kan laten zien. Op deze wijze wordt er een holistische blik van het gehele plaatje gecreëerd, waarbij nagegaan wordt wat mensen zeggen en wat mensen daadwerkelijk doen binnen de organisatie. Hierdoor openbaart zich een veelzijdige en realistische beschrijving van de gehele *case* (Hornberger, 1994, zoals aangehaald in Dörnyei, 2007).

5.2 Datacollectie

De data zijn op diverse manieren verzameld. Zo hebben er observaties en interviews plaatsgevonden en is een beleidsdocument geanalyseerd. Deze vormen van datacollectie worden in deze paragraaf toegelicht. In tabel 2 vindt u een tijdslijn met de momenten van specifieke dataverzameling voor dit onderzoek.

Tabel 2: Tijdslijn met momenten van datacollectie

Datum	Locatie	Hoofddoel	Duur gesprek	Overige opmerkingen
08/01/2017	Van Abbemuseum (VA)	Eerste kennismaking met museum		Notities gemaakt
10/01/2017	Universiteit Utrecht	Oriënterend skypegesprek met Steven ten Thije (onderzoeksconservator VA)	60 minuten	Notities gemaakt
20/01/2017	VA	Gesprek met Steven ten Thije	60 minuten	Notities gemaakt
31/01/2017	Café in Amsterdam	Oriënterend gesprek met Jennifer Tosch (stichter <i>Black Heritage Tours</i>)	60 minuten	Notities gemaakt
10/03/2017	VA	Observatie (van 13.30u tot 17.00u) + interview vrijwilliger VA	20 minuten	Geobserveerd + veldnotities
29/03/2017	Thuis	Telefonisch interview met hoofdconservator VA	40 minuten	Opgenomen, Engelstalig interview
30/03/2017	VA	Interview met zakelijk directeur VA	50 minuten	Geobserveerd + veldnotities, opgenomen
31/03/2017	VA	Interview met twee vrijwilligers VA	40 minuten	Geobserveerd + Veldnotities, opgenomen

5.2.1 Observaties

Observeren is de eerste fase van etnografisch onderzoek (Dörnyei, 2007). De onderzoeker is dan nog niet (volledig) bekend met het te onderzoeken terrein. In dit geval was de onderzoeker nog nooit eerder in het Van Abbemuseum geweest en heeft in een periode van ongeveer drie maanden het museum vijf keer bezocht. Bij vier van de vijf bezoeken zijn er veldnotities gemaakt en bij één bezoek zijn er tevens foto's gemaakt. Ook is er bijgehouden met wie er is gesproken en is de letterlijke en figuurlijke plattegrond van het museum verder uitgewerkt (Ibid.).

Bij één van deze bezoeken was observatie het hoofddoel en zijn hierbij uitgebreide aantekeningen gemaakt. Deze aantekeningen komen terug in de resultaten. Tijdens deze observatie is er gelet op hoe het museum sociale inclusiviteit en diversiteit naar de bezoeker communiceert. Dit werd aan de hand van de volgende vragen op het gebied van de vier pijlers geoperationaliseerd:

Tabel 3: Operationalisering observatievragen

Pijler	Vragen
Publiek	1. Wie zijn er met mij nog meer in het museum aanwezig? 2. Hoe kun je dit publiek omschrijven?
Programma	1. Wat biedt het museum me aan? 2. Wat kan ik zien/doen? 3. Middels welke kanalen en in welke talen wordt het me aangeboden?
Personeel	1. Hoe ziet het personeelbestand zoals aanwezig eruit? 2. Hoe en door wie word ik aangesproken?
Partners	1. Waar vind ik partners terug in het museum? 2. Zijn ze duidelijk aanwezig in het museum of worden ze sporadisch genoemd? 3. Wat voor partners zijn het?

5.2.2 Tekstanalyse

Voor dit onderdeel zijn een aantal documenten/kanalen geanalyseerd:

- Website Van Abbemuseum
- Beleidsplan 2012-2017 Van Abbemuseum
- Website CCD Van Abbemuseum als *best practice*

Het doel hiervan is om erachter te komen ‘wat men zegt’ over het Van Abbemuseum met betrekking tot sociale inclusiviteit en diversiteit, en met name wat het museum er zelf over zegt. In combinatie met de observaties wordt duidelijk of beide geluiden met elkaar overeenkomen.

Bij het analyseren van deze tekstuele bronnen is gelet op de woordkeuze: komen de termen sociale inclusiviteit en diversiteit aan bod? Zo ja, op welke manier? Worden er specifieke doelgroepen genoemd? In welke context? Wat houdt de missie en visie van het museum in? Dit alles wordt geanalyseerd binnen de vier pijlers: publiek, programma, personeel en partners.

5.2.3 Interviews

Als derde vorm van dataverzameling is gekozen voor het afnemen van interviews. Dit draagt bij aan de rijke beschrijving van een specifieke zaak met bijbehorende, achterliggende gedachten en overtuigingen. Daarbij kan het helpen bij het tonen van onderlinge verbanden tussen verschillende delen binnen het Van Abbemuseum. Dit wordt dan ook nagestreefd door zowel mensen aan de ‘top’ van de organisatie te interviewen alsmede de vrijwilligers op de werkvloer. In tabel 4 is uiteengezet welke interviews er gedaan zijn, met wie en hoe lang ze hebben geduurd.

Tabel 4: Overzicht interviews

Datum	Duur	Medewerker	Functie
10/03/2017	20 min.	M1 ⁵	Gastheer ⁶
29/03/2017	40 min.	M2	Hoofdcurator
30/03/2017	50 min.	M3	Zakelijk directeur
31/03/2017	20 min.	M4	Gastheer
31/03/2017	20 min.	M5	Gastvrouw

Middels de contactpersoon bij het Van Abbemuseum, zijn de meeste participanten benaderd voor de interviews. De interviews met de vrijwilligers zijn door de onderzoeker zelf geïnitieerd. Hiervan is één interview ‘bij toeval’ ontstaan, waardoor er enkel notities zijn gemaakt en geen hiervan geen opname voor handen is. Voorafgaand aan alle interviews is toestemming gevraagd voor het opnemen van het gesprek. Iedere respondent heeft hiermee ingestemd.

De afgenomen interviews zijn semi-gestructureerd. Dit houdt in dat er een aantal leidende vragen voorbereid zijn, maar er tijdens het interview voldoende ruimte is voor de respondent om dieper in te gaan op bepaalde onderwerpen (Dörnyei, 2007). Hiervoor is per geïnterviewde een topic list gemaakt, met de te behandelen thema’s (zie bijlage 10.1 Topic list interviews), waarbij een aantal vragen zijn opgesteld. De thema’s en vragen zijn ontwikkeld aan de hand van het Theoretisch Kader en de Quicksan Culturele Diversiteit en een uitgebreide diversiteitsscan van de CCD (2011) (zie hoofdstuk 2 Context). Deze bronnen zijn echter gedeeltelijk gebruikt, doordat de focus ervan vooral lag op diversiteit in de zin van niet-westerse culturele achtergronden en het begrip diversiteit in deze scriptie een stuk breder wordt getrokken.

De interviews zijn geanalyseerd aan de hand van een inhoudsanalyse (Dörnyei, 2007). Na de interviews te hebben getranscribeerd (non-verbale aspecten zijn hier niet bij opgenomen), zijn er categorieën op inductieve wijze toegekend aan de data. Hierna werd het mogelijk de data met elkaar te vergelijken. Door ‘open’ te coderen (Ibid.) werd de tekstuele data opgedeeld in verschillende stukken, waar vervolgens een code/categorie aan werd toegekend. Deze codes kunnen gedeeltelijk overeenkomen met de categorieën uit de vooraf opgestelde topic lists (zie bijlage 10.1). Hierna zijn de fragmenten uit de verschillende interviews met elkaar vergeleken om zo verschillen en overeenkomsten te vinden en te verbinden aan bredere onderwerpen en concepten (Dörnyei, 2007).

Er is gekozen voor de combinatie van deze drie methoden om tot een rijke beschrijving van de casestudy te komen, geheel in lijn met de etnografische analyse, waardoor een veelzijdig en realistisch beeld van de gehele case geschetst kan worden. In het volgende hoofdstuk worden de resultaten van deze drie methoden uitgewerkt.

⁵ M1 = Medewerker 1; M2 = Medewerker 2 etc.

⁶ De gastheren en gastvrouwen van het Van Abbemuseum zijn niet hetzelfde als de doorgaans aanwezige suppoosten in het museum. De gastheren en –vrouwen worden ‘opgeleid’ om een praatje te maken met de museumbezoeker en zo een dialoog aan te gaan over een bepaald kunstwerk (Van Abbemuseum, Gastvrijheid, 2016).

6. Resultaten

Na te hebben geobserveerd, geïnterviewd en geanalyseerd, worden in dit hoofdstuk de uitkomsten besproken. De resultaten worden per P (publiek, programma, personeel en partners) gecategoriseerd en geëvalueerd aan de hand van de meest relevante uitkomsten van de interviews, tekstanalyse en observaties.

6.1 Publiek

Voor de resultaten omtrent het publiek is er gekeken naar hoe het publiek wordt omschreven, hoe er naar inclusiviteit bij (nieuw) wordt gekeken en welke rol het publiek krijgt toebedeeld. Tevens is er gekeken naar hoe deze zaken in de praktijk naar voren komen aan de hand van de observaties en interviews.

6.1.1 Omschrijving museumpubliek

Het Van Abbemuseum heeft haar publiek laten monitoren door de MuseumMonitor van TNS/NIPO (Beleidsplan, 2012, p. 26). Hieruit is een beschrijving van het publiek voortgekomen: 70% is hoogopgeleid, 23% is tussen de 16 en 40 jaar oud (dit percentage ligt hoger dan de 14% bij het gemiddelde Nederlandse museum) en het aandeel buitenlandse bezoekers ligt tussen de 6% en 13%. Van het totale aantal bezoekers is meer dan de helft een 'herhaalbezoeker' (Ibid.). Over het algemeen richt het museum zich op "mensen van alle leeftijden en achtergronden, die interesse hebben in bredere maatschappelijke thema's en de rol van kunst hierin [...]" (Beleidsplan, p. 25).

In deze omschrijving wordt geen specifiek onderscheid gemaakt op het gebied van sekse, klasse, gender en etnisch-culturele achtergrond. Tijdens de observaties, waar enkel op zicht en gehoor is geobserveerd, was het mogelijk een onderscheid te maken op sekse, leeftijd en deels op etnisch-culturele achtergrond aan de hand van het opvangen van de gesproken taal, of het observeren van uiterlijke kenmerken, zoals huidskleur.⁷ Uit deze observaties is voortgekomen dat op 10 maart 2017, van 13.30u tot 17.00u:

- 16 Vrouwen aanwezig waren;
- Negen mannen;
- Hiervan waren 11 vrouwen en zes mannen van middelbare leeftijd (50+) en hoogstwaarschijnlijk van Nederlandse afkomst;
- Vijf vrouwen en drie mannen hadden een lagere leeftijd;
- Hiervan waren hoogstwaarschijnlijk één man en één vrouw van buitenlandse afkomst.

Op 30 maart 2017 is er tevens een uur lang geobserveerd in het museumcafé Karel I. Het publiek was als volgt samengesteld:

- Zes mensen (waaronder vier vrouwen en twee mannen) van middelbare leeftijd, met een lichte huidskleur en hoogstwaarschijnlijk van Nederlandse afkomst;
- Eén man van lagere leeftijd, met een donkere huidskleur en hoogstwaarschijnlijk van Nederlandse afkomst;
- Ongeveer twintig middelbare scholieren van hoogstwaarschijnlijk Nederlandse afkomst;

⁷ De onderzoeker is zich ervan bewust dat het hier om zeer essentialistische, oppervlaktekenmerken gaat, die zonder navraag zijn vastgesteld. Hiermee wil de onderzoeker enkel een algemeen beeld vormen van het museumpubliek zoals dat op de desbetreffende dagen geobserveerd is.

- Een cameraploeg bestaande uit twee mannen met een lichte huidskleur en hoogstwaarschijnlijk van Nederlandse afkomst;
- De museumdirecteur (herkend aan de hand van een foto): lichte huidskleur en van buitenlandse afkomst .

Het is moeilijk de geobserveerde gegevens te vergelijken met de gegevens uit het beleidsplan en van de website: door enkel naar het uiterlijk te hebben gekeken en het beleidsplan hier juist niet op in gaat, zijn er weinig overeenkomsten of verschillen vast te stellen. Eén zaak die wel overeenkomt is de hoeveelheid bezoekers van boven de 40 jaar oud. Het beleidsplan stelt dat 23% tussen de 16 en 40 jaar oud is (en dus 77% jonger of ouder) (2012, p. 26) en uit de observaties blijkt dat het overgrote deel van middelbare leeftijd of ouder is. M3 (zakelijk directeur van het museum) acht het museumpubliek meer uiteenlopend:

“Eerlijk gezegd komen hier vrij veel jonge mensen, ook op eigen houtje, studenten, jongeren, echt geïnteresseerden [...] Hier komen natuurlijk ook een heleboel mensen die al meer tijd hebben en meer rust in hun leven en die komen ontdekken en kijken en een middagje of een dagje met hun partner of een vriendin of een groep vrienden het museum bezoeken. Die zie je in veel musea, zij komen hier ook. In vakanties zie je hier heel veel gezinnen. [...] wat je hier ook veel ziet zijn internationale gasten.” (M3)

Naast een algemene beschrijving, hanteert het museum ook een specifieke doelgroepenbenadering die gekoppeld wordt aan bepaalde tentoonstellingen en projecten (Beleidsplan, 2012). Hieronder vallen onder meer “kinderen en scholieren uit basis- en voortgezet onderwijs uit Eindhoven en Veldhoven, migranten uit Midden- en Oost Europa, Noord-Afrika en Midden-Oosten, wijkbewoners in Woensel West, studenten, docenten en professoren uit hogere en universitaire opleidingen in Nederland, België en Duitsland en internationale kenniswerkers, wonend en werkend in de Brainport regio” (Beleidsplan, pp. 25-26). De website (‘Bezoek’ → ‘Toegankelijkheid’) van het museum heeft hier nog een aantal doelgroepen aan toe te voegen, namelijk de *Special Guests*⁸: waaronder rolstoelgebruikers, blinden en slechtzienden en doven en slechthorenden. Voor deze groepen worden speciale rondleidingen gegeven. Met deze opsomming wordt meteen de diversiteit aan doelgroepen getoond waar het Van Abbemuseum zich op richt.

Naar aanleiding van de observaties kan er gesteld worden dat in vergelijking met bovenstaande doelgroepenbenadering, enkel de scholieren uit het voortgezet onderwijs zijn herkend in het museum(café). Ook is er gezien dat er een tour in gebarentaal werd gegeven. De aanwezigheid van buitenlandse museumbezoekers wordt bevestigd door de vrijwilligers in het museum (M1, M4 en M5). M1 noemt dat dit mede komt door de aanwezigheid van de vele internationale bedrijven in Eindhoven.

6.1.2 Inclusiviteit en (nieuw) publiek

Er ligt een bepaalde gedachte ten grondslag aan het aanspreken van nieuw publiek (door middel van de doelgroepenbenadering, bijvoorbeeld). M2 (hoofdcurator van het museum) zegt hierover dat het altijd goed is om te bevragen wie je – middels het programma – in- en uitsluit:

⁸ Het Special Guests programma bestaat voor mensen met (fysieke) beperkingen. Er worden verschillende activiteiten georganiseerd voor de volgende doelgroepen: blinde en slechtziende bezoekers, dove en slechthorende bezoekers, bezoekers met Alzheimer, bezoekers met afasie, bezoekers die moeilijk prikkels kunnen verwerken en bezoekers die a.h.v. een museumrobot vanuit huis het museum kunnen bezoeken (Van Abbemuseum, Special Guests, 2016).

“Very much part of our programming is always questioning common sense assumptions about what kind of audiences we have and how to include others and how to include different and much more pluralistic idea of audiences.” (M2)

Een pluralistisch idee van publieksgroepen heeft niet alleen betrekking op verschillende culturele groepen, maar ook op andere identiteitskenmerken als fysieke gesteldheid. Hieruit voortkomend is dan ook het *Special Guests* programma ontwikkeld. M2 zegt hierover:

“We also look at things like Alzheimer’s, aphasia, so all of these ideas sort of break with the idea of a normal body is perfect or whatever that might be.”(M2)

Het inclusief maken van een variëteit aan publieksgroepen kost tijd en aandacht. Er dient een dialoog aangegaan te worden. M2 zegt hierover het volgende:

“So I think when you give the platform over to people and when you actually make them feel welcome then they start to develop the dialogue. So, for us it’s always a very slow process, it’s never to just simply decide okay we can communicate our inclusion: doesn’t work. We have found it’s much better to start a conversation that might take quite a long time.” (M2)

Een voorbeeld van het ontwikkelen van een dialoog komt naar voren in de nevenactiviteiten van het museum. Zo wordt er iedere maand op donderdagavond de ‘Queer Media Club’ georganiseerd, waarin mensen met elkaar in gesprek gaan over onderwerpen die met het *queer*-zijn te maken hebben.⁹ Het vormt zo een platform waar mensen maandelijks bij elkaar kunnen komen en zich op deze manier betrokken en gerepresenteerd voelen door het museum. M3 bevestigt dat het voor kunstinstellingen interessant is om naar de ‘randen van de samenleving’ te kijken:

“[...] waar je dus dat wat je doet echt probeert te verbinden in groepen in de samenleving. En of dat nou scholieren zijn, onze speciale gasten, vluchtelingen, queers, wij kijken wel altijd naar groep.. Kijk, het midden is heel belangrijk voor de stad, dat je daar aansluiting op vindt, maar het interessante [...] vind je aan de randen van de samenleving, zeker vanuit de kunst en als je daar, denken wij in ieder geval dat daar ook de meeste behoefte is..”(M3)

M3 noemt waarom het bereiken van specifieke doelgroepen van waarde is:

“Ja.. Dus de hoeveelheid is niet zo interessant, vind ik, ja in z’n totaliteit moet je bezoekersaantallen hebben, maar of een project geslaagd is, de hoeveelheid van de groep, de kwantiteit, dat doet er niet zo toe. [...] Kijk, als je een Alzheimerprogramma hebt of een programma wat we nu met de GGZE gaan doen, dat gaat, kwantitatief stelt dat niet zo heel veel voor, maar de.. [...] de impact die je hebt en de voetprint die je maakt, die is wel heel [...]” (M3)

M3 heeft echter niet de illusie heel Eindhoven en omgeving te kunnen en willen bereiken:

“Ah ja, weet je, ik ga ook niet naar PSV. Maar ik vind het prima, ik vind het echt heel fijn dat dat er is, ik zou het heel fijn vinden als we in deze stad erin slagen om onze

⁹ *Queer* kan op verschillende manieren gedefinieerd worden. Zo staat het voor het verwerpen van categorieën en heteronormatieve en patriarchale standaarden, door de norm te bevragen. Daarnaast is *queer* niet hetzelfde als homoseksueel-zijn, maar bevraagt het alle normen die zowel bij heteroseksuelen als homoseksuelen aanwezig zijn (Venir & Lundin, 2016, *A Queer Glossary*, z.p.).

ijsbaan te behouden, dus ook al maak ik er nooit gebruik van. Ik denk dat dat met een museum hetzelfde is.” (M3)

6.1.3 Rol museumpubliek

Het publiek dat wel naar het museum komt, wordt een bepaalde rol toegedicht. Het Van Abbemuseum ziet haar publiek namelijk als “actieve deelnemers, als agenten en bemiddelaars voor anderen, als kunstenaars in wording en als gesprekspartners met de deskundigen in het museum” (Beleidsplan, 2012, p. 5). Daarbij hoopt het museum meer jongere bezoekers aan zich te binden door “mogelijkheden te creëren voor co-creatie en actieve participatie” (Beleidsplan, p. 6), waarbij ze op een minder statische en hiërarchische manier open willen staan voor dialoog en samenwerking (Ibid.). Het Van Abbemuseum ziet zichzelf hierbij als “gespreksleider in een discussie waarin verschillende maar gelijkwaardige stemmen klinken” (Beleidsplan, p. 8).

Dit gesprek wordt concreet gemaakt door de gastvrouwen en –heren in het museum (tevens de geïnterviewde vrijwilligers M1, M4 en M5). volgens M1 is het een unicum dat suppoosten niet enkel suppoosten zijn, maar ook een praatje mogen maken met het publiek. Tijdens de observaties is geconstateerd dat de meerderheid van de aanwezige vrijwilligers in gesprek was met het publiek. Vrijwilliger M5 noemt dat men een kunstobject vaak beter begrijpt wanneer de context ervan wordt uitgelegd. Ook het uitwisselen van perspectief draagt bij aan inzicht:

“Ja precies. Dus dan zeg ik, mag ik, ik kan u iets vertellen over dit schilderij, wat ziet u erin? Mag ik dat van u weten? Nou en dan, en dan opeens komt, mag ik dan het verhaal aan u vertellen? Ja. En dan..” (M5)

In dit deelhoofdstuk zijn de resultaten beschreven op het gebied van een omschrijving van het museumpubliek, inclusiviteit en (nieuw) publiek en de rol van het museumpubliek. Hier is uit voortgekomen dat de meeste bezoekers van middelbare leeftijd of ouder zijn. Ook is beschreven dat het voor het museum erg belangrijk is om er bewust van te zijn wie je als publiek in- en uitsluit en dat inclusiviteit tijd en aandacht kost om vervolgens van kwalitatieve waarde voor de individuele bezoeker. Daarnaast is besproken dat het museum haar publiek ziet als actieve deelnemers en gesprekspartners waarin het museum fungeert als gespreksleider en de dialoog geconcretiseerd wordt door de gastheren en –vrouwen. Het aangaan van de dialoog zit verankerd in het programma van het Van Abbemuseum. Dit wordt toegelicht in het volgende deelhoofdstuk.

6.2 Programma

De resultaten omtrent het programma zijn gevormd aan de hand van drie principes uit het beleidsplan (Van Abbemuseum, 2012): de relatie tussen kunst en samenleving, kunst als basis voor gesprek en het museum waarin als vruchtbare plaats voor co-creatie en nadenken en niet als passieve toonkamer. De analyse van de interviews en observaties wordt gekoppeld aan deze drie principes

6.2.1 Relatie tussen kunst en samenleving

Het museum behelst vijf kerntaken, volgens het beleidsplan (2012, p. 3): het onderzoeken, collectioneren, beheren, presenteren en bemiddelen van kunst. Het beleidsplan vervolgt dat er verzameld en beheerd wordt “met het oog op de nieuwe superdiverse wereld [...] waarbij de relatie tussen kunst en de huidige samenleving onderzocht wordt” (p. 7).

De relatie tussen kunst en samenleving zie je terug in de (vaste) tentoonstelling ‘De Collectie Nu’.¹⁰ Deze tentoonstelling – waarin meer dan 600 werken en archiefstukken te zien zijn - is verspreid over vijf verdiepingen, die van beneden naar boven een chronologische volgorde aanhouden van 1933 tot nu. De namen van de zalen variëren van ‘1933-1948: Burgerdeugd, kunst- en gemeenschapszin’ tot ‘Het wereldsysteem na 1945’ tot ‘1980-nu: Gesprekken in een tijd van globalisering en mondiale conflicten’. De thema’s betreffen met name West-Europese vraagstukken door de jaren heen. In de meest actuele thema’s lijkt er meer ruimte te komen voor verhalen uit andere dan West-Europese landen. De kunstenaars hebben wel diverse achtergronden, waaronder Tsjechische, Turkse en Thaise (Van Abbemuseum, Kunstenaars A-Z, 2016). De kunstwerken variëren van schilderijen tot 3D-objecten en film.

Bepaalde onderwerpen die door het museum zijn aangehaald in de loop der jaren, waren voor de Code Culturele Diversiteit (2016) aanleiding voor het benoemen van het Van Abbemuseum als *best practice*. De overeenkomst tussen onderstaande projecten is dat ze verbinding maken met de maatschappij waarin we leven, betrokkenheid creëren door uit te reiken naar bepaalde groepen mensen (zoals: *Special Guests* en LHBTI-gemeenschap)¹¹ en diverse opinies representeren door de norm te bevragen (zoals bij: ‘Be(com)ing Dutch’, ‘Picasso in Palestina’ en ‘Deviant Practices’):

- De tentoonstelling ‘Be(com)ing Dutch’ (2008). Een project dat zich kritisch uitliet over de Zwarte Piet-traditie.
- Het project ‘Picasso in Palestina’ (2011). Hiervoor werd een Picasso-schilderij uitgeleend en tentoongesteld in Ramallah.
- ‘L’Internationale’ (2011 tot op heden). Een samenwerkingsverband tussen internationale partners, waarbij wordt gewaakt voor het enkel innemen van een Noord-Europees perspectief in de programmering.
- Het *Special Guests* programma (2013 tot op heden; zie voetnoot acht).
- *Queering the Collection* (2015 tot op heden). Hierbij horen verschillende activiteiten (projecten, programma’s en evenementen) met en voor de LHBTI-gemeenschap.
- Museumkoor (2013 tot op heden). Bestaande uit vrijwilligers van het museum. Er wordt ook met ‘bijzondere’ doelgroepen gezongen zoals het Nederlands Gebarenkoor of Syrische zangers.

¹⁰ De programmering in het museum is geanalyseerd zoals het in week 10 (6 maart 2017 t/m 12 maart 2017) gepresenteerd werd (zowel online als offline).

¹¹ LHBTI staat voor: Lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen, transgenders en interseksuele personen (Venir & Lundin, 2016, *A Queer Glossary*, z.p.).

- Onderzoeksprogramma ‘Deviant Practices’ (2016 tot op heden). Het museum heeft een beurs uitgegeven voor onderzoek naar het thema ‘dekolonisatie’, “zodat duidelijk wordt waar nog blindevlekken [sic] voor het museum liggen en welke rol het museum als een sociale krachtcentrale voor de maatschappij kan spelen” (CCD, Best Practice, 2016).

Deze diversiteit aan meningen en mensen is de reden voor M3 waarom er op dit moment, in een roerige tijd, “een urgentie voor een museum is”:

“Dat het heel goed is dat er plekken zijn waar alles bevraagd kan worden en waar alles er mag zijn. [...] Zowel voor mensen als om zich te uiten, om zich te hervinden, te pakken, te herpakken, verstillen, na te denken, maar ook gewoon te mogen zijn in alles, ja. Zeg maar dat inclusieve is zo belangrijk nu.” (M3)

In het nieuwe beleidsplan, dat op dit moment geschreven wordt, wordt er meer aandacht besteed aan het inclusief maken van het museum, oftewel er concreet voor zorgen dat het museum een verbindende plek kan zijn binnen de maatschappij:

“[...] en echt te laten landen binnen de samenleving en te verbinden. En dan niet perse bij iedereen, want dat is een utopie, maar wel bij iedereen die dat wil.” (M3)

Om mensen met elkaar te verbinden binnen het museum, wordt kunst door het Van Abbemuseum gezien als basis voor een gesprek. Dit wordt toegelicht in de volgende paragraaf.

6.2.2 Kunst als basis voor gesprek

Het museum is duidelijk over de rol die het aan kunst toekent. Het wil “kunst niet als eindpunt presenteren maar als basis voor een gesprek over wie, waar en hoe we zijn” (Beleidsplan, 2012, p. 6). In het nieuwe beleidsplan krijgt ‘het gesprek’ een nog belangrijkere rol:

“Kunnen we praten? Wordt letterlijk de vraag [...] waardoor [we] ook zo’n thema (het museum gaat met basisthema’s per jaar werken in de programmering) met die verschillende groepen en de perspectieven van die verschillende groepen uit proberen te diepen met elkaar.” (M3)

Door het vrijgeven van verschillende verhaallijnen, contextuele informatie en interpretatie zal de collectie leiden tot herkenning en uitnodigen tot verdieping (Van Abbemuseum, Beleidsplan, 2012). Deze uitnodiging tot verdieping is onder andere vertaald in één van de eerste zalen in het museum: een open ruimte met krukjes, door elkaar en in cirkels geplaatst (zie Foto 1). Het nodigt uit om te gaan zitten en in gesprek te gaan met elkaar. Op de muur staat een welkomsttekst, met zinnen als ‘Achter elk kunstwerk gaan verschillende verhalen schuil die we graag met je willen delen. Sommige zijn bekend, andere vergeten of verzwegen’ en ‘Om een werk te waarderen kan het goed zijn om de context te kennen’. Tijdens de (korte) observaties is opgemerkt dat er niemand op de krukjes heeft gezeten en er dus geen gesprekken gevoerd werden.

Foto 1: Krukjes in welkomstruimte Van Abbemuseum (Foto auteur, 2017).

Bij de tijdelijke tentoonstelling, 'Positions #3', bevonden zich in de entreehal twee schermen op ooghoogte. Hierop werden video's afgespeeld van de museumdirecteur en een curator die uitleg gaven over de tijdelijke tentoonstelling. Doordat enkel hun gezichten waren gefilmd en de schermen op ooghoogte stonden, leek het alsof je ze oog in oog kon aankijken en zo het gesprek met hen kon aangaan (zie Foto 2).

Foto 2: Schermen op ooghoogte bij tijdelijke tentoonstelling (Foto auteur, 2017).

Het vrijgeven van verschillende verhaallijnen wordt geconcretiseerd in de *toolkamer*. Dit is een ruimte waar diverse attributen beschikbaar worden gesteld die men de collectie op een bepaalde manier kunnen laten beleven, zoals (audio-)tours. Voorbeelden hiervan zijn: ‘No Kiddin’, een audiotour door de ogen van kinderen, ‘Inhaling Art’, een geurroute door het museum of de ‘Meerstemmige Collectie’, waarbij observaties van verschillende Eindhovenaren kunnen worden beluisterd (zie voor het gehele aanbod: Bijlage 10.2 Data Van Abbemuseum). Tijdens de observaties viel op dat deze toolkamer erg makkelijk voorbij te lopen is, waardoor je een mogelijk interessante ervaring letterlijk misloopt. De ruimte valt pas op wanneer je richting de uitgang loopt; bij binnenkomst zou men dus uit zichzelf om moeten kijken om de ruimte op te merken.

Het veranderen van perspectief wordt ook door de hoofdcurator als belangrijk ervaren, om zo de programmering relevant te houden en moderne kunst vanuit een hedendaagse context te bekijken:

“[...] we have to change our own perspectives, perhaps we also understand that perhaps we are behaving in a way that is stuck in the past or that we’re following that kind of professional common sense that is no longer relevant. So there is always this tension between the fact that we were established in modernity and yet we are trying to think about a kind of a moment of being contemporary.”(M2)

Een voorbeeld van deze vorm van perspectiefwisseling is een kunstwerk dat midden in een zaal hangt en vrij letterlijk kritiek uit op West-Europese moderne en hedendaagse kunst door te stellen dat een kunstenaar die geen Engels spreekt, geen kunstenaar is (zie Foto 3 en 4).

Foto 3: Mladen Stilinović – ‘An Artist Who Cannot Speak English Is No Artist’ (Artspace.com, 2017)

Foto 4: 'An Artist Who Cannot Speak English Is No Artist' zoals tentoongesteld in het Van Abbemuseum (Foto auteur, 2017)

Het veranderen van perspectief heeft ook te maken met het ingaan tegen de norm: *"This idea of deviating from the norm, you know talking back to the mainstream"* (M2). Een duidelijk voorbeeld van het ingaan tegen de norm zijn de genderneutrale toiletten van het Van Abbemuseum (zie Foto 5). Uit eigen ervaring bleek dat een mannelijke bezoeker die gebruik maakte van het urinoir, vreemd opkeek toen ik toen ik het wc-hokje naast hem uitkwam.

Foto 5: Bordje bij toiletten Van Abbemuseum (Foto auteur, 2017).

Om afwijkend te zijn is het nodig om diversiteit te bezitten in de collectie. Het tonen van diversiteit in een collectie kan volgens M2 bewerkstelligd worden door 'verschil' te tonen. Echter, dient dit wel op een zorgvuldige wijze te gebeuren:

“So yeah, I mean there’s, there’s always sensitivity around the idea you don’t necessarily want to foster eh.. a simulation and a flattening of difference, but it’s, so you, so I think it’s quite a work to let groups be themselves, you know and to feel safe in that, in all of their particularity, but it’s definitely also interesting to mix things, but I think it shouldn’t be forced. It depends on longer relations, you know.”
(M2)

'Verschil' in de collectie wordt bewerkstelligd door een bepaald aankoopbeleid. Volgens M2 wordt hierbij gelet op de achtergrond van een kunstwerk. Opvallend is dat er expliciet staat dat er geen hiaten worden ingevuld om maar aan diversiteit te voldoen:

“And then I mean in terms of commissioning and collection I mean we’ve done a lot of studies around the, what we call a museum index, so actually looking at the idea of who we collect and where we collect people from, you know, so it’s not just the programming but also thinking about the long term infrastructure of the collection and what is missing and what is rare [or: where] and it’s not that we are particularly trying to fill in the gaps at all, but we really try to question that idea of what it considers important for the cultural repository and what is not and how do we change that.”(M2)

Verschil in de collectie leidt tot verschillende perspectieven en meningen. Dit is wat het museum wil bereiken door zich niet voor te doen als enkel een passieve toonkamer, maar mensen tot denken aan te zetten.

6.2.3 “Kunst voor de mensen”

Volgens het beleidsplan wordt het Van Abbemuseum niet beschouwd als 'passieve toonkamer', maar als “[...] een vruchtbare plaats voor nadenken en co-creatie voor een actief, divers, lokaal en globaal publiek” (2012, p. 7). M3 onderschrijft dit door te stellen dat in het Van Abbemuseum *“kunst niet voor de kunst is, maar voor mensen.”*

Het valt te betwisten of dit ook zo door de bezoekers wordt ervaren. Na het observeren is er bevonden dat veel moderne kunst in het museum als autonoom en op zichzelf staand beschouwd kan worden. Deze gedachte wordt versterkt door de plaatsing van schilderijen op witte muren, waardoor het letterlijk 'los van de context' (zoals een maatschappelijke kwestie) kan worden gezien. Sommige mensen kunnen zich natuurlijk verbonden voelen met een werk zonder de context te kennen; anderen hebben die context wel nodig om er een beeld bij te vormen.

'Kunst voor de mensen' komt volgens M3 dan ook meer tot uiting in de dialoog met een divers publiek en de daaruit voortvloeiende keuzes voor de programmering. Dit is tevens hoe M3 sociale inclusiviteit omschrijft:

“Voor mij is het heel erg, eh.. Niemand uitsluiten, en ook echt proberen eh.. echt proberen gastvrij te zijn en in gesprek te komen met elkaar. En daarin een dialoog, waarin wij niet, ook al ben je het museum en ben je die toolbox hier met al die kunst en, maar ook echt open te staan in wat zij daarover vertellen en niet alleen wat wij zenden vanuit de kunst en vanuit alles wat we erover weten en maar zenden en

zenden en zenden.. Maar juist kijken, goh, wat hebben zij nodig? Wat willen zij hier komen halen? Waar kunnen wij hen blij mee maken, verrijken, waar willen ze iets leren, waar willen ze gewoon maar ontspannen en ontdekken en verrast worden, weet je [...].”(M3)

Het inspelen op wat het publiek wil komt naar voren in de nevenactiviteiten van het museum. Deze activiteiten zijn onder andere bedoeld voor kinderen, gezinnen, de special guests, volwassenen (uit het bedrijfsleven), jongeren en scholieren en bestaan uit rondleidingen, workshops, cursussen, examenrondleidingen, discussieavonden en nog veel meer (zie voor een uitgebreide beschrijving bijlage 10.2: Data Van Abbemuseum). Volgens M2 voegt dit onderdeel van de programmering toe aan een holistische benadering van het programma, waarin zoveel mogelijk diversiteit naar voren moet komen:

“[...] so obviously we try we do with the programme try to think about not only increasing the amount of women and the amount of people of colour and the amount of certain crowds, and questioning different genders and different categories of identity, that’s always been the case.” (M2)

In dit deelhoofdstuk zijn drie thema’s besproken omtrent het programma: de relatie tussen kunst en samenleving, kunst als basis voor gesprek en kunst niet voor de kunst, maar voor mensen. Hier is uit voortgekomen dat de verbinding tussen kunst en samenleving erg belangrijk is voor het Van Abbemuseum. Dit wordt geconcretiseerd aan de hand van het tonen van maatschappelijke kwesties in ‘De Collectie Nu’, het opzetten van specifieke projecten die deze kwesties van alle kanten belichten en het museum als belangrijke factor te zien voor verbinding. Kunst als basis voor gesprek komt naar voren door verschillende verhaallijnen te tonen, aan de hand van de te gebruiken tools, gespreksruimte te faciliteren en als curatorzijnde kritisch te zijn op onderwerpkeuze in de collectie. Door het programma interessant te houden voor diverse publieksgroepen en ook te vragen naar de publieksbehoeften wordt kunst voor de mensen ingezet. De autonoomheid van een abstract kunstwerk daarentegen, maakt het wellicht lastig om men ermee verbonden te laten voelen.

In het volgende deelhoofdstuk wordt besproken hoe diversiteit en inclusiviteit naar voren komen in het personeelsbestand van het Van Abbemuseum.

6.3 Personeel

Na het analyseren van de data zijn hieruit drie te bespreken thema's naar voren gekomen: de organisatiestructuur, het personeelsbestand als afspiegeling van de maatschappij en de vrijwilligers als onmisbare schakel. Resultaten uit het beleidsplan, de website, de observaties en de interviews worden onder deze drie thema's geordend.

6.3.1 Organisatiestructuur

In het beleidsplan is beschreven dat er een aantal grondige veranderingen hebben plaatsgevonden op het gebied van organisatiestructuur en personeel (2012). Zo is de organisatiestructuur veranderd van een autocratisch aangestuurde instelling naar een moderne organisatie, bestaande uit een internationaal team (Beleidsplan, 2012). Dit komt overeen met Mintzberg's (1991) professionele organisatie, waarbij de uitvoerende kern het grootste is; terug te zien in de samenstelling van het medewerkersbestand. Het medewerkersbestand bestaat volgens de website ('Over het museum' → 'Medewerkers') uit ongeveer 45 mensen, exclusief rondleiders en museumdocenten en de grote groep vrijwilligers die als gastheren en gastvrouwen wordt ingezet. Het is niet bekend of de rondleiders en museumdocenten freelancers zijn of in vaste dienst zijn. Daarnaast werkt het vaste team met een aantal gastconservatoren samen om te kunnen werken met internationale gasten (Ibid.).

In het beleidsplan wordt gesteld dat het Van Abbemuseum als moderne organisatie zich kenmerkt door "open communicatie, vlakke hiërarchie en directe lijnen" (2012, p. 47). Hierbij is een "snelle wisseling van talen in vergadering, Engelse notulen, meertalig schrijven en communiceren vanzelfsprekend geworden" (Beleidsplan, p. 46). Die open communicatie leidt tot een dynamische manier van werken, waarbij men de ruimte krijgt om kennis in te brengen (Ibid.). Het nieuwe beleidsplan zal ook op deze manier worden gemaakt, waarmee het personeel op een inclusieve manier benaderd wordt:

"Want, we zijn het met elkaar aan het maken. Ten eerste denk ik dat het door veel meer mensen binnen die organisatie gedragen gaat worden, want ze hebben het met, we hebben het met elkaar gemaakt, dus het is van ons allemaal." (M3)

Uit de interviews met M2, M4 en M5 bleek dat ze zich inderdaad bezighouden met het nieuwe beleidsplan. M3 heeft dan ook de doelstelling om mensen meer met elkaar te laten samenwerken en noemt het een 'inclusieve, holistische benadering':

"Zo'n museumwereld is een wereld met heel veel specialisten, die allemaal hun eigen focus hebben en die ongelooflijk veel van hun vak houden, werk, privé loopt allemaal door elkaar heen, maar die hebben wel die focus op hun eigen stuk en het interessante is het, maar dat is dan wel vanuit een managementoogpunt, op het moment dat daar meer [...] komt en meer samenwerking en meer openheid naar geluid, naar ander perspectieven en andere geluiden, ja dan is echt mijn overtuiging dat het zoveel rijker en beter kan worden." (M3)

Voor M2 is deze samenwerking al vanzelfsprekend:

"But we are a very small team, which is super nice, so I think in a way also people who are maybe having a collection are also curators and sometimes I work with the collection, sometimes they work with temporary projects, so there is not great division between us as a team. Which is very nice and also we don't really split ourselves in relation to disciplines, so it's not like we have a department of geography and a department of painting, or, we are not [...] which is also great. [...]"

We share an office sometimes, so we really think of ourselves as working in a more [...] editorial team. So, the director is also curating actively, the head of collection is curating actively. We all.. You know, there is a lot of mix.” (M2)

Samenwerking of contact tussen de vrijwilligers en het vaste personeel is er volgens M2 “soms wel, soms niet.” Momenteel werkt M2 samen met het museumkoor om samen tot een nieuwe programmering te komen. M4 noemt dat er niet zoveel contact is met het vaste personeel.

6.3.2 Personeelsbestand als afspiegeling van de maatschappij

Eén van de maatregelen met betrekking tot duurzaamheid in het beleidsplan is dat “het personeelsbestand een goede afspiegeling van de maatschappij vormt” (2012, p. 41). Tijdens de observaties ben ik enkel door mensen met een lichte huidskleur en van gemiddelde leeftijd aangesproken: bij de kassa, de infobalie en door de gastheren en – vrouwen. Er liepen ook een aantal bewakers rond; zij hadden wel een donkere huidskleur. Dit gegeven werd als opvallend ervaren. M3 zegt hierover dat de wil er vanuit het Van Abbemuseum is om een divers personeelsbestand aan te leggen (naast cultureel divers; ook mensen met fysieke beperkingen), maar dat de vraag niet altijd op het aanbod aansluit:

“Maar de kans dat als wij een vacature uitzetten, dat daar eh.. witte westers opgeleide mensen op zullen solliciteren, en dan met name vrouwen heeft niets met het museum te maken, maar veel meer met wat er op de arbeidsmarkt dan gebeurt.” (M3)

De vraag waarom die diverse achtergronden dan wel binnen de bewaking van het museum te zien zijn, beantwoordde ze als volgt:

“Daarop solliciteren ze wel. Dus in dat soort opleidingen, kan je wel veel die, vanuit die opleidingen kun je wel veel diverser inzetten.” (M3)

Over het algemeen vindt M3 twee zaken erg belangrijk: competenties en complementariteit van het team, waarbij verschillende perspectieven elkaar zouden kunnen versterken. Echter:

“[...] je kan nooit diversiteit boven competenties [dan] stellen.” (M3)

M2 had het personeelsbestand graag wat meer divers gezien, “[...] I think we’re still a super white staff and I think that’s really a problem.” Ze weidt verder uit over het gevaar van een white staff en dat het gezien kan worden als ‘expertcultuur’:

“[...] we’re specifically taking on a kind of critique that has been levelled with not only us, but with many other institutions of maintaining its whiteness but also trying to think about who should curate and who should [...] so that it’s not this kind of expert culture anymore.” (M2)

M3 geeft aan dat het personeel op een ander dan etnisch-cultureel vlak divers is, namelijk op het gebied van leeftijd en sekse: naast dat er redelijk wat jonge mensen werken, werken er vooral veel ouderen, evenals veel vrouwen:

“En verder ja, ja.. kom je helaas veel vrouwen tegen, en dan zeg ik helaas maar dat is helemaal niet erg natuurlijk. Ik hou heel erg van diverse teams, ik geloof heel erg in complementariteit en in aanvullendheid, dus ik vind het heerlijk als er seniore

mensen en senioren aan twee kanten in het team zitten, maar ook jong, man, vrouw, al.. zeker in zo'n museum verschillende perspectieven, dat zou fijn zijn.”(M3)

“De mensen zijn heel trouw aan het museum. Dus, eh.. Ik vond het echt opvallend hoe lang mensen hier al werkten en dat betekent ook dat we met z'n allen een beetje ouder aan het worden zijn. En daar zitten we net denk ik voor, zitten we een paar jaar voor een grote wissel.” (M3)

6.3.3 “Vrijwilligers zijn een onmisbare schakel”

Deze ‘trouwe mensen’ zie je veel in het vrijwilligersbestand. De geïnterviewde vrijwilligers werkten alle drie al ongeveer tien jaar in het museum:

“Ja, omdat het leuk is. En er gebeurt altijd van alles en je kunt het zo leuk maken als je zelf wilt.” (M5)

“Ja, je kunt gewoon, je krijgt wel eens een uitje en dingen en zo'n kerstborrel, leuk om andere mensen te zien en je hebt toch allemaal dezelfde, in dit geval dezelfde interesses. Kijk, je hebt niet zo van dat je met een groep zit dat er eentje zegt van goh, schilderijen bleh, wat moet ik ermee.” (M4)

De vrijwilligers voelen zich over het algemeen dan ook gewaardeerd:

“Ja, over het algemeen wel, ik vind het gewoon, ja kijk je krijgt er geen geld voor ofzo, maar ik vind gewoon we krijgen gewoon, krijgen nu weer, een keer per jaar gaan we een dag uit en ze hebben nog is meer extra dingen waar je allemaal naartoe kunt, ja ik vind het wel leuk ja.”(M4)

M4 beseft wel dat het museum afhankelijk is van de vrijwilligers en ze hen dus ook wel tevreden moeten houden, door dingen te organiseren.

Het vrijwilligersbestand wordt redelijk eenduidig beschreven. Volgens M2 is ongeveer 75% vrouw; M4 telt 80 vrijwilligers waarvan 19 man en de rest vrouw en M5 stelt: *“Meer vrouwen dan mannen natuurlijk.”* M1 beaamt dat er voornamelijk vrouwen zijn en de leeftijd 45+ betreft (waarbij de oudste 80 jaar oud is). M2 voegt hieraan toe dat er veel met pensioen zijn, uit de middenstand komen en dat het een groep is met een voornamelijk lichte huidskleur. Deze grote groep (ongeveer 80 mensen), wordt omschreven als *“een onmisbare schakel in het Van Abbe-systeem”* (Beleidsplan, 2012, p. 46). Dit kan bevestigd worden door de observaties. De gastheren en –vrouwen zijn de fysieke contactpersonen in het museum voor de bezoeker (herkenbaar aan hun rode blouses); ze hebben een open houding, stappen makkelijk op je af, maar houden ook afstand als ze zien dat je niet geïnteresseerd bent.

Enige kwalificaties voor het werk als gastheer of –vrouw zijn volgens M3:

“Het belangrijkste is natuurlijk dat je dat met enthousiasme kan doen. En dat je er zin in hebt om je iedere keer opnieuw in een onderwerp te verdiepen, dus dat kenmerkt ze ook allemaal, ze komen hier feitelijk om te leren en door te geven. Maar, da's best een vereiste. Daarmee is iedereen welkom, maar sluit je ook heel veel mensen uit. Je moet durven te communiceren.” (M3)

Het willen verdiepen in de onderwerpen – zoals nieuwe tentoonstellingen – en het met enthousiasme overdragen van informatie op de bezoeker is gebleken tijdens de observaties en de interviews met de vrijwilligers. M5 zegt hierover:

“Je doet het vanuit je hart, ik bedoel wat je ook aanpakt in het leven, als het niet van hier uit gaat (wijst naar hart), kun je beter thuisblijven. Ik bedoel je ziet hier ook wel collega’s die zitten met puzzelboekjes.” (M5)

In dit deelhoofdstuk is besproken hoe de organisatiestructuur van het Van Abbemuseum is veranderd, in hoeverre het personeelsbestand een afspiegeling van de maatschappij vormt en waarom de vrijwilligers een onmisbare schakel in het museum zijn. De belangrijkste uitkomsten hiervan zijn dat het museum een moderne organisatie betreft met een open manier van communiceren, waardoor samenwerking als vanzelf ontstaat (binnen het vaste personeel). Ook is er bevonden dat het personeelsbestand geen afspiegeling van de maatschappij vormt en hier is tevens een verklaring voor gegeven. Als laatste is besproken dat het museum afhankelijk is van de vrijwilligers en dat deze vrijwilligers erg trouw zijn aan het museum.

In het volgende deelhoofdstuk wordt nagegaan in hoeverre inclusiviteit en diversiteit naar voren komt in de partners van het Van Abbemuseum.

6.4 Partners

Dit hoofdstuk is ingedeeld aan de hand van de verschillende categorieën partners die het Van Abbemuseum hanteert: subsidies en sponsoring, platforms, netwerkprojecten en educatieve partners. Per categorie is er bekeken hoe het bijdraagt aan sociale inclusiviteit en diversiteit.

6.4.1 Subsidies en sponsoring

Het museum wordt structureel en incidenteel gesteund door een aantal organisaties, waaronder de BankGiro Loterij, het VSB Fonds en de Europese Unie (Van Abbemuseum, Subsidies en sponsoring, 2016). De BankGiro Loterij draagt bij aan de collectieaankopen en publieksparticipatie, waarmee het expliciet heeft bijgedragen aan het Special Guests programma. Het VSB Fonds steunt de projecten van het museum die bijdragen aan de Nederlandse samenleving. De Europese Unie heeft het platform 'L'Internationale' gesponsord om zo tot een nieuw model voor Europese openbare musea te komen dat culturele samenwerking en onderlinge distributie van collecties, onderzoek en publieke toegang bevordert (Ibid.). Volgens M2 is subsidiëring één van de belangrijkste redenen voor het aangaan van een partnerschap:

“But basically partnerships are really important and we, [...] because we are always looking for funding and try to make it more sustainable to make an exhibition. We also partner other institutions, on either co-production of work or the touring of exhibitions to other venues.” (M2)

Het Van Abbemuseum is een stedelijk museum en maakt deel uit van de gemeente Eindhoven. De gemeente wordt als belangrijke financier van het museum erkend (Beleidsplan, 2012, p. 7). Dit betekent dat waar een museum normaal een raad van toezicht heeft, dit bij het Van Abbemuseum de gemeenteraad is (M3). De gemeente geeft een aantal prestatie-indicatoren, maar bemoeit zich inhoudelijk niet met het museum, waardoor het museum autonoom blijft, volgens M3. In het museum merk je dan ook niet dat de gemeente een grote invloed heeft. Het enige dat direct opvalt bij binnenkomst van het museum is het bord waarop alle partners staan en de gemeente Eindhoven bovenaan staat (zie Foto 6).

Foto 6: Bord met ondersteunende partners in entreehal (Foto auteur, 2017).

6.4.2 Platforms

Het Van Abbemuseum maakt onderdeel uit van drie platforms: L'Internationale, ARTtube en Stichting Promotors. Hiervan is ARTtube een kunst-, design- en videoplatform van toonaangevende musea uit Nederland en België (Van Abbemuseum, Arttube, 2016) en verenigt Stichting Promotors bedrijven en particulieren die het museum extra financiële steun aanbieden voor bepaalde aankopen (Van Abbemuseum, Stichting Promotors, 2016).

L'Internationale wordt in deze paragraaf uitgelicht, omdat het een bijzonder samenwerkingsverband is met een specifiek doel: het niet enkele innemen van een Noord-Europees perspectief in de programmering (CCD, Best Practice, 2016) en elkaar hierin helpen. L'Internationale bestaat uit de volgende musea: Reina Sofia in Madrid, MACBA in Barcelona, SALT in Istanbul en Ankara, Moderna Galerija in Ljubljana, M HKA in Antwerpen en het Van Abbemuseum in Eindhoven (Van Abbemuseum, L'Internationale, 2016). Volgens de website (Ibid.) ligt de nadruk op “het belang van verschillen en op gelijkwaardige uitwisseling die lokaal geworteld en wereldwijd verbonden is.” M2 bevestigt dat er overleg wordt gepleegd tussen de internationale *peers*: “*So I would be talking to maybe some of the chief curators, or share a programming or thinking at that level*” (M2). Met deze samenwerking hoopt het Van Abbemuseum “toonaangevend te zijn in Europa voor instituut-overstijgende samenwerking” (Van Abbemuseum, 2012, p. 5). M2 benoemt dat het Van Abbemuseum een goed voorbeeld is van een Nederlands museum dat een groot internationaal netwerk heeft:

“[...] I think we have a very deep, I think our relationship on a global level is very deep and that’s I think some others (andere Nederlandse musea) are not so world connected internationally on that level. And that the relationships are very based on [contact/content]. So on one level I do think we are probably one of the better examples of the more internationally networked group.” (M2)

6.4.3 Netwerkprojecten

Het museum werkt ook samen met regionale instellingen, zoals TU/e (Technische Universiteit van Eindhoven), Design Academy en ‘Glow’: een jaarlijkse wandelroute langs lichtobjecten in Eindhoven (Van Abbemuseum, Samenwerking, 2016). Volgens de website vormen “het collectief samenwerken en het uitwisselen van kennis de basisprincipes van deze netwerken” (Ibid.). Tijdens de ‘Dutch Design Week’ en ‘Glow’ worden er aansluitende tentoonstellingen in het museum georganiseerd. Dit zijn Eindhovense evenementen “waar de stad trots op is,” aldus M3. Deze tentoonstellingen trekken vaak een nieuw publiek: “*Dat heeft een hele andere toegankelijkheid dan sommige andere tentoonstellingen die we maken.*” (M3)

M3 vindt het belangrijk om “voeling te houden met waar behoeften zijn op verschillende vlakken in de stad” en “zo breed mogelijk in gesprek te blijven.” M3 is dan ook deels aangesteld door het Van Abbemuseum om meer contact te maken met de regio. Het gaat hierbij om verschillende *stakeholders*:

“[...] of dat nu de wat je hier noemt de brainport-bedrijven zijn, de technologische bedrijven, dan wel de gemeenteraad, dan wel eh.. bepaalde ambtenarengroepen, dan wel bewonersgroepen, dan wel andere culturele collega’s, scholen, al die ontwikkelingen, ja.” (M3)

6.4.4 Educatiepartners

Onder de educatiepartners vallen zowel scholen (in de regio alsook op landelijk niveau) als partners behorend tot bijvoorbeeld het Alzheimerprogramma, zoals Alzheimer Nederland, het Stedelijk Museum Amsterdam, Vitalis en Archipel (Van Abbemuseum, Samenwerking, 2016). Het Alzheimerprogramma is onderdeel van het Special Guests programma. Het laat zien dat het Van Abbemuseum tevens in contact staat met instellingen buiten de kunst- en cultuursector.

In dit deelhoofdstuk is getoond dat het Van Abbemuseum vier soorten partners heeft: sponsors, platforms, netwerkprojecten en educatiepartners. L'Internationale is een platform waarmee internationale kennis wordt uitgewisseld. Daarnaast zijn er ook partners op regionaal en nationaal niveau, waarvan de Gemeente Eindhoven de grootste financier is. Als laatste wordt er ook samengewerkt met partners buiten de kunst- en cultuursector.

Het hoofdstuk Resultaten heeft op het gebied van publiek, programma, personeel en partners bekeken wat de meest relevante uitkomsten zijn na analyse van teksten, interviews en observaties. In het volgende hoofdstuk Conclusie wordt er antwoord gegeven op de deelvragen en de hoofdvraag.

7. Conclusie

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag: *Hoe gaat een museum voor moderne en hedendaagse kunst om met sociale inclusiviteit en diversiteit en op welke manier uit zich dat op het gebied van personeel, publiek, programma en partners?* Deze vraag wordt aan de hand van de deelvragen beantwoord.

7.1 Publiek

De deelvraag *'Hoe komen sociale inclusiviteit en diversiteit naar voren in het Van Abbemuseum op het gebied van personeel?'* wordt als volgt beantwoord. Diversiteit komt terug in de beschrijving van het museumpubliek, waarbij niet alleen wordt gekeken naar etnisch-culturele achtergrond, maar ook naar leeftijd en andere vormen van culturele achtergrond, zoals interesse of studie. Kennis van het publiek en hier op inspelen is een vorm van sociale inclusiviteit. Tijdens de korte observaties kon deze uitgebreide omschrijving niet bevestigd worden: het geobserveerde publiek was met name van middelbare leeftijd of ouder en met een lichte huidskleur. Diversiteit komt ook terug in de manier waarop er naar het publiek wordt gekeken: hier wordt bijna meer aandacht besteed aan de 'randen van de samenleving' – met bijbehorende subculturen – dan naar het 'midden van de samenleving'.

Sociale inclusiviteit komt ook duidelijk naar voren in (de omgang met) het publiek. Zo ziet het museum zichzelf als gespreksleider in een dialoog waarin verschillende, maar gelijkwaardige stemmen klinken. Door het gesprek aan te gaan met het publiek worden deze verschillende stemmen ook meegerekend en dus inclusief gemaakt: er wordt door het personeel geluisterd naar waar het publiek behoefte aan heeft. Concreet wordt een gesprek aangegaan met het publiek door de gastheren en –vrouwen. Deze interactie is een voorbeeld van inclusiviteit in de externe communicatie van het museum. Verder draagt de impact die het museum wil genereren op de individuele bezoeker bij aan sociale inclusiviteit. Door kwaliteit boven kwantiteit te stellen, wordt er rekening gehouden met de interpretatieve gemeenschap van de bezoeker en de mogelijkheid tot persoonlijke ontwikkeling of herkenning van de eigen identiteit in het museum. Het zien van de bezoeker als betekenisgever, door te vragen naar de interpretatie van een schilderij bijvoorbeeld, is ook een manier om sociale inclusiviteit te bewerkstelligen.

7.2 Programma

De tweede deelvraag heeft betrekking op het programma van het museum. Inclusiviteit komt het beste naar voren als diversiteit als voedingsbodem voor het programma wordt gebruikt. Dit is het geval. Het zit in de genen van het museum om de norm te bevragen en ruimte te maken voor specifieke doelgroepen en subgroepen.

Hiernaast wil het museum het gesprek aangaan en verschillende perspectieven op en thema zien en horen. Er werd aangegeven dat dit in het volgende beleidsplan nog concreter wordt gemaakt en het gesprek met het publiek een belangrijke doelstelling wordt. De thema's nu gaan over met name West-Europese, maatschappelijke kwesties in de loop van de 20^e eeuw. Op deze manier wordt moderne kunst aan de maatschappij verbonden en vormt het een voedingsbodem voor gesprek en discussie. De actualiteit draagt er aan bij dat het museum een plek dient te zijn 'waar alles en iedereen mag zijn'. De projecten, genoemd door CCD, zijn sterke voorbeelden van het aanpakken van maatschappelijke kwesties (zoals de Zwarte Pietdiscussie, Picasso in Palestina of het uitzoeken van dekolonisatie in de collectie). Door

gebruik te maken van een *tool* uit de toolshop kun je middels verschillende perspectieven de collectie beleven.

In het werk van de curator komt naar voren dat de culturele achtergrond van een kunstwerk altijd wordt meegerekend bij het samenstellen van een tentoonstelling/ collectie. Ook wordt verschil als onderwerp in de collectie voorzichtig geïmplementeerd. Er wordt continu bevraagd wat wel wordt getoond en wat niet en welke verhalen hiermee wel worden verteld en welke niet. Hier hoort tevens een kritische houding naar het eigen werk toe. De tentoonstelling van de abstracte kunstwerken an sich zorgt er echter wel voor dat het werk vrij op zichzelf staand blijft en niet direct de verbinding met het publiek op zoekt (zoals geobserveerd).

7.3 Personeel

Deelvraag 3 *'Hoe komen sociale inclusiviteit en diversiteit naar voren in het Van Abbemuseum op het gebied van personeel?'* wordt als volgt beantwoord. Diversiteit in het personeel komt met name terug in leeftijd en sekse: er werken veel oudere mensen en veel vrouwen. Op andere vormen van diversiteit valt het personeelsbestand tegen. M3 gaf aan wel meer diversiteit te willen – ze gelooft in de complementariteit van een divers team – maar de vraag niet aansluit op het aanbod van de arbeidsmarkt. Er solliciteren vaak alleen westerse, hoogopgeleide vrouwen. Wel zijn er regelmatig buitenlandse gastcuratoren die vaak weer buitenlandse gasten trekken.

Over het algemeen wordt het vaste personeel geduid als 'white staff'. M2 waarschuwt hierbij voor de mogelijkheid om deze 'white staff' te koppelen aan een vorm van expertcultuur. Het feit dat ze zich hiervan bewust is, betekent dat de macht door de museumprofessional wordt herkend. De curationale stem wordt ingezet om verschillende verhalen te vertellen. Zo gebruikt de hoofdcurator deze stem om bepaalde zaken prioriteit te geven in het programma en gebruiken de gastheren en –vrouwen deze stem om informatie en hun mening over de inhoud van het programma over te dragen aan het publiek.

Meerstemmigheid, interactie en inlevingsvermogen komen naar voren door de open communicatie van het museum. Een goed voorbeeld hiervan is de wijze waarop het nieuwe beleidsplan wordt geschreven: iedereen – zowel de vrijwilligers als de directie – draagt eraan bij. Communicatie tussen het vaste personeel en vrijwilligers is gering, maar niet geheel afwezig. De vrijwilligers voelen zich daarentegen wel gewaardeerd en gerespecteerd.

7.4 Partners

Deelvraag 4 heeft betrekking op de partners van het museum. Sociale inclusiviteit kan hier terugkomen op het gebied van diversiteit van partners (op andere vlakken dan het culturele vlak) en het op deze manier delen van verschillende inzichten en perspectieven. Het Van Abbemuseum heeft partners op regionaal, nationaal en internationaal vlak. Middels een samenwerkingsverband als L'Internationale worden er op verschillende aspecten binnen het museum perspectieven uitgewisseld.

Tevens gaat het museum partnerschappen aan met instanties buiten de culturele sector, zoals Alzheimer Nederland wat leidt tot interessante en duurzame samenwerkingsverbanden die met andere musea in Nederland gedeeld worden (zoals het Stedelijk Museum te Amsterdam). Door tijdens stadse evenementen als de Dutch Design Week en 'Glow' mee te doen als museum, wordt er een ander publiek ontvangen dan doorgaans het geval is.

Uiteindelijk worden er ook partnerschappen aangegaan om projecten en tentoonstellingen te voeden en duurzaam te maken. Het gaat hier om draagvlak en financiële middelen. De grootste financier is dan ook de Gemeente Eindhoven. De gemeente heeft daarentegen geen invloed op de inhoudelijke keuzes van het museum.

7.5 Beantwoording hoofdvraag

De hoofdvraag '*Hoe gaat een museum voor moderne en hedendaagse kunst om met sociale inclusiviteit en diversiteit en op welke manier uit zich dat op het gebied van personeel, publiek, programma en partners?*' wordt beantwoord aan de hand van Sandell's typologie van een sociaal inclusief museum (tevens deelvraag 5; zie Tabel 1).

Het Van Abbemuseum is een *Inclusive Museum* doordat het voor iedereen toegankelijk is en het voor specifieke doelgroepen toegankelijker wordt gemaakt. Representatie van het museumpubliek komt met name naar voren in de nevenactiviteiten van het museum die geënt zijn op specifiek publiek. Het kan zijn dat niet iedereen zich gerepresenteerd voelt door de collectie en de thema's die worden aangehaald. Aan de andere kant spreekt moderne kunst een redelijk universele taal waar veel mensen iets in zouden kunnen zien, waardoor ze zich ermee verbonden kunnen voelen.

The Museum as Agent of Social Regeneration is tevens van toepassing op het museum, doordat er wordt gestreefd impact te hebben op de individuele museumbezoeker, middels de op maat gemaakte rondleidingen voor specifieke doelgroepen als de Special Guests en op deze manier bij te dragen aan de persoonlijke ontwikkeling van de doelgroep.

Het laatste niveau van een sociaal inclusief museum, *The Museum as Vehicle for Broad Social Change*, is waarschijnlijk het meest van toepassing op het Van Abbemuseum. Door het in twijfel trekken van de norm als kern van het programma te bevorderen, wordt de maatschappij als vanzelf bevestigd. Het daarbij aankaarten van maatschappelijke kwesties en het promoten van bijvoorbeeld meer toegang voor achtergestelde groepen, versterken het idee van een museum dat graag sociale verandering zou zien. Naast het aankaarten van maatschappelijke kwesties binnen de muren van het museum, zijn er de afgelopen jaren projecten en tentoonstellingen geweest die voor reuring buiten de muren hebben gezorgd ('Be(com)ing Dutch' en 'Picasso in Palestina' bijvoorbeeld). Op regionaal niveau werkt het museum samen met instellingen buiten de culturele dimensie, zoals Alzheimer Nederland, wat tevens leidt tot impact buiten de museummuren.

Op alle vier de gebieden – publiek, programma, personeel en partners – wordt er door het Van Abbemuseum gestreefd om divers en sociaal inclusief te zijn. Door subculturen aan te spreken, de norm te bevragen, het gesprek aan te gaan, internationaal samen te werken en buiten de kunst- en cultuur sector te kijken komt het museum een heel eind en kan het een voorbeeld zijn voor andere musea in Nederland. Wanneer het personeelsbestand ook daadwerkelijk een afspiegeling van de maatschappij zou zijn (zonder aan competenties in te boeten), de westerse thematiek vanuit meer verschillende perspectieven belicht zou worden (of in zijn geheel aangepast kan worden) en de dialoog op een dieper niveau aangegaan zou worden met het publiek, zal 'de maatschappelijke norm' uiteindelijk zo divers worden dat het Van Abbemuseum deze niet meer hoeft te bevragen.

8. Discussie

In dit hoofdstuk wordt de gebruikte theorie beschouwd aan de hand van de resultaten. Daarnaast wordt er kritisch gereflecteerd op het onderzoek en worden er suggesties voor vervolgonderzoek gegeven.

8.1 Beschouwing theorie

In dit onderzoek is gekeken hoe een museum voor moderne en hedendaagse kunst omgaat met sociale inclusiviteit en diversiteit en hoe dit wordt geuit op het gebied van publiek, programma, personeel en partners. Het Van Abbemuseum in Eindhoven is hiervoor als casestudy geanalyseerd. Uit de resultaten is gebleken dat het museum zich op alle vier de gebieden inzet om sociaal inclusief en divers te zijn. Het museum doet het wat dat betreft dus al erg goed. Een aantal punten op het gebied van personeel, programma en omgang met het publiek zouden verbeterd kunnen worden om tot een volledig sociaal inclusief museum gepromoveerd te kunnen worden.

Een eerste, belangrijke aanmerking die gemaakt dient te worden, is dat er werd gekeken naar hoe een museum voor moderne en hedendaagse kunst met sociale inclusiviteit en diversiteit omgaat. Het is gebleken dat het erg moeilijk is om sociale inclusiviteit aan kunstobjecten te meten. Dit is met name naar voren gekomen doordat het in het Van Abbemuseum voornamelijk abstracte kunst betreft, waar zonder context nauwelijks een interpretatie aangegeven kan worden die vervolgens gekoppeld kan worden aan bepaalde culturele achtergronden. Het moet dan ook genoemd worden dat dit bij een historisch museum met figuratieve kunst waarschijnlijk makkelijker te bewerkstelligen is, doordat figuratieve kunst eenvoudiger een verhaal en een (bevolkings-)groep kan representeren. Representatie van verschillende publieksgroepen, zoals geduid door Sandell (1998), wordt in het Van Abbemuseum dan ook met name gerealiseerd door de nevenactiviteiten van het museum. Aan de andere kant heeft abstracte kunst wel de mogelijkheid om op diverse manieren tot de verbeelding te spreken. Zoals ik noemde in de inleiding, geloof ik in de universaliteit van kunst waarbij iedereen – die een interesse voor kunst heeft – iets kan denken of voelen. De diverse publieksgroepen, of interpretatieve gemeenschappen, kunnen hierdoor op eigen wijze een kunstwerk interpreteren: iets dat bij figuratieve kunst moeilijker te bewerkstelligen is. De abstractie van een kunstwerk kan zo tot inclusiviteit leiden.

Kenniscreatie in een gedeelde ruimte waar relaties ontstaan, zoals beschreven door Coleman (2015) is wel van toepassing op de casestudy. De gastheren en –vrouwen van het museum gaan in gesprek met de bezoeker en leren van elkaars perspectieven op een kunstobject. Het herkennen van de eigen identiteit in deze ruimte (Coleman) wordt voor de specifieke doelgroepen ook gerealiseerd, door op maat gemaakte rondleidingen te geven. Hierbij wordt rekening gehouden met de interpretatieve gemeenschap (Hooper-Greenhill, 2000) van de museumbezoeker zodat dat wat tentoongesteld wordt overeenkomt met het begrip en de kennis van de bezoeker. Mocht dit niet het geval zijn, dan kan de context of mogelijk interpretatie (*de curatorial voice*) aangepast worden door een van de *gatekeepers* (docenten, rondleiders of vrijwilligers) in het museum die het contact legt met de bezoeker (Coleman, 2015). Uit de (korte) observaties bleek dat het publiek niet erg divers was. Dit kan betekenen dat er geen divers publiek wordt aangetrokken, doordat het museum een zichzelf in stand houdende interpretatieve gemeenschap creëert middels de vormgeving van het programma. Hierdoor zal steeds hetzelfde ‘soort’ publiek blijven komen dat deze *curatorial voice* – de boodschap die overgebracht wordt – kan waarderen. Dit geldt naar mijn idee zeker voor de ‘vaste’ collectie: abstracte moderne kunst is een kunstvorm die niet voor

iedereen interessant is of te begrijpen is. Dit gegeven, in combinatie met het feit dat het Van Abbemuseum wel op de hoogte is van het soort (nieuwe) publiek dat het wil bereiken (een divers publiek), zorgt ervoor dat het vooral aan de kunstsoort te wijten is dat het bepaalde mensen niet voldoende interesseert om het museum te bezoeken.

Wat betreft het programma wordt het belang van verschillende perspectieven, interpretatieve strategieën en diverse verhaallijnen met name in het beleidsplan (2012) en de website van het museum gepropageerd. Feit is dat het grootste deel van de programmering, 'De Collectie Nu', op een bepaalde manier gepresenteerd wordt aan de hand van een duidelijke verhaallijn. Manieren om van perspectief te wisselen worden met name aangeboden in de toolkamer. Thema's met een variëteit aan ervaringen (Witcomb, 2009) komen naar voren in de tijdelijke tentoonstelling en in de laatste twee verdiepingen van 'De Collectie Nu' waarin de tentoonstelling onderwerpen als globalisering en mondiale conflicten aansnijdt. In het cultuurmodel als communicatiemodel (Hooper-Greenhill, 2000) wordt het belang van conflicterende perspectieven benoemd. Een conflicterend perspectief is onder andere te zien in het werk van Stilinović (zie Figuur 3). Door dit werk wordt er zelfreflectief naar de praktijk van het moderne, westerse kunstmuseum gekeken, waarin vaak enkel West-Europese kunstenaars gerepresenteerd worden.

M2 haalde aan dat het personeel volledig 'wit' is en dat dit een probleem is. In het licht van de theorie van Smits & Van den Berg (2003) kan dit inderdaad als een probleem beschouwd worden. Gebrek aan diversiteit in het personeel, en dus in de organisatie, kan leiden tot blinde vlekken, waardoor het programma-aanbod ook aan diversiteit mist en hierdoor een minder divers publiek aangesproken kan worden.¹² Nu is het niet zo dat het programma-aanbod niet divers is, echter kan het wel zo zijn dat het met de 'vaste' collectie niet de regionale doelgroepen aanspreekt die het museum zou willen aanspreken. Naar mijn idee ligt de oorzaak hiervan in het internationale karakter van het museum. Het personeel is deels internationaal en er wordt samengewerkt met internationale gastcuratoren en kunstenaars. Het kan zo zijn dat het museum hiermee een stap overslaat en publiek dat geografisch dichterbij het museum staat, zich niet voelt aangesproken. 'Onbekend terrein' (Miller, 2015) wordt alsnog wel benaderd door zowel de internationale samenwerkingsverbanden (in personeel en partners) als door regionale partnerschappen met scholen en projecten in wijken.

Het Van Abbemuseum kan als professionele organisatie (Mintzberg, 1991) worden beschouwd. Dit betekent dat de macht binnen de organisatie met name bij de museumprofessionals ligt, zoals de curatoren en de directie. Doordat het personeel van lichte huidskleur is, kan dit kenmerk gekoppeld worden aan het idee van een 'expertcultuur' (M2). Wil een museum diversiteit en inclusiviteit tot in de kern uitdragen, dan lijkt mij het van belang dat het personeelbestand meer divers wordt en het museum misschien meer op zoek moet gaan naar het juiste aanbod voor hun vraag bij een openstaande vacature.

8.2 Kritische reflectie onderzoek

Ten eerste ben ik me bewust van het subjectieve gehalte van de observaties. Alles is door mijn ogen waargenomen en aanschouwd, waardoor de opgedane informatie gefilterd is door mijn specifieke, culturele achtergrond, waar ik me mogelijk niet altijd bewust van ben geweest. In combinatie met de tekstanalyse en interviews is er getracht alsnog een rijke beschrijving te geven van de casestudy.

¹² Een aardige bijkomstigheid is dat het museum aan de het concept *diverse diversities* van Dervin (2016) een vorm heeft toegevoegd: namelijk diversiteit door het hebben van een (fysieke) beperking.

Een gevolg van het bovenstaande is dat de vergelijking tussen de tekstanalyse (wat wil het museum bereiken?) en de observaties (hoe komt dit daadwerkelijk over?) ook subjectief van aard is. Een betere optie zou zijn geweest om na te gaan of beleid voor bepaalde groepen mensen ook echt zo door deze mensen ervaren wordt. Het interviewen van bezoekers had sowieso meer diepte gegeven aan de analyse en resultaten, door de beweringen uit de tekstuele bronnen te testen.

De vier pijlers, die in eerste instantie zorgden voor houvast in de analyse, zorgden tevens voor verwarring omtrent het interpreteren van de resultaten. Resultaten vielen niet altijd onder één pijler te scharen. Zo zou het genderneutrale toilet zowel onder programmering als onder de pijler publiek besproken kunnen worden. Dit gegeven laat wel zien dat de pijlers invloed op elkaar uitoefenen: het publiek kan zorgen voor een aangepast programma, het personeel kan bepaald publiek aantrekken et cetera. In het kader van sociale inclusiviteit zouden deze pijlers – in een mogelijk vervolgonderzoek – meer als samenhangende factoren besproken kunnen worden. Het vasthouden aan de vier pijlers heeft er ook voor gezorgd dat het hoofdstuk 'Partners' beschrijvend is gebleven. In deze scriptie bleef een diepgaande analyse uit door de beperkte tijd. Een inhoudelijk onderzoek naar de invloed van het Van Abbemuseum op de partners en andersom, zou meer informatie opleveren ten bate van sociale inclusiviteit op dit vlak.

Als laatste wil ik vermelden dat ik niet alle activiteiten (waaronder ook projecten) die het museum aanbiedt heb kunnen behandelen. Daarbij zijn er allerlei nieuwe activiteiten bijgekomen tijdens en nadat ik deze scriptie heb geschreven.

8.3 Suggesties voor vervolgonderzoek

Wat betreft suggesties voor vervolgonderzoek lijkt het me interessant om in plaats van een rijke beschrijving (waarin de focus af en toe moeilijke vast te houden is) gericht onderzoek te doen naar een vorm van sociale inclusiviteit binnen een bepaald gebied (zoals de hierboven besproken invloed van partners op sociale inclusiviteit). Hierbij kun je verder denken aan een onderwerp als het benaderen van nieuw publiek. Door ook het (te benaderen) publiek te interviewen kun je een meerzijdige analyse realiseren, waaruit wellicht interessante redenen voortvloeien waarom mensen wel of niet naar het Van Abbemuseum (of een ander museum) zouden gaan.

Een andere suggestie voor vervolgonderzoek is om een vergelijkend onderzoek tussen twee gelijksoortige musea uit te voeren: bijvoorbeeld het Van Abbemuseum en het Stedelijk Museum te Amsterdam. Door museumtechnieken op een bepaald vlak met elkaar te vergelijken, kunnen mogelijke resultaten bijdragen aan inzicht bij de musea.

9. Literatuurlijst

9.1 Primaire bronnen

- Bussemaker, J. (2016, 14 november). *Kamerbrief bij publicatie Cultuur in Beeld 2016*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Geraadpleegd op 30 januari, 2017, via: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/11/14/kamerbrief-bij-publicatie-cultuur-in-beeld-2016>
- Bussemaker, J. (2015). *Ruimte voor cultuur: Uitgangspunten cultuurbeleid 2017-2020*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Geraadpleegd op 30 januari, 2017, via: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/beleidsnota-s/2015/06/08/ruimte-voor-cultuur>
- Code Culturele Diversiteit. (2014). Aanpak. Geraadpleegd op 31 januari, 2017, via: <http://codeculturelediversiteit.com/de-code/aanpak/>
- Code Culturele Diversiteit. (2016, 18 november). Best Practice. Geraadpleegd op 31 januari, 2017, via: <http://codeculturelediversiteit.com/best-practice/van-abbemuseum/>
- Code Culturele Diversiteit. (2016). CCD Award. Geraadpleegd op 31 januari, 2017, via: <http://codeculturelediversiteit.com/de-code-culturele-diversiteit-award-2016/>
- Code Culturele Diversiteit. (2014). CCD Campagne. Geraadpleegd op 31 januari, 2017, via: <http://codeculturelediversiteit.com/campagne/>
- Code Culturele Diversiteit. (2016). *Code Culturele Diversiteit*. Geraadpleegd op 31 januari, 2017, via: <http://codeculturelediversiteit.com/wp-content/uploads/2016/10/Code-Culturele-Diversiteit.pdf>
- Code Culturele Diversiteit. (2014). Contact. Geraadpleegd op 31 januari, 2017, via: <http://codeculturelediversiteit.com/contact/>
- Code Culturele Diversiteit. (2011). De Code. Geraadpleegd op 31 januari, 2017, via: <http://codeculturelediversiteit.com/de-code/>
- Code Culturele Diversiteit. (2011). Diversiteitsscan Cultuur. Geraadpleegd op 29 maart, 2017, via: <http://codeculturelediversiteit.com/diversiteitsscan-cultuur/>
- Code Culturele Diversiteit (2011). Quickscan Culturele Diversiteit. Geraadpleegd op 29 maart, 2017, via: <http://codeculturelediversiteit.com/quickscan-culturele-diversiteit/>
- Erbslöh, U., Esche, C., Claus, J., Sinha, J. & Zevenbergen, D. (2014). *Jaarbericht 2013*. Eindhoven: Van Abbemuseum. Geraadpleegd op 4 april, 2017, via: <http://jaarverslag.vanabbe.nl>
- Thije, S. ten. (2016, oktober). *Het geëmancipeerde museum*. Amsterdam: Mondriaan Fonds.
- Van Abbemuseum. (2012). *Beleidsplan 2013-2017: Transparant & Verspreid, Voor kunst & Samenleving*. Geraadpleegd op 20 februari, 2017, via: http://eindhoven.notudoc.nl/cgi-bin/showdoc.cgi?action=view/id=343570/type=pdf/Bijlage_2__Beleidsplan_Van_Abbe.pdf
- Van Abbemuseum (2016). Geraadpleegd via: <https://vanabbemuseum.nl>
- Van Abbemuseum. (2016). Arttube. Geraadpleegd op 16 april, 2017, via: <https://vanabbemuseum.nl/over-het-museum/steun-en-partners/arttube/>
- Van Abbemuseum. (2016). Gastvrijheid. Geraadpleegd op 1 april, 2017, via: <https://vanabbemuseum.nl/over-het-museum/organisatie/gastvrijheid/>

- Van Abbemuseum. (2016). Kunstenaars A-Z. Geraadpleegd op 15 april, 2017, via:
<https://vanabbemuseum.nl/collectie/kunstenaars/kunstenaars-a-z/>
- Van Abbemuseum. (2016). Positions #3. Geraadpleegd op 12 maart, 2017, via:
<https://vanabbemuseum.nl/programma/programma/positions-3/>
- Van Abbemuseum. (2016). Samenwerking. Geraadpleegd op 15 april, 2017, via:
<https://vanabbemuseum.nl/over-het-museum/steun-en-partners/samenwerking/>
- Van Abbemuseum. (2016). Stichting Promotors. Geraadpleegd op 16 april, 2017, via:
<https://vanabbemuseum.nl/over-het-museum/steun-en-partners/stichting-promotors/>
- Van Abbemuseum. (2016). Subsidies en sponsoring. Geraadpleegd op 15 april, 2017, via:
<https://vanabbemuseum.nl/over-het-museum/steun-en-partners/subsidies-en-sponsoring/>
- Van Abbemuseum. (2016). Wie wij zijn. Geraadpleegd op 10 januari, 2017, via:
<https://vanabbemuseum.nl/over-het-museum/organisatie/wie-wij-zijn/>

9.2 Secundaire bronnen

- Assunção dos Santos, P. (2010). Introduction: To understand New Museology in the 21st Century. *Cadernos de Sociomuseologia – Sociomuseology III*, 37, 5-11.
- Baker, J. (2008). Beyond the rational museum: toward a discourse of inclusion. *International journal of the inclusive museum*, 1(2), 23-29.
- Bergman, S. (2016). *Wit is ook een kleur*. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar.
- Bierling, A., Brisoux, E., Kuijten, D., La Rosa, M., & Pereira de Morais Luz, A. L. (2012). *The sense of belonging that comes to those who are part of it: Social inclusion and Art museums*. Amsterdam: Reinwardt Academie.
- Coleman, L-E. (2016). The Socially Inclusive Museum: A Typology Re-imagined. *International Journal of the Inclusive Museum*, 9(2), 41-57.
- Coumans, A. (2014). *Kunnen de kunsten een middel zijn om sociale doelen te bewerkstelligen?* [Lezing]. Geraadpleegd op 20 februari, 2017, via:
<http://hhs.surfsharekit.nl:8080/get/smpid:50495/DS1>
- Dagevos, J. & Grundel, M. (2013, december). *Biedt het concept integratie nog perspectief?* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- DeVault, M. L. & McCoy, L. (2001). *Institutional Ethnography: Using Interviews to Investigate Ruling Relations*. In Gubrium, J.F. & Holstein, J.A. (Red.), *Handbook of Interview Research: Context & Method* (pp. 751-776). Thousand Oaks, CA, USA: Sage Publications, Inc.
- Dörnyei, Z. (2007). *Research Methods in Applied Linguistics: Quantitative, Qualitative, and Mixed Methodologies*. Oxford, Verenigd Koninkrijk: Oxford University Press.
- Eccles, T. (2016, 6 juli). Other people and their ideas: No. 29 Charles Esche. *ArtReview*, Summer 2016, 60-63.
- Geelen, J.-P. (2017, 2 februari). 'Inclusiviteit is het nieuwe emancipatie: iedereen

- telt'. *Volkskrant*. Geraadpleegd op 13 maart, 2017, via:
<https://www.volkskrant.nl>
- Hall, S., Evans, J., Nixon, S. (Red.). (2013). *Representation* (2^e ed.). Milton Keynes, Verenigd Koninkrijk: The Open University.
- Hooper-Greenhill, E. (2000). Changing Values in the Art Museum: Rethinking Communication and Learning. *International Journal of Heritage Studies*, 6(1), 9-31.
- ICOM International Committee for Museology (ICOFOM). (2010). *Key Concepts of Museology*, Desvallées, A., & Mairesse, F. (Red.). Parijs: Armand Colin.
- Lent, D. van. (2016, 7 december). 'Musea moeten zich richten op niet-blank, niet-hoogopgeleid publiek'. *NRC*. Geraadpleegd op 1 februari, 2017, via:
<https://www.nrc.nl>
- Mensch, P. van. (2005). *Nieuwe museologie: Identiteit of erfgoed?* In Van der Laarse, R. (Red.), *Bezeten van vroeger: Erfgoed, identiteit en musealisering* (pp. 176-192). Amsterdam: Het Spinhuis.
- Miller, K. (2015). *Organizational Communication: Approaches and Processes* (7^e ed.). Stamford, CT, Verenigde Staten: Cengage Learning.
- Mintzberg, H. (1991). *Configuraties: De beste eigenschappen van organisaties bij elkaar brengen*. In Mintzberg, H., *Mintzberg over Management: De Wereld van onze Organisaties* (pp. 103-123). Amsterdam: Uitgeverij Veen.
- Mondriaan Fonds. (2016, 9 december). *Bijeenkomst presentatie Het geëmancipeerde museum* [verslag]. Geraadpleegd op 31 januari, 2017, via: <https://www.mondriaanfonds.nl/wp-content/uploads/2016/12/Verslag-en-Nawoord-Bijeenkomst-Het-geëmancipeerde-museum.pdf>
- Riordan, C. M. (2014, juni). Diversity Is Useless Without Inclusivity. *Harvard Business Review*. Geraadpleegd op 13 februari 2017, via:
<https://hbr.org/2014/06/diversity-is-useless-without-inclusivity>
- Sandell, R. (1998). Museums as Agents of Social Inclusion. *Museum Management and Curatorship*, 17(4), 401-418.
- Sandell, R. (2003). Social inclusion, the museum and the dynamics of sectoral change. *Museum and Society*, 1(1), 45-62.
- Sheikh, S. (2009, februari). Positively White Cube Revisited. *E-flux*, 3, 1-6. Geraadpleegd op 15 maart, 2017, via: http://worker01.e-flux.com/pdf/article_38.pdf
- Siapera, E. (2010). *Cultural Diversity and Global Media: The Mediation of Difference*. Chichester, West Sussex, Verenigd Koninkrijk: Blackwell Publishing.
- Smits, M.J.W. & Berg, J. van den. (2003). *Diversiteitbeleid: (h)erkennen van*

meerstemmigheid: Een analyse van mogelijkheden van beleid met een diversiteitsfocus (Rapport 7.03.09). Den Haag: LEI.

Spencer-Oatey, H. & Franklin, P. (2009). *Intercultural Interaction: A Multidisciplinary Approach to Intercultural Communication*. Hampshire, United Kingdom & New York, NY: Palgrave Macmillan.

Top, B. (2008). *Het geheim van de diversiteit: kunst vieren, delen en beleven*. Geraadpleegd op 10 januari, 2017, via: http://driesverhoeven.com/wp-content/uploads/2015/10/20081100_NL_Het-geheim-van-de-diversiteit_Bart-Top.pdf.

Velsen, V. Van. (2014, 30 september). Globalisering in Nederlandse kunstinstituten. *Metropolis M*, 4, Regels & Taboes. Geraadpleegd op 15 maart, 2017, via: <http://framerframed.nl/nl/dossier/globalisering-in-nederlandse-kunstinstituten/>

Venir, A. & Lundin, O. (2016). *A Queer Glossary*. Eindhoven: Van Abbemuseum. Geraadpleegd op 29 maart 2017, via: https://vanabbemuseum.nl/fileadmin/user_upload/Queer_GLossary_2016_print_spreads.pdf

Witcomb, A. (2009). Migration, social cohesion and cultural diversity: Can museums move beyond pluralism? *Humanities research*, 15(2), 49-66.

Figuren

Artspace.com. (2017). An Artist Who Cannot Speak English Is No Artist [Foto]. Geraadpleegd via: <https://www.artspace.com/mladen-stilinic>

Museumactueel.nl. (z.j.). Van Abbemuseum [Foto]. Geraadpleegd via: <https://museumactueel.nl/musea/van-abbemuseum/>

10. Bijlagen

10.1 Topic list interviews

10.1.1 Topic list 1: Interview met zakelijk directeur

1. Introductie

- Kunt u iets vertellen over uw achtergrond/functie/studie?
- Werkt u in teamverband?

2. Sociale inclusiviteit en diversiteit

- Waar doet de term 'sociale inclusiviteit' u aan denken?
- Waar denkt u aan bij 'diversiteit'?

3. (Rol) Van Abbemuseum

- Hoe zou u het Van Abbemuseum omschrijven?
- Ziet u diversiteit terugkomen in het VA? Zo ja, op welke manier?
- Denkt u dat diversiteit in alle delen van het museum terugkomt? (andere P's)
- Heeft het VA veranderingen ondergaan in de laatste paar jaren? In welk opzicht? Wat was het doel van deze veranderingen?
- Hoe staat u tegenover de maatschappelijke functie van een museum?
- Hoe presenteert het VA zich naar buiten toe?
- Welke rol kent het VA zichzelf toe?
- Heeft het VA een diversiteitsbeleid? Hoe ziet deze eruit?

4. Werk zakelijk directeur + beslissingen

- Hoe gaat u als zakelijk directeur doorgaans te werk?
- Welke beslissingen neemt u in uw eentje en welke in samenspraak met anderen?
- Is er een bepaalde boodschap die u over wil brengen aan het publiek? Verschilt deze boodschap per publieksgroep?
- Heeft u wel eens een aanzet tot verandering gegeven binnen het museum of nieuwe strategieën geïmplementeerd? Op welk vlak?

5. Programma

- Bevat het beleid bevat specifieke doelstellingen om het programma aan te laten sluiten op een cultureel divers publiek? (CCD, Quicksan Diversiteit, Stelling 4)
- Waarom is er sprake van een programma dat geënt is op diversiteit? T.b.v. concurrentiepositie? Bewuste profilering?
- Hoe zou u een moderne kunstcollectie divers kunnen maken?
- Wordt er een dialoog aangegaan met het publiek? Op welke manier?
- Wordt er contact gelegd tussen verschillen groepen/mensen/kunstwerken?
- Worden er maatschappelijke kwesties weerspiegeld in het VA? Hoe?

6. Publiek

- Hoe zou u het museumpubliek van het VA omschrijven?
- Wordt er onderzoek naar het museumpubliek gedaan? Waar wordt dan op gelet?
- Is er via publieksonderzoek goed inzicht in de samenstelling van het publiek en het aandeel niet-westerse bezoekers? (CCD, Quicksan Diversiteit, Stelling 6)
- Worden er speciale PR kanalen gebruikt om niet-westerse groepen te bereiken zoals bijvoorbeeld evenementenkrantjes, etnische websites, lokale radio en tv, mond-op-mond reclame via sleutelfiguren, enzovoorts? (CCD, Quicksan Diversiteit, Stelling 7)
- Houdt u rekening met het mogelijk aanboren van nieuw publiek, dat voor het eerst kennis maakt met een museum voor moderne kunsten, wellicht?

- Wat denkt u dat de beste manier is om een nieuw publiek aan te trekken?
- Wordt de museumbezoeker gezien als betekenisgever? (Oftewel: wordt er naar de museumbezoeker geluisterd?)
- In hoeverre houdt het VA rekening met de gemeenschap en de behoefte van deze gemeenschap waarin het museum zich bevindt?
- Wordt er gebruik gemaakt van de expertise en netwerken van niet-westerse medewerkers voor het bereiken van een meer divers publiek?

7. Personeel

- Draagt het management het belang van diversiteit voor de organisatie uit? (CCD, Quicksan Diversiteit, Stelling 1)
- Zijn er streefcijfers geformuleerd voor het aantrekken van medewerkers met een niet-westerse culturele achtergrond? (CCD, Quicksan Diversiteit, Stelling 2)
- Hoe zou u de samenstelling van het personeel omschrijven?
- Is er veel contact onderling? Ook met de vrijwilligers?
- Weet u iets van het HR-beleid af? Wordt er met diversiteit rekening gehouden bij het aannemen van nieuwe medewerkers?
- Verandering geweest/aanwezig m.b.t. nieuwe professionele rollen in het museum?
- Is er sprake van een bepaalde training voor de werknemers om te laten zien hoe bepaalde principes (m.b.t. sociale inclusiviteit) geïmplementeerd kunnen worden (van beleid naar praktijk)?

8. Partners

- Wordt er met specifieke partners, makers en programmeurs samengewerkt om een intercultureel programma te ontwikkelen (co-creatie)? (CCD, Quicksan Diversiteit, Stelling 8)
- Met welke partners werkt u samen?
- Hoe worden deze partners gekozen?
- Heeft de keuze te maken met wat het VA wil uitstralen?
- Wordt er met specifieke partners samengewerkt om een niet-westers publiek te bereiken?

9. Beleidsplan

- Hoe zal het aankomende beleidsplan verschillen ten opzichte van voorgaande, met betrekking tot diversiteit en sociale inclusiviteit?

Uiteindelijk behandelde topics

1. Introductie en achtergrond respondent
2. Werkverband
3. Implementatie meerdere perspectieven
4. Aantrekken nieuw publiek
5. Toegankelijkheid
6. Sociale inclusiviteit
7. Dialoog
8. Museumpubliek
9. Gastheren en gastvrouwen
10. Personeelsbestand
11. Diversiteit
12. Verschillende perspectieven en moderne kunst
13. Maatschappelijke functie museum
14. Nieuw beleidsplan
15. Gemeenschap en partners
16. Gemeente Eindhoven

10.1.2 Topic list 2: Interview met hoofdcurator

(vragen werden in het Engels gesteld)

1. Introductie

- Kunt u iets vertellen over uw achtergrond/functie/studie?
- Werkt u in teamverband?

2. Sociale inclusiviteit en diversiteit

- Waar doet de term 'sociale inclusiviteit' u aan denken?
- Waar denkt u aan bij 'diversiteit'?

3. (Rol) Van Abbemuseum

- Hoe zou u het Van Abbemuseum omschrijven?
- Ziet u diversiteit terugkomen in het VA? Zo ja, op welke manier?
- Denkt u dat diversiteit in alle delen van het museum terugkomt? (andere P's)
- Hoe staat u tegenover de maatschappelijke functie van een museum?

4. Werk hoofdcurator + beslissingen

- Hoe gaat u als hoofdcurator doorgaans te werk?
- Welke keuzemomenten komen hierbij kijken?
- Wat hangt er af van de keuzes die u maakt?
- Welke beslissingen neemt u in uw eentje en welke in samenspraak met anderen?
- Waar houdt u rekening mee wanneer u keuzes maakt betreffende de bestaande collectie/ nieuwe aankopen/ nieuwe tentoonstellingen/ uitleven van werken?
- Heeft u het gevoel dat u een bepaalde macht heeft binnen het VA? Hoe uit zich dat?
- Is er een bepaalde boodschap die u over wil brengen aan het publiek? Verschilt deze boodschap per publieksgroep?
- Heeft u wel eens een aanzet tot verandering gegeven binnen het museum of nieuwe strategieën geïmplementeerd? Op welk vlak?

5. Programma

- Houdt u rekening met verschillende perspectieven in een collectie? Of, is dat ondergeschikt aan het werk in zijn autonoomheid?
- Hoe zou u een moderne kunstcollectie divers kunnen maken?
- Wordt er contact gelegd tussen verschillen groepen/mensen/kunstwerken?
- Worden er maatschappelijke kwesties weerspiegeld in het VA? Hoe?

6. Publiek

- Heeft u een bepaald publiek in uw hoofd wanneer u te werk gaat? Kunt u dit publiek omschrijven?
- Wat denkt u dat de beste manier is om een nieuw publiek aan te trekken?

7. Personeel

- Worden er voor het ontwikkelen van het programma niet-westerse makers/programmeurs aangetrokken? (CCD, Quickscan Diversiteit, Stelling 5)
- Hoe zou u de samenstelling van het personeel omschrijven?
- Is er veel contact onderling? Ook met de vrijwilligers?
- Voelt u zich gewaardeerd en gerespecteerd als werknemer?
 - Denkt u dat dit voor iedereen geldt? Waarom wel/ niet?

8. Partners

- Met welke partners werkt u samen?
- Hoe worden deze partners gekozen?
- Heeft de keuze te maken met wat het VA wil uitstralen?

9. Beleidsplan

- Hoe zal het aankomende beleidsplan verschillen ten opzichte van voorgaande, met betrekking tot diversiteit en sociale inclusiviteit?

Uiteindelijk behandelde topics

1. Introductie en achtergrond respondent
2. Werkverband
3. Sociale inclusiviteit en personeel
4. Sociale inclusiviteit en kunst
5. Sociale inclusiviteit en publiek
6. Beslissingen horend bij de functie
7. Beleidsplan
8. Macht horend bij functie
9. Vrijwilligers
10. Veranderingen geïnitieerd door respondent
11. Partners en netwerk VA
12. Dialoog objecten en publiek

10.1.3 Topic list 3: Interview met vrijwilligers

1. Introductie

- Hoe lang werkt u hier al?
- Kunt u iets vertellen over uw achtergrond?
- Wat doet u naast uw werk bij het Van Abbemuseum nog meer? (In welke gemeenschappen bevindt u zich?)

2. Personeel

- Hoe ging uw sollicitatie? Waren er veel eisen?
- Welke taken heeft u?
- Kunt u de vrijwilligersgroep omschrijven?
- Is er veel contact onderling? Ook met de rest van het personeel?
- Voelt u zich gewaardeerd door het Van Abbemuseum?
- Wordt er naar u/ uw inbreng geluisterd?
- Zou u meer diversiteit in het vrijwilligersbestand willen zien? Waarom wel/ niet?

3. Publiek

- Kunt het museumpubliek in het Van Abbemuseum omschrijven?
- Hoe is het met uw talige kennis? Kunt u met iedereen praten?
- Hoe beweegt het publiek zich door de ruimte? Zijn er verschillen te zien tussen diverse (groepen) mensen?
- Spreekt u mensen buiten het museum aan over het Van Abbemuseum? Waarover gaan die gesprekken?
- Welk publiek zou u het liefst zien in het Van Abbemuseum? Waarom lukt dit tot op heden misschien niet?

Uiteindelijk behandelde topics

1. Introductie
2. Publiek, perspectieven en talige kennis
3. Contact tussen vrijwilligers en personeel in vaste dienst
4. Voelt vrijwilliger zich gewaardeerd
5. Gesprekken aangaan met museumbezoeker
6. Verschil in publieksgroepen
7. Vrijwilligersbestand en diversiteit
8. Activiteiten buiten het museum en contact over VA
9. Gender/ queer in het VA
10. Vrienden van Van Abbe
11. Contact met kunstenaars

12. Vragen stellen/ suppoost-zijn
13. Museumpubliek
14. Alzheimergroep en werken met mensen
15. Interpreteren van moderne kunst

10.2 Data Van Abbemuseum

Zoals verzameld in week 10, 2017

Tentoonstellingen

- Positions #3, Vier kunstenaars in dialoog (03/12/2016 – 19/03/2017)
- De collectie nu, Meer dan 600 collectiewerken en archiefstukken (02/11/2013 – 02/04/2017)
 - Vijf verdiepingen
 - Etage -1: 1933-1948
 - Proloog: 'Burgerdeugd, kunst- en gezin'
 - Etage 0: 1909-1975
 - I Herwarth Walden en de Europese avant-garde
 - II Het maatschappelijke beeld
 - III 'Het leven leeft niet'
 - IV Het wereldsysteem na 1945
 - V Op Losse Schroeven – een generatie spreekt zich uit
 - VI Kritiek op kunstinstellingen
 - Etage 1: 1965-1985
 - VII Tegenculturen / Hippies, punks and other counter-cultures
 - Etage 2: 1980-nu
 - VIII Endgame
 - IX Gesprekken in een tijd van globalisering en mondiale conflicten
 - Etage 3: 1973-2006
 - X De geschiedenis slaat terug

Programma

Kinderen / familie

- Kinderkunstclub (11/03/2017, 25/03, 01/04, 08/04, 15/04, 29/04)
- Familieprogramma (18/03/2017)
- Familiekunstclub (18/03/2017, 22/04)
- Theaterrondleiding 'De onderzoeker van alle dingen' (betaald)
- Kevertje Kuso – Familie doeboekje – doe-het-zelftour voor de hele familie

Rondleiding

- Examentraining 2017 (05/01/2017 – 31/07/2017)
- Inhaling art (27/09/2014 – doorlopend)
- Luisterroute (24/05/2014 – doorlopend)
- Toolshop, onderdeel De collectie nu (02/11/2013 – 02/04/2017):
 - No Kiddin' – audiotour door de ogen van kinderen
 - Punt.point – doe-het-zelfrondeleiding
 - This is not a space – hoorbare architectuur
 - Inhaling art – geurige kunst
 - Qwearing the collection – perspectief vanuit kledingstukken
 - Online toolshop:
 - Meerstemmige collectie – observaties van uiteenlopende

Eindhovenaren

- Combinary – vertel je eigen originele verhaal aan de hand van de combinatie van drie kunstwerken

- **Special guests**

- Onvergetelijk Van Abbe, Alzheimer (13/03/2017, 10/04)
- Spraakmakend Van Abbe, Afasie (28/03/2017, 18/4, 23/5, 27/6)
- Onbeperkt van Abbe
 - Special guests rondleiding in gebarentaal (02/04/2017)
 - Special guests rondleiding voor blinden en slechtzienden (09/04/2017)
- (- Museumbezoek met robot – op aanvraag)

Workshop

- Doe-het-zelf archief, onderdeel De collectie nu (02/11/2013 – 11/06/2017)
- Workshop mapping utopia (01/04/2017 – 24/09/2017)
- Workshops voor volwassenen
 - De waan van de dag (betaald) – voor groepen: samenwerking
 - Eerst kijken dan zien (betaald) – voor groepen: anders leren kijken/luisteren
 - Dat kan ik ook! (betaald) – voor groepen: eigen creativiteit ontdekken
 - Maak een tentoonstelling (betaald) – voor groepen: teambuilding

Evenement

- Het landschap beschrijven (12/03/2017)
- Het Van Abbedebat (30/03/2017)
- Museumweek 2017 (04/04/2017 – 09/04/2017)

Donderdagavond open

- Kunstkameraden live! (16/03/2017)
- Queer media club (16/03/2017, 20/04/2017, 18/05)
- De straat 1972 (16/03/2017)
- Fragments (23/03/2017)
- Zangmanifestatie (30/03/2017)
- Vormgeven aan gevoel en gedrag (13/04/2017)
- Muzikale rondleiding (20/04/2017)
- Lezingenserie Evert Jan Ouweneel (18/05/2017 – 29/06/2017)
- De leesbare stad (15/06/2017)
- Workshop Mapping your world door Yao Zhou (06/07/2017)

Performance

- Francesca Grilli – Family (18/03/2017)

Cursus

- Kalligrafie cursus (07/05/2017 – 25/06/2017)

Onderwijs

- Basisonderwijs (bovenbouw groep 5-8)
 - Museumlessen
- Voortgezet onderwijs
 - VMBO
 - Museumlessen op maat (betaald)
 - Workshop 'Mapping Utopia'

- Verdiepingsprogramma (betaald)
- 'Unlock and reload': videoclip maken bij een kunstwerk (betaald)
- Examenrondleiding VMBO
- Examenrondleiding met de robot
- HAVO
 - Museumlessen op maat (betaald)
 - DIY: Maak je eigen expo! (betaald)
 - Workshop 'Mapping Utopia'
 - Verdiepingsprogramma (betaald)
 - Doe rondleiding: News Art
 - Examenrondleiding HAVO
 - Examenrondleiding met de robot
 - 'Unlock and reload': videoclip maken bij een kunstwerk (betaald)
- VWO
 - Museumlessen op maat (betaald)
 - DIY: Maak je eigen expo! (betaald)
 - Workshop 'Mapping Utopia'
 - Verdiepingsprogramma (betaald)
 - Doe rondleiding: News Art
 - Examenrondleiding VWO
 - Examenrondleiding met de robot
 - 'Unlock and reload': videoclip maken bij een kunstwerk (betaald)

Nevenactiviteiten

Overige projecten

- Kunstblok (reizend mobiel atelier)
- Samenwerking Nederlands gebarenkoor en museumkoor
- Prikkelarm museumbezoek (bezig met pilot)

Onderzoek

- Onderzoeksbeurzen 2016-2017: Deviant practice
- Special guests
- Hoger onderwijs (diverse vakken)
- Artists in residence programma Eindhoven

Vrienden Van Abbemuseum

- Het klassieke vriendenprogramma (salons, rondleidingen, reizen)
 - Vriendenjournaal
 - Vriendenblog
 - Kunstmap
- Young Art Crowd (Vrienden tussen de 19 en 29 jaar)
- Expat programma (aanbod in het Engels)
- Museumkoor (vrijwilligers)

Verhuur

- Karel 1 Museumcafé
- Auditorium
- Vergaderzaal
- Studio
- Leslokaal
- Bibliotheek

- Dineren tussen de kunstwerken
- Trouwen in het museum

Steun en partners

Subsidies en sponsoring

- VSBfonds
- Ammodo
- Stichting Promotors
- Stichting Niemeijer Fonds
- Mondriaan Fonds
- Fonds 21
- Europese Unie
- Vrienden van Van Abbe

Platforms

- L'internationale
- Arttube
- Stichting Promotors, bestaande uit:
 - ambagsadvocaten
 - Stichting Niemeijer Fonds
 - Classicus B.V.
 - DELA
 - Eindhovens Dagblad
 - Hurks group B.V.
 - Inge en Philip van den Hurk
 - Floor en Harm Haak
 - Stichting Meulenstein Foundation
 - Theodoor Gilissen Bankiers N.V.
 - Van Laarhoven Holding B.V.
 - Vescom B.V.
 - ORPHEUS
 - Bollen Beheer B.V.
 - Smeulders Interieurgroep
 - Meduon Holding B.V.
 - De Raedt B.V.
 - Simac Techniek N.V.
 - Psychologenpraktijk Henriette Deckers
 - Deckers Healthcare Consultancy
 - Briant B.V.

Netwerkprojecten

- TU/e
- Design Academy
- Baltan Stedelijk Museum
- Glow
- Piet Hein Eek
- Jan van Eyck

Educatiepartners

- Alzheimerprogramma

- Alzheimer Nederland
- Stedelijk Museum Amsterdam
- Vitalis
- Archipel
- Woensel West
 - Taak
- De Appel: Arts Centre Amsterdam
- Autonomy Project
 - Universiteit van Amsterdam
 - Rietveld Academy
 - Vrije Universiteit Amsterdam
 - Reinwardt Academy
 - John Moores University Liverpool
 - Universität Hildesheim
 - Dutch Art Institute
- Design Academy Eindhoven
- Fontys Hogescholen
- Korein Kinderplein
- Strabrecht College Geldrop
- Sint Lucas
- Museum Jeugd Universiteit
 - DAF Museum
 - Philips Museum
 - Eindhoven Museum

10.3 Interviews

10.3.1 Interview M2

Telefonisch interview M2 – Hoofdconservator/-curator

Woensdag 29 maart 2017

Duur: 37 minuten en 45 seconden

IN = Interviewer

RE = Respondent

[...] = niet verstaanbaar of irrelevant voor het onderzoek

INTRO

IN: So, first of all could you tell me something about yourself and your job at the Van Abbemuseum?

RE: Okay, sure, I am the chief curator at the Van Abbemuseum. I've started to work here after 12 years of working and living in the Netherlands and working in [...] I started to work here in 2008. I started with really the project 'Becoming Dutch' and went on after that to kind of become a curator here and just get more invested in the general programming and the museum itself.

IN: Okay, so what did you study?

RE: I studied history and history of art in Dublin in Trinity College. And I'm very lucky because actually there were the beautiful Kunsthalle-space attached to Trinity College as a side gallery and that's where I went straight to work after while I was studying at Trinity College. So I had this nice experience of contemporary art already in time of 1920s.

IN: Could you tell me a bit more about your position at the Van Abbemuseum, or I already asked that..

RE: Do you mean what my job requires?

IN: Yeah, what it entails.

RE: So basically, well I mean it has changed over the years, I suppose that's always what's very nice about working in a big institution. Ehm, that you simply evolve somehow. I started really working as a freelance curator working with the director here because we already worked on a project in 2005 in Ireland called [...] Which is also based on this model of meeting and talking and thinking together with the community and at that point I, we decided to develop a similar project in the Netherlands, so we started to simply work on it and that point I was coming up [...] I was working on another project. But, now my job consists more of eh.. not only curating shows still, but also thinking about the large scale and long time curation throughout the whole building, so the programming around temporary exhibitions. But we are a very small team, which is super nice, so I think in a way also people who are maybe having a collection are also curators and sometimes I work with the collection, sometimes they work with temporary projects, so there is not great division between us as a team. Which is very nice and also we don't really split ourselves in relation to disciplines, so it's not like we have a department of geography and a department of painting, or, we are not [...] which is also great.

IN: So you work together a lot, within the team..

RE: Yeah, very much so. We share an office sometimes, so we really think of ourselves as working in a more [...] editorial team. So, the director is also curating actively, the head of collection is curating actively. We all.. You know, there is a lot of mix.

IN: And are you directing people?

RE: Yeah, yeah, definitely, I mean from purchase to purchase you manage quite a large skilled team, but eh.. other than that [...] thinking much more about who does what in relationship to [...] types of content specifically in relationship to the type of programming. So, other curators et cetera.

IN: So, do you know the term 'social inclusivity'?

RE: As a particularly individual term or a scientific term? I mean, I know the idea, but I, is it a particular definition by somebody [...] no, but I mean, I know the idea.

IN: Yeah, well, I am very curious about what you think, what your idea is behind the term, so, please explain, what do you think when you hear social inclusivity? There's not one definition, so..

RE: Okay, yeah well, I mean, from our perspective we definitely include inclusivity already, it is an extremely important term we think at the moment in terms of our general policy about how to be inclusive and about how to be deviant and how to be [conspicible]. So these are kind of the real terms that we sort of developed over the previous time. We used to have more ideas about being transparent, being experimental and being radical and in a way we now have realised that we need to develop [...] kind of amend your terms. Now, the terms that we use are inclusivity, hospitality and deviance. There is always a holy triangle, somehow. And social, the term social inclusivity, I am not sure really, but basically we as a museum consider ourselves as not only a civic center, so we are all thinking social through because we are a public museum, also part of the local government of Eindhoven. So I would say, in general, the idea of being social inclusive is extremely important to us and right from the curating of 'Becoming Dutch', exactly the question at that moment was, who is that public that would or would not be ex-, included. Very much part of our programming is always questioning common sense assumptions about what kind of audiences we have and how to include others and how to include different and much more pluralistic idea of audiences.

IN: So you do think it has a big focus on audiences or also on other parts of the museum, like the staff and eh.. Because social inclusivity also relates to diversity and diversity policy, so is it coming back in different parts?

RE: Well, that's the big question that we are dealing with in relation to being holistic, so do not just the programme, so obviously we try we do with the programme try to think about not only increasing the amount of women and the amount of people of colour and the amount of certain crowds, and questioning different genders and different categories of identity, that's always been the case. For a long time we had quite an interesting programme of employment where we had guest curators and for us it was always very important that they might be from different cultural contexts than ours. So, at one point we had an artist curator from Turkey who worked with us for two years, right now there has been a curator from Indonesia who is working in the museum, so very much trying to think about like globally mixing things up, having said that I think we're still a super white staff and I think that's really a problem..

IN: Okay, super white staff?

RE: White, yeah, so we are trying to think about that, so one of the big projects that I'm working on at the moment is a project called How can we be more? And one of the things that will open on the 18th of May and will continue on to the 28th of May, and it's a project that is really looking at this idea of how we might share class [...] with a much broader audience and we're specifically taking on a kind of critique that has been levelled but not only us, but with many other institutions of maintaining its whiteness but also trying to think about who should curate and who should [...] so that it's just this kind of expert culture anymore, so to that end I have invited a series of different convenors for the [...] who will

actually curate at different days and a lot of them are actually coming from the afro-caribbean context in the Netherlands. People like Charl Landvreugd, people like [...] So we're very much focusing on this idea, in very much relation to the Dutch context right now.

IN: Okay, oh interesting, I also spoke with Jennifer Tosh, maybe you know her? Yeah, so about the yeah the slavery and heritage in Amsterdam and the Rijksmuseum, yeah. Super interesting, yeah. Eh..

RE: And then I mean in terms of commissioning and collection I mean we done a lot of studies around the, what we call a museum index, so actually looking at the idea of who we collect and where we collect people from, you know, so it's not just the programming but also thinking about the long term infrastructure of the collection and what is missing and what is rare [or: where ...] and it's not that we are particularly trying to fill in the gaps at all, but we really try to question that idea of what it considers important for the cultural repository and what is not and how do we change that.

IN: Yeah, and do you see a difference between western art and non-western art? Or..

RE: Eh.. Not anymore and even I mean I definitely see I mean, I think yes and no, I see differences in lots of kinds of practices of course, eh.. But I think certainly within the last 20, 30 years you had such an expansive and interesting eh.. what would you say, eh.. yeah expression of practice all over the world. I wouldn't necessary be able to define certain differences in terms of the forms they might take, I think the contexts are often much more particular and precise and those are things that I find [...] [more interesting?] But I think to that end, you could say that what we collect in the Van Abbemuseum and what we focus on, even in terms of what one might call western art or used to call western art, can be very precisely located in relation to context, so we do things like we look at art and art history, we look at art and economic change, we look at art and the social, so we are not just starting on the basis of taste or some idea of what are the greats from a particular certain cultural context that happens [...]

IN: No, so the..

RE: We really do look at our colonial sort of traces, we are busy with a whole project right now about the idea of decolonizing demodernizing, so we are very conscious of the idea that our richness and our [...] are based on colonial violence.

IN: Okay, yeah that's very important. Eh.. I lost my question.. Yeah, so, eh.. when you have an historic, historical museum it's easier to relate to different contexts and eh.. histories, but with modern art, how do you connect modern art to different cultural groups, different perspectives, different histories? Is it with the context? Do you understand?

RE: Well I mean, it's a great question and it's complicated, well on one level I think there is still a history even if it's one hundred years old, I mean for us specifically we are not quite hundred years old, but we are 80 years old, so we definitely have story to tell that we're based in the 30s, right up to now, so we definitely look at the history of modernity and the history of modern art and what that's produced and whether it's a good story and whether it's a relevant story and we take very seriously the idea that we are contemporary, so the idea of being contemporary means the question whether those categories are relevant now, do they resonate, are they the kinds of things the conversations we want to be having right now? And yet we have this collection, so you have this whole civilization discourse and history that is a kind of tool or medium from which to look at the present. So, I guess we don't necessarily feel that, of course we could have [...] necessarily look back at 1840 or something, but on the other hand eh.. you can ask all kinds of questions and ask simply how in the 1930s we have, for example I mean the great example for us is that we have the great patronizer, the person that established the Van Abbemuseum, was a an entrepreneur and a cigar maker called Henri van Abbe and you know eh.. He imported, he imported tobacco

from Indonesia, so you already have a colonial link you know, you already have a link to something that of course happened a lot earlier, and [...] Netherlands [...] across the world, so I think one of things we certainly learned is that you can always drill down into the kind of even recent past and find bigger and broader contextual discussions around why certain things are included and why certain things are erased.

IN: Yeah, so the story is always there about what is included and what is not.

RE: Yeah, exactly and it is super important to constantly ask that.

IN: Yeah, so that is also a manner to include different perspectives, just not..

RE: Yeah, for sure, absolutely, we have to change our own perspectives, perhaps we also understand that perhaps we are behaving in a way that is stuck in the past or that we're following that kind of professional common sense that is no longer relevant. So there is always this tension between the fact that we were established in modernity and yet we are trying to think about a kind of a moment of being contemporary.

IN: Yeah, exactly. And being contemporary is also making new connections with new audiences maybe?

RE: Yes, absolutely, I think it is..

IN: How..

RE: good to be under pressure on that level. Because people are always saying why are all these resources going to specific spaces I don't feel included in it.

IN: Yeah, so do you have particular ways to make a connection to new audiences or is the Van Abbemuseum making those connections, or..

RE: I think we're trying, we have some various strategies, we have several programmes in the Van Abbe called what is called Special Guests which is particularly an idea for disability, [...] bodies and disabled bodies. We also look at things like Alzheimer's, aphasia, so all of these ideas sort of break with the idea of a normal body is perfect or whatever that might be is the only guest and right now we have an expert acquisition committee that is being developed by a bunch of really interesting practitioners both in Amsterdam and Rotterdam and Eindhoven, all of colour, often coming from afro Caribbean Dutch roots eh.. and often feeling and very much based in performing, and hiphop and spoken word and theatre, we have asked them to really look at [...] acquisitions, because there are really moments where I think well, visual arts has always been conscious of kind of [...] landscape and specially in the 80s and 90s the relationship between art schools and music were very close, especially in places like Britain and nowadays I think there is a whole sort of lack of [...] lack of connection between I would say just a sort of conscious a black [control] movement in the Netherlands and what I call the very white establishment of the museum.

IN: Yeah, white establishment, yeah. So, do you know any communicative strategies the Van Abbemuseum is eh.. using to attract eh.. people who wouldn't come as easily to a museum as others?

RE: Well I think this project that I'm developing right now called Becoming More is one of them, where we really try to invite people you know in a much more convivial way to try to listen to each other [...] and to talk together and we sometimes do a true [?] programming, I mean we have a whole [...] which is called Queering the Museum, so it's specifically looking at the ideas from where a queer voice might actually eh.. add and contradict and complement and critique the activities of the museum itself. So I think when you give the platform over to people and when you actually make them feel welcome than they start to develop the dialogue. So, for us it's always a very slow process, it's never to just simply decide okay we can communicate our inclusion, doesn't work. We have found it's much better to start a conversation that might take quite a long time.

IN: So for the future it will be more normal to..

RE: Yeah, some things are really coming to fruition [?] for about two or three years now we've been working with a group of social designers in Eindhoven, because we have the Design Academy, and they're consciously working with different community groups in the city and they are eh.. it's a very slow process but right now we even we transformed one of the new spaces floor [?] of the museum into a much more interactive community space which may be even closed from the public but where communities like this can actually engage and use the museum and the building much more.

IN: Oh, nice, yeah, okay, yeah because there are a lot of changes coming in a few, next few..

RE: Yeah, a lot of things.

IN: Ah, interesting. So, a bit more about your work as a curator. Which points of decision do you have, are part of your work?

RE: Eh.. Let's see, eh.. many things, certainly, deciding on some straightforward exhibitions for sure, but also thinking about the policy expect [...] picture, like we developed a young competition, a competition for young women artists making clear that no matter what, still way more men getting [...] than women. So that was something we thought okay we can actually do something about that, so a big part of my practice is travelling and looking at art from all around the world, thinking about international art practice, so decision making is all about who to bring in and different types of work. Eh.. by different types of projects and decision making is also agreeing and looking at proposals from other curators and other artists, that tends to happen quite collaboratively, because we just happen to like each other as a team, so it happens more organically than [...] but on the other hand we try to structure it too, so to make sure it happens. Decision making happens around not[?], right now we're going to write a new how would you say the 'beleidsplan', you know the Dutch of course, for the museum a new policy, a sort of mission and vision for the next time here and so that's quite a collaborative process so I will write some parts of it, but we will all argue and discuss together, so we tend to actually have 'heidagen', [...] quite managed and quite structured sort of sharing meetings where we are both able to brainstorm but also able to define policy together.

IN: So do you think the mission and vision will be a lot different than the policy for past years?

RE: Yeah, because, I don't think we're making any new terms, I mean I don't think we're changing in terms of like oh that totally didn't work or something, but definitely, I hope it's changing, I hope it gets richer, more expansive, I think I mean I think we've changed from an idea of radicality to deviance, I mean that's for example that will change but..

IN: Yeah, from radicality to deviance.

RE: This idea of deviating from the norm, you know talking back to the mainstream, these kind of ideas are quite interesting to argue about.

IN: Yeah, definitely. Okay, let's have a look. Do you feel like you have a certain power within the museum?

RE: Myself individually or as a museum?

IN: No, yourself individually.

RE: Yes, I hope so, I mean given that I'm the chief, I hope so [...]

IN: Yeah, okay, so you can easily sometimes make decisions on your own but it works more organically, yeah..

RE: Yeah, definitely, I would have let's see decision making in relation to budgets that I have, I can build some completely and decide in relation to the priorities how I might want to spend money in an exhibition budget, those kinds of things you're able to match your curatorial content vision with the structure, that's a great freedom I have to say. And what

it needs to and what I think we're very conscious of is that there is an enormous creativity in managing the structures around the museum, as well as just managing pure content. So you, and that's a very also to me a very creative process.

IN: Yeah, because you also invite different curators or..

RE: Yeah, or you decide that you want to prioritize a guest programme rather than an exhibition programme, or you decide that instead of a catalogue you want to do a [concert] or you make different, you actually produce different formats and different ideas about what you want to bring in.

IN: Yeah, because the museum is much more than only its pure content in its artworks, it's much more than that.

RE: It's people, it's a team, it's a set of memories, it's a set of expertise that should be tested.

IN: Do you also have a lot of contact with all the volunteers, because I heard there are many volunteers?

RE: Yeah, eh.. yes and no, I mean we always give presentations to all of the volunteers that [...] twice a year of the programme, where we got to get feedback, there are also feedback meetings, eh.. there's big personnel day where we all go out together and some I know better than others. Some volunteers [...] in the evenings [...], others are there when I'm there building a project. There is a really nice group of choir, who have formed a choir. They for example have asked me to pick out a particular song in relation to an artist, there's plenty of feedback on that level and so at one point we developed an artist's uniform, in relation to a particular artist, eh.. Sorry the volunteers' uniform in relation to an artist called Janne van [...] and there's a lot of feedback and discussion around whether the volunteers like the new customs, like the new uniforms, how they would change [...] all of that.

IN: So, yeah, how would you describe the, I don't know if you call it that way, but the composition of the volunteers? Are they mostly female, male, culturally different?

RE: Probably, it's a good question, I would say they are probably 75% female, not sure, but there's quite a lot of them and also a lot of them are retired eh.. And mainly white again, mainly a more bourgeois audience, or a bunch of volunteers but there are others too.

IN: Yeah, okay, so are there any requirements for those volunteers to apply for the job?

RE: That I simply wouldn't know. I think, I don't know. I don't think, I'm sure they're interviewed, basically, but eh.. I think, I don't think there is a [...] as such but maybe, you can find out.

IN: Yeah, I'm planning to interview them as well all the..

RE: Great.

IN: In the museum, yeah. Yeah, did you ever initiate certain changes in the museum or implemented new strategies?

RE: I mean I think that's part of the, well, in relation to things like eh.. I developed eh.. Streamlining programming or deciding on timing of things, so I definitely developed a kind of policy around to show artists who are local in relationship [a state called the I] and a programme and a budget for that, eh.. We developed, I developed with a colleague the other project called Positions, which was a new commissioned into the collection, but they are also happening in the old building and we managed to get sponsorship from both promoters and [...] for that so that's now a long time [project] for us, so yeah, definitely.

IN: Yeah, so eh.. You work with partners from outside of the Van Abbemuseum?

RE: Yeah, lots of them.

IN: And on what grounds are these partners being chosen?

RE: Depends really. I would say eh.. Yeah, it's really complicated to answer that when it depends, you're talking local, national or international. But I can give you an example of some networks that we work with. One is called the Internationale and that's a collaboration, a network between sort of six main museum partners.

IN: Oh yeah, that's what X does right?

RE: Yeah, exactly. That would come very much from the directors themselves who knew each other, so it started quite a long time ago with originally a project, sort of collaboration between the group called [Group International] and then it became a longer term collaborative network that X started to run, but I would say it's very much based on the relationship of the directors themselves, so I have to say what's really nice now about the programme is that there is much more peer collaboration happening, which is great. So I would be talking to maybe some of the chief curators, or share a programming or thinking at that level.. I was part of a group called the museum [as help] which was for about seven years, a kind of collaboration that was headed up by the new museum in New York and we worked with partners in Cairo, in Seoul, in Mexico City eh.. and in New York and that was, we were invited to be part of it and I guess we thought about it as a museum and thought okay this is interesting so let's do it. So sometimes these things are on the basis of either relations that exist or sometimes they are just on the basis of a very interesting invitation from others. But basically partnerships are really important and we, I mean even in terms of things like eh.. the [...] or any of our programming, because we are always looking for funding and try to make it more sustainable to make an exhibition.. We also partner other institutions, on either coproduction of work or the touring of exhibitions to other venues.

IN: Because, one of the special guests tours is also in the Stedelijk Museum?

RE: Yeah, that's a great example actually, I mean that was initiated by the kinds of education and MBS-department and eh.. I think when originally when we decided to start up the special guests programme, I mean it's not my area but I to give you some idea, I think already then we had invited experts over from the Moma in New York and some relations that had started to develop [...] and ask your colleagues [...] for their expertise and then the programme when it was developed was in collaboration with the Stedelijk in Amsterdam, and now in fact there's even I think a real big cloud to develop a kind of research center, as collaboration between the Van Abbe and the Stedelijk. So it's really a [...] collaboration for eh.. help solidify a lot of things, is really good.

IN: And are there more Dutch museum who have such an international network whom they work together with, or is Van Abbe..

RE: I'm sure there are, people have different networks I think. I wouldn't know definitely, I mean I presume, most people at their most conservative, they would still tour shows internationally I think if they can. I'm sure probably the Stedelijk is very internationally oriented but also the Hallen in Haarlem and many others, I'm sure partner in different kinds of ways.

IN: So the Van Abbe is not really eh.. how do you say it, unique in that sense?

RE: No, I mean, I think we have a very deep, I think our relationship on a global level is very deep and that's I think some others are not so world connected internationally on that level. And that the relationships are very based on [contact/content]. So on one level I do think we are probably one of the better examples of the more internationally networked group.

IN: Okay, very interesting, I think I'm down to my last question. So, eh.. Within the museum do you think there is a dialogue being fostered between different groups or different objects of art? Are there, yeah, is there any kind of communication between people from different cultural groups or..

RE: Could you give an example of what you mean by cultural groups?

IN: Eh.. Yeah, well for example you have a room with, about eh.. the refugees in the Netherlands who have to leave the Netherlands..

RE: Oh yeah the Robert Glas room.

IN: So, in that sense, you connect their stories to the Dutch or the bourgeois audience in the Netherlands. So, that is a..

RE: Yeah [...] on a basic level you try to do it through the exhibition, but then there's also a very nice.. we have whole some sort of programme where we work with a refugees who are both long term and recently settled in Eindhoven. And they have also collaborated with the choir, I was telling you about. The choir, they sort of have been singing in relation to songs from their cultures and. So yeah, I mean there's, there's always sensitivity around the idea you don't necessarily want to foster eh.. a simulation and a flattening of difference, but it's, so you, so I think it's quite a work to let groups be themselves, you know and to feel safe in that, in all of their particularity, but it's definitely also interesting to mix things, but I think it shouldn't be forced. It depends on longer relations, you know.

IN: And how does it come to the fore with the modern art objects?

RE: Hm.

IN: Is that possible to mix things up or be sensitive and just show a different perspective or..

RE: Maybe I don't understand the question, I'm sorry, just how do we use the objects in relationship [...]?

IN: Yeah, yeah.

RE: What a good example is like Picasso to Ramallah, this project where we loaned our Picasso to an art school in Ramallah. And so, yeah, we're literally sending an artwork into a situation that's technically a war zone, in a way you could say and even a state that doesn't exist. So all the common sense of how you operate museum [...] never do that, because it's not a safe space, it's not a museum space, it's a very expensive artwork, the people of Eindhoven own it, eh.. And we said no, we think it's actually really important to bring it to display.

IN: Yeah, that's a great example. Okay, final question. Within an exposition room, within the Van Abbemuseum, are there objects in contact with each other?

RE: Yeah, definitely, I mean personally within the collection there's a lot of work, I'm thinking about overlaps and also not use insisting that there could be a kind of mix between works, rather than that one work should only be individually shown on a white wall, completely separated from something else, yeah definitely.

IN: Could you give one example you like most about the contact between more objects?

RE: Well, one work that we've been [...] for a while now, is from an artist called Bas van Beek, where he has designed wallpaper and these kinds of cloaks and this experience and we put the wallpaper behind all of the classics in the collection, so there's two art works literally [...] competing against each other in a way. Eh.. there's another one where we developed with Sarah Wookey who is a choreographer, and she developed a whole sort of, a tour around the art works where people can enact a sort of this much more physical experience in relation to the art work. You could say her practice is dance, and she sort of figured out this whole criteria [...] Eh.. Yeah those are a few examples, Francesca Grilli is an artist who did a performance over a period of four years in the museum, where she invited her family to come and sing to the collection.

IN: Oh wow, yeah, it was on the stairs, right? On the stairs?

RE: Yeah, so beautiful and of course you're conscious of the fact that it is an artwork in its own way, but it is also mixing with the other art works.

IN: Yeah, definitely. Well, okay, I think I asked all I wanted to ask, so

RE: Great.

IN: Yeah, thank you very much. You helped me a lot.

RE: Very nice and provoking questions.
IN: Okay, well nice to hear. Tomorrow I will be speaking with X, so..
RE: Nice, okay.
IN: Thank you very much, good luck.
RE: Thank you, bye.

- Einde interview -

10.3.2 Interview M3

Interview M3 – Zakelijk Directeur

Donderdag 30 maart 2017

Duur: 52 minuten en 39 seconden

IN = Interviewer

RE = Respondent

[...] = niet verstaanbaar of irrelevant voor het onderzoek

IN: Kunt u iets vertellen over uw functie en wat u hiervoor heeft gedaan?

RE: Ik ben bedrijfseconoom van oorsprong, maar wel altijd, altijd twijfelend, wil ik zelf een maker worden, of een danser, of dan wel, of een ontwerper? Dan wel, wil ik echt vanaf die bedrijfseconomische kant aan het werk, ook even op de Design Academy gezeten, bijvoorbeeld, auditie gedaan bij een conservatorium. Dus echt wel daar, even op een modeacademie, dus ik heb echt wel omheen gezworven en ja, feitelijk voel ik me, blij ik me heel goed te voelen op het moment dat ik binnen culturele organisaties, juist aan de zakelijke kant ga zitten. En dat heb ik hiervoor gedaan in het muziekgebouw in Eindhoven, ik ben begonnen bij een galerie, maar zeg maar de belangrijkste functie is bij het muziekgebouw en dat heb ik lang gedaan en verschillende functies gedaan en hier... Dit is een baan die ik al langer een hele mooie baan vond en ik hoorde al heel vroeg dat ie vrij zou komen en toen [...] zou het iets voor mij zijn? En toen hebben we echt een gesprek opgestart, want ik heb niet per se een achtergrond in de beeldende kunsten, wel van alles, die nog niet.

IN: Was Charles Esche (Huidige directeur, red.) er toen al?

RE: Ja, die was er toen ook al en toen ben ik in een hele.. Nou die gesprekken gingen prettig en toen zijn we eigenlijk op onderzoek uitgegaan en ben ik gewoon aan de hele cyclus mee gaan doen en nu zit ik hier. En zij hadden heel erg iemand nodig die.. Zij zijn internationaal heel erg verbonden en feitelijk ook wel nationaal, maar regionaal waren zij niet zo goed verbonden. En vanuit mijn vorige functies en het feit dat ik echt hier opgegroeid ben..

IN: In Eindhoven

RE: Ja, en in Brabant, gestudeerd en opgegroeid en ook wel in het buitenland gezeten, maar toch wel echt hier gebaseerd.

IN: Waar komt u vandaan als ik mag vragen?

RE: Ik ben in Eindhoven geboren. Ik ben ook echt in Eindhoven opgegroeid [?]. Niet alle 51 jaar van mijn leven in Eindhoven gewoond, maar ik ben wel echt een Eindhovenaar. Dat, dus, dat maakte het mooi complementair op elkaar.

IN: Ja precies, dat het internationale en regionale nu samengevoegd konden worden. Ok, en u heeft dus bedrijfseconomie gestudeerd? En dan van alles wat een beetje.

RE: Nou ja, ik ben afgestudeerd op kunst- en cultuursponsoring en ik was de eerste die daar op af mocht studeren, echt m'n best voor moeten doen, dus ik heb wel altijd daarnaar gezocht. Ik ben nooit eh.. Nee, deed al m'n keuzevakken al bij psychologie en bij culturele sociologie enzo, dus ik ben wel altijd op zoek geweest naar raakvlakken. Wel altijd gedacht ik ga niet bij Unilever werken ofzo. Ik kreeg een baan aangeboden toen ik afstudeerde bij Shell, ja dat nee, nee.

IN: Werkt u in teamverband hier? Met wie werkt u vooral samen?

RE: Ja dat is die inclusieve, holistische benadering. Ik probeer, echt een van mijn doelstellingen hier is om mensen steeds meer samen te laten werken en elkaars expertise te laten gebruiken. Ja dat is wel, eh, dus ja, ik hoop dat mensen zullen zeggen dat ik veel samenwerk of in ieder geval erg het samenwerken stimuleer en juist.. Zo'n museumwereld is een wereld met heel veel specialisten, die allemaal hun eigen focus hebben en die ongelooflijk veel van hun vak houden, werk, privé loopt allemaal door elkaar heen, maar die hebben wel die focus op hun eigen stuk en het interessante is het, maar dat is dan wel vanuit een managementoogpunt, op het moment dat daar meer [...] komt en meer samenwerking en meer openheid naar geluid, naar ander perspectieven en andere geluiden, ja dan is echt mijn overtuiging dat het zoveel rijker en beter kan worden. Los van, dat mensen er meer plezier in krijgen [...] als het eenmaal werkt. In het begin is het allemaal een beetje [...] eng..

IN: Ja, want hoe zouden nieuwe perspectieven dan geïmplementeerd kunnen worden in het werk? In het samenwerken met andere, bijvoorbeeld curatoren met elkaar of ook internationale curatoren of..

RE: Nou, of groepen in de samenleving. Of ja, bijvoorbeeld scholieren die op basis van de collectie zelf een tentoonstelling maken, die ook weer achterbannen hebben en waar je dus dat wat je doet echt probeert te verbinden in groepen in de samenleving. En of dat nou scholieren zijn, onze speciale gasten, vluchtelingen, queers, wij kijken wel altijd naar groep.. Kijk, het midden is heel belangrijk voor de stad, dat je daar aansluiting op vindt, maar het interessante [...] vind je aan de randen van de samenleving, zeker vanuit de kunst [?] en als je daar, denken wij in ieder geval dat daar ook de meeste behoefte is..

IN: Om zich gerepresenteerd te voelen, of..

RE: Of om verbinding aan te gaan met het museum.. Daar zijn we actief naar op zoek en het is best wel ingewikkeld, dus hoe ga je hen dan mee laten bepalen over wat je gaat doen.

IN: Ja, want hoe is dat tot nu toe gegaan? Bijvoorbeeld met die queer-avonden, heb je ook, hebben ze dan ook inspraak op eh..

RE: Mooiste [?] zijn eigenlijk de *Young Art Nights*. Je hebt een young art crowd nu, dat loopt al het langst en dat is echt wel een mooi voorbeeld, dat loopt zelfs zo lang dat het nu een nieuwe beweging nodig heeft. Dan nemen, echt jonge mensen nemen dan het museum over voor een avond en een nacht, nodigen hun bandjes uit, hangen tussen de werken in, is wel allemaal in overleg het blijft een museum met kwetsbare zaken dus het moet wel gezond blijven voor het gebouw en de kunst die er al was. Maar we geven, toch, we geven ze heel veel ruimte, of ze nou piñata's op willen hangen, videokunst willen maken, karnemelk op de ramen smeren en daarop projecteren en buiten dansen, dat gebeurt dan allemaal. Het zijn zo'n mooie avonden.

IN: Hoe vaak zijn die avonden per jaar?

RE: 1 a 2 keer per jaar. Voor een deel wordt dat door eh.. Het zijn nu met name design academy studenten, maar het is echt dan ja, kunnen er een paar honderd mensen komen hier dan binnen.

IN: Nemen zij hun achterban ook mee en nieuwe mensen. Want, u had het net over het midden van de samenleving. Hoe zou je die mensen kunnen bereiken die niet per se geïnteresseerd zijn in moderne kunst? Hebben jullie daar ook beleid voor?

RE: Naja, wij doen allerlei zaken wat dat betreft. Hè, er zijn allerlei rondleidingen, er zijn allerlei.. Eh.. Op allerlei manieren kun je door dit museum heen. Je kunt [op] architectuur,

maar je kunt ook hoe ruikt een museum, een kind vertelt over het museum, nou dat heb je, dat ben je vast al tegengekomen.

IN: Ja, in de toolshop..

RE: Ja precies, dus daar zijn we altijd naar op zoek en daar zijn we ook altijd met mensen mee bezig. We stellen ons museum ook wel open voor activiteiten, dus als mensen iets willen organiseren in het museum, dan is dat ook mogelijk. De komen hier, er zijn hier het afgelopen jaar [?] tienduizenden scholieren en lagere schoolkinderen zijn hier geweest. En die hebben als achterban natuurlijk, ook helemaal het midden. Museumjaarkaarthouders zijn hier natuurlijk van harte welkom. Een beter antwoord kan ik nog niet geven.

IN: Nee, maar misschien gewoon, de toekomst zit in de jeugd..

RE: Ja, wij zijn, wij hebben een aantal tentoonstellingen waar we, dat is er misschien wel echt eentje. Wij zijn een stedelijk Eindhovens museum, dus wij doen op twee momenten echt mee met het ritme van de stad, momenten waar de stad trots op, trots op is. Dat is in de Design Week en tijdens Glow. En dat doen we wel op onze eigen manier, maar dat doen we op onze eigen manier, maar dat is wel, dat heeft een andere toegankelijkheid dan eh.. sommige andere tentoonstellingen die we maken. En daar komen ook heel veel mensen.

IN: Ja, want wordt het gebouw dan openbaar, of, opengesteld?

RE: In de oudbouw maakt de Design Academy echt een tentoonstelling dan. Ze hebben hun graduation tentoonstelling in de Witte Dame tijdens de Design Week en hier hebben we echt een gecreëerde tentoonstelling die of over kleur gaat of think no think [?] altijd ook echt een onderwerp waarin.. eh.. In de Design Week zie je heel veel hè een ontwerper lanceert een nieuw product of een nieuw idee of een.. Nou, en dit is veel meer, retrospectief is een verkeerd woord, maar is wel een tentoonstelling echt met een thema.

IN: Precies, niet allemaal losse.. Het heeft wel verbintenis met elkaar. En tijdens Glow? Want dat staat er een beetje om bekend dat er gewon een hele route door de stad is, kunnen ze hier dan ook naar binnen lopen?

RE: Ja, kun je een kaartje kopen voor vijf euro en dan heb je, kun je hier kwetsbaardere lichtkunst zien, van nationale en internationale lichtkunstenaars. En sommige dingen zijn met de Bankgiroloterij samen, de Bankgiroloterij is een van onze grote ondersteuners. Ja, eerlijk gezegd is dat wel echt toegankelijk voor iedereen. En dan nog steeds zie je hier ook misschien net iets meer hoogopgeleiden, net iets meer, ja..

IN: Denk je dat daar ooit verandering in zal komen? In interesse voor kunst, laat staan abstracte kunst? In het publiek?

RE: Ah ja, weet je, ik ga ook niet naar PSV. Maar ik vind het prima, ik vind het echt heel fijn dat dat er is, ik zou het heel fijn vinden als we in deze stad erin slagen om onze ijsbaan te behouden, dus ook al maak ik er nooit gebruik van. Ik denk dat dat met een museum hetzelfde is.

IN: Dus, ieder heeft z'n doelgroep, elke..

RE: Ja, en en, eh.. En ik weet dat als ik het wil dat ik er wel naartoe kan.

IN: Ja, dat is ook een fijn idee natuurlijk, ja.

RE: Dus ik denk, en er zijn ook mensen die hier gewoon alleen voor het gebouw komen of een kop koffie op het terras drinken, ja. Weet je, prima. Dus ik heb niet echt de illusie, en nou ja die proberen we dan ook wel iets mee te geven. Of niet, iets mee te geven dat klinkt wel heel belerend, maar..

IN: Ja, want hoe zou dat in het museumcafé eh..

RE: Nou, je hebt, je kunt letterlijk, er zijn een aantal mensen die aan die kant van de stad wonen die gebruiken de wandelroute door het museum heen, dus je kunt gratis bij de voordeur erin en bij de achterdeur eruit en dan kom je langs de shop, waar ook echt wel gewinkeld wordt en je komt altijd langs de gang en langs het oog, waar ook altijd kunst te zien is en dat is ook allemaal gratis toegankelijk.

IN: Oh dat is wel.. dat zie je niet vaak bij een museum dat er een doorloop is.

RE: Nee, dus er is altijd een gratis deel, ook al wil je niet het hele museum in.

IN: Denk je dat dat voor iedereen duidelijk is, dat er die route bestaat?

RE: Nee, nee. Maar er zijn echt mensen die het gebruiken. Er zijn echt wel mensen die het gebruiken, en eh.. Ja. En gelukkig zijn er veel mensen die blijven vast en die kinderprogramma's, dat is ook wel iets waar toch heel veel mensen in aanraking komen met het museum en ook wel vaak heel prettig verrast worden, want het is, omdat hier ook wel ongebruikelijke dingen te zien zijn, of andere perspectieven is dat juist heel leuk om met je kinderen te ontdekken.

IN: Ja, volgens mij vertelde X ook dat zijn zoontje die tool het leukst vond dat je op een matje in allerlei houdingen naar dingen moest kijken.. Er zijn veel nieuwe dingen waarvan ik nog nooit had gehoord die je kunt doen in het museum. Eh.. ja, kent u de term sociale inclusiviteit? En hoe zou u het omschrijven?

RE: Ja, wij hebben voor een beleidsstuk, hebben wij naar de definitie gezocht en die zijn er en die zou ik nu niet zo kunnen geven, maar je ziet toch ook wel dat dat, het voelde voor mij nog niet heel eenduidig.

IN: Nee, dat is het ook zeker niet.

RE: En is dat, is het een kloppend begrip? Volgens mij gaat het er veel meer om, wat doet een organisatie ermee, hoe scherp kan die definitie zijn? Voor mij is het heel erg, eh.. Niemand uitsluiten, en ook echt proberen eh.. echt proberen gastvrij te zijn en in gesprek te komen met elkaar. En daarin een dialoog, waarin wij niet, ook al ben je het museum en ben je die toolbox hier met al die kunst en, maar ook echt open te staan in wat zij daarover vertellen en niet alleen wat wij zenden vanuit de kunst en vanuit alles wat we erover weten en maar zenden en zenden en zenden.. Maar juist kijken, goh, wat hebben zij nodig? Wat willen zij hier komen halen? Waar kunnen wij hen blij mee maken, verrijken, waar willen ze iets leren, waar willen ze gewoon maar ontspannen en ontdekken en verrast worden, weet je, dat zo dat..

IN: Echt een twee eh.. Ja een dialoog, maar hoe ga je die dialoog concreet aan? Als er een museumbezoeker hier binnenloopt en naar kunst kijkt, hoe..

RE: Dus wij hebben 80 vrijwilligers en die die er echt in getraind worden om die dialoog aan te gaan en een open gesprek daarin te voeren. Zij weten heel veel over de kunst en de tentoonstellingen.

IN: Ik ben vorige week ook aangesproken ja, dat was heel leuk.

RE: Ja, maar daar kan je ook vanuit een ander perspectief een gesprek voeren en zij, wij noemen ze het onze gastvrouwen en gastheren en ik, laatst had, heb ik met iemand weer koffie gedronken van die groep toevallig en die zat weer te vertellen: het is altijd zo verrassend wie er dan binnenkomt en het gesprek wat je dan hebt en eh.. het perspectief dat zij meebrengen.

IN: Want hoe zou je het museumpubliek omschrijven?

RE: Hier is zeker geen een, hier is zeker, ons museumpubliek is zeker niet eenduidig. Eerlijk gezegd, komen hier vrij veel jonge mensen, ook op eigen houtje, studenten, jongeren, echt geïnteresseerden, vind ik altijd heel leuk, want dat zie ik in een heleboel musea eigenlijk niet, dat ontdekken en dat verwonderd worden en nou dat, ja, dat werkt hier. Maar dat is leuk, dat is best ingewikkeld. Hier komen natuurlijk ook een heleboel mensen die al meer tijd hebben en meer rust in hun leven en die komen ontdekken en kijken en een middagje of een dagje met hun partner of een vriendin of een groep vrienden het museum bezoeken. Die zie je in veel musea, zij komen hier ook. In vakanties zie je hier heel veel gezinnen.

IN: En het is natuurlijk ook gewoon een heel leuk museum voor kinderen.

RE: Ja, om te ontdekken en om eh.. ja, dus die groepen die zie ik dan dus echt vertegenwoordigd, los van echt de.. ja, die zijn er dan niet in grote aantallen, wat je hier ook veel ziet zijn internationale gasten.

IN: Ja, want Eindhoven is wel een internationaal..

RE: Ja, en je weet ook dat er internationale kenniswerkers, ja, dat zie je altijd als mensen een hoger opleidingsniveau hebben dan zijn ze vaak ook geïnteresseerd in..

IN: En worden de gastheren en gastvrouwen, kunnen die ook allemaal goed Engels?

RE: Nou, we zijn nu het Stijljaar ingegaan en in het voorjaar openen we de Stijltenoonstelling en we hebben vorig jaar ook meegedaan met het Jeroen Boschjaar met alle Brabantse musea en wat blijkt is dat er een heleboel Duitse, vanuit Duitsland komen grote groepen, komen dan grote groepen.. Dus in het Nederlands en natuurlijk Engels, dat lukte allemaal al wel, maar we worden nu speciaal opgeleid in Duits ook. Dus ons niveau van Duitse rondleidingen wordt, wordt hard in geïnvesteerd op het ogenblik.

IN: Want, hoe worden die vrijwilligers aangenomen, is daar een..

RE: Dat doen ze heel vaak zelf, via via.

IN: Ja, want zijn er veel eisen waar ze aan moeten voldoen om hier gastvrouw of gastheer te worden?

RE: Het belangrijkste is natuurlijk dat je dat met enthousiasme kan doen. En dat je er zin in hebt om je iedere keer opnieuw in een onderwerp te verdiepen, dus dat kenmerkt ze ook allemaal, ze komen hier feitelijk om te leren en door te geven. Maar, da's best een vereiste. Daarmee is iedereen welkom, maar sluit je ook heel veel mensen uit. Je moet durven te communiceren, je hoeft niet meteen eh.. en dat hoeft niet heel eh..

IN: Dat je niet meteen bij iemand staat en eh..

RE: Ja, precies, dat is niet de bedoeling.

IN: Nee, en hoe zou u het personeelsbestand omschrijven? In z'n totaliteit dus en vrijwilligers en man/vrouw-verhouding, diversiteit..

RE: De mensen zijn heel trouw aan het museum. Dus, eh.. Ik vond het echt opvallend hoe lang mensen hier al werkten en dat betekent ook dat we met z'n allen een beetje ouder aan het worden zijn. En daar zitten we net denk ik voor, zitten we een paar jaar voor een grote wissel. Omdat we met z'n allen echt wel, gewoon we zijn met z'n allen wat ouder geworden. En het barst hier altijd van de jonge mensen, ook in de teams, met stagiaires en met de.. Dus dat is wel zo gebeven, maar op de echte functies.. zijn we met z'n allen, ja.. Dus ik verwacht best veel beweging de komende jaren. En verder ja, ja.. kom je helaas veel vrouwen tegen, en dan zeg ik helaas maar dat is helemaal niet erg natuurlijk. Ik hou heel erg van diverse teams, ik geloof heel erg in complementariteit en in aanvullendheid, dus ik vind het heerlijk als er senioren mensen en senioren aan twee kanten in het team zitten, maar ook jong, man, vrouw, al.. zeker in zo'n museum verschillende perspectieven, dat zou fijn zijn. Wat je ziet is dat je best veel internationale mensen ziet, en dat kan altijd wat meer en beter.

IN: En internationaal is dat dan vooral west-Europees en west.. Of zijn er ook veel oost eh..

RE: Nou, wel in onze stagiaires, we hebben ook stagiaires uit Rusland, of Polen, of Indonesië of eh.. Maar natuurlijk is het veel makkelijker eh..

IN: En dan is het veel makkelijker qua taal, qua zelfde niveau van denken of..

RE: Nou, ik denk ook om het gewoon georganiseerd te krijgen.

IN: Want die stagiaires uit Rusland of Indonesië, kloppen die zelf aan bij het Van Abbemuseum?

RE: Ja, wij krijgen echt heel veel aanmeldingen..

IN: Ja, ik was er zelf ook een.

[...]

RE: [...] Maar dat weet je zelf ook, dat zijn ook hele leuke teams..

IN: Ja, bij sociale inclusiviteit komt ook vaak het woord diversiteit naar voren, hoe zou u diversiteit omschrijven?

RE: Nou..

IN: Welke aspecten zitten daar aan vast?

RE: Kijk, ik hoop dat wij ook een sociaal museum zijn, dus dat wij mensen in allerlei levensfasen de mogelijkheid geven om hier te werken, en ook wel mensen.. Kijk, er werken hier relatief weinig mensen met beperkingen en als er beperkingen zijn zijn het geen fysieke beperkingen, binnen de vrijwilligers, maar weinig. Daar zijn wij nog niet compleet, eh.. inclusief en eerlijk gezegd zijn we daar als, daar zijn we fysiek ook niet op ingericht. Je kunt met een rolstoel hier bijvoorbeeld niet naar boven en dat is ook nog niet zo eenvoudig, dus als je slecht ter been bent is het hier echt wel lastig hoor, of als je slechtziend bent in het gebouw zelf, daar waar onze gasten zijn daar zijn we steeds toegankelijker en dat werken we ook steeds aan..

IN: Ja, want het special guests programma is juist daarop eh..

RE: Maar dat kunnen we in ons personeelsbeleid niet helemaal waar maken, omdat we de.. In dat special guests programma werken ook wel stagiaires mee die ook zelf vanuit beperking of die vragen krijgen [...] ook wel, de een heeft een prikkelarme omgeving nodig, de ander heeft gehoorproblemen of, daar.. Het beweegt, maar.. Nou, en dan qua nationaliteiten eh.. het emancipatiedeel dat zit hier wel goed, op dat stuk hebben we hier goed geregeld.

IN: Is daar ook echt beleid op gevoerd? Of is dat meer zo gegroeid?

RE: Ja, al die dingen zijn geen issue bij ons. Die diversiteit vanuit die beperkingen daar zit meer een onmogelijkheid.

IN: Ja, door het fysieke gebouw.

RE: Door het fysieke gebouw. Maar het zijn eigenlijk geen issues. En eh.. en die, in dat internationale karakter, ja, is het ook gewoon wat is het aanbod wat er dan binnenkomt of wie hebben wij met onze vacatures kunnen bereiken, maar op het moment dat er gesolliciteerd wordt zullen wij daar geen enkele issue van maken.

IN: Want stel dat er twee mensen solliciteren die dezelfde competenties hebben, maar de een is voorbeeld van niet-Westerse afkomst en de andere wel?

RE: Dan zal de complementariteit voor mij, maar dat moet je.. ik ga dat zeker niet alleen beslissen, voor mij zou dan de teamsamenstelling de doorslag geven. Dus bij, normaal kies je voor de beste competenties, maar je kiest ook al-, ik kies ook altijd voor de teamsamenstelling.

IN: Ja, en is daar ook diversiteitsbeleid voor geschreven? Of dat niet?

RE: Nee, maar dat is, dat, dat hoeven wij niet te schrijven eh.. want dat zit wel echt in onze genen.

IN: Dat biedt zich vanzelf wel aan..

RE: En dat proberen we nu op allerlei, en en en zeker op dit moment zijn we op allerlei momenten aan het proberen dat handen en voeten te geven, eh.. Maar wij gaan daar niet, ja ik zei al er komen niet zoveel banen vrij.

IN: Nee, dus dan is het lastig.. Maar over een paar jaar zei u dan zal er misschien wel een wisseling van de wacht komen, ja..

RE: Maar de kans dat als wij een vacature uitzetten, dat daar eh.. witte westers opgeleide mensen op zullen solliciteren, en dan met name vrouwen heeft niets met het museum te maken, maar veel meer met wat er op de arbeidsmarkt dan gebeurt.

IN: En dat zijn wel de meeste, voorkomende, ja..

RE: Ja, dus dat zul jij zelf ook zien in je collegezaal.

IN: Ja, dat klopt ja.

RE: Dus wij kunnen ze niet aannemen, als ze niet rondlopen. En wij kunnen ze niet opleiden. Dus daar..

IN: Dus je moet kiezen wat er te kiezen valt en het grootste aanbod..

RE: Maar dat doet niets af aan, en ook vanuit het buitenland echt wel proberen ons daarin te laten beïnvloeden, of daar zeer bewust in zijn dat wij geen afspiegeling van de samenleving zijn en in sommige afdelingen, bijvoorbeeld onze bewaking op de zalen daar zie je het wel. Daar zitten Afghaanse mensen..

IN: Ja, waarom dat dan?

RE: Daarop solliciteren ze wel. Dus in dat soort opleidingen, kan je wel veel die, vanuit die opleidingen kun je wel veel diverser inzetten.

IN: Ja, dus de wil is er zeker vanuit het Van Abbemuseum, maar het is meer de context die het niet allemaal aanlevert zoals je hoopt.

RE: Ja, weet je, de vraag kan er wel zijn maar het aanbod moet er ook zijn. En natuurlijk vraag je ook competenties. Dus je kan nooit diversiteit boven competenties dan stellen.

IN: Nee, daarom was de vraag inderdaad mochten dezelfde competenties aanwezig zijn, dan zou u wel..

RE: Nou, vanuit de complementariteit van het team en vanuit de perspectieven, denk ik dat een ander perspectief dan heel kansrijk zou zijn.

IN: Ja, precies. Over verschillende perspectieven gesproken, hoe zou u die perspectieven aan moderne kunst kunnen koppelen? Hoe kunnen die terugkomen in het kunstaanbod?

RE: Nou, daar heeft X je heel veel over verteld denk ik.

IN: Nou, weet ik niet eigenlijk.

RE: Ik sta daar altijd eh.. Maar goed ik heb zelf geen kunstgeschiedenis gestudeerd of eh.. Tenminste niet in die mate als mijn collega's, dus ik zeg gewoon dat ik het niet gestudeerd heb. Ik sta zelf altijd te kijken, ik leer hier iedere maand leer ik iets bij en dat is vooral van mijn collega's en van onze gasten die vanuit andere perspectieven weer naar datzelfde werk, diezelfde film kijken. Dus op het moment dat je iets een andere context geeft, of je stelt een andere vraag of je maakt een ander soort samenstelling, dan heb je in een keer een andere ingang en een ander thema. En daar is kunst, ook al is ie al vijftig jaar geleden gemaakt, blijkt daar wonderlijk flexibel in te zijn.

IN: Om dat verschillend te interpreteren iedere keer..

RE: En te onderzoeken en te bevragen en eh.. achter zo'n werk zit een tijdsgeest, daar zit van alles achter.

IN: Ja, want worden objecten dan ook wel is op een andere manier bij elkaar neergezet, want de vaste collectie is redelijk, ja die staat al bijna..

RE: Nou, jij moet maar eens terugkomen in september, want die gaat die is vandaag, die is dit weekend voor het laatst te zien..

IN: Ja, dat hoorde ik van X.

RE: En in die tentoonstelling, die museummodellen-tentoonstelling, die onder andere X nu aan het maken is, ik denk dat je op die manier nog zelden naar kunst hebt gekeken. Ik ben zelf ook vreselijk nieuwsgierig hoe, ik heb dan natuurlijk wel allemaal ontwerptekeningen gezien, maar hoe we dat nu echt gaan beleven straks.

IN: Want, wat is dat voor tentoonstelling? Daar heeft ie me niet over verteld..

RE: Dat is een, dat zijn onze nieuwe collectietentoonstellingen en daarin wordt eigenlijk het ontstaan van de hedendaagse kunst, en hoe musea daarmee omgegaan zijn en wat zijn daar belangrijke museummodellen in geweest?

IN: O ja, en dat wordt laten zien?

RE: We laten gelijktijdig, maar ja ik moet het zelf ook gaan beleven, dus we beginnen maandag te breken en dan kan ik je over zes weken weer spreken.

IN: Dus de wanden worden afgebroken en eh.. Zo. En blijft het museum open?

RE: Ja, we doen het etage voor etage dus er is ontzettend veel wel te zien.
IN: Ja, en blijft de chronologische volgorde en beetje aangehouden worden of..
RE: Ja, maar wel anders, wel heel anders.. Ja, wel heel anders, dus er komt helemaal weer een nieuwe indeling.
IN: Met dezelfde werken, in principe, grotendeels..
RE: Nou ja, er wordt wat toegevoegd. Nou ja, met dezelfde collectie. Nee, nee, er komen weer nieuwe werken uit onze collectie, we hebben echt wel een hele grote collectie, ook..
IN: Uit het depot ook nog..
RE: Er zijn veel meer belangrijke werken van een museum, hebben we zeg maar.. Hebben we..
IN: Dan dat er altijd wordt tentoongesteld..
RE: We laten heel veel zien hoor, maar we laten nog meer niet zien.
IN: Ja, hoe groot is die tweedeling? Hoe eh..
RE: Ik denk dat we eh.. 20% laten zien, kunnen laten, kunnen laten zien. Dat heeft ook gewoon met fysieke.. En da's al best veel hoor. Dat is op zich al best veel, maar dat wil ook zeggen dat je voor 80% nu geen ruimte hebt, maar letterlijk geen ruimte hebt. En een deel daarvan reist ontzettend, dus het is zeker niet zo dat die 80% dan statisch zit te wachten totdat ze weer mogen, nee gelukkig niet.

[...]

RE: Dus wij hebben beste bijzondere directeuren steeds gehad die ook zeker terugkijkend bijzonder verzameld hebben, dus wij hebben gewoon een belangrijke collectie waar heel veel musea, nationaal en internationaal uit putten. En dan is ie verhoudingsgewijs tot een Rijksmuseum of een eh.. is ie relatief klein, maar wel heel erg to the point.
IN: Ja, en ik vind het formaat van het museum om doorheen te lopen ook heel prettig en dat heb ik bij het Rijksmuseum niet.
RE: Nee, dan ga je gewoon 1 ding bekijken, wat je bedenkt dat je kunt doen..
IN: En hier kun je alles zien en dan ben je ook [...] goed..
RE: Nou, dat is mooi te horen.

[...]

IN: Hoe staat u tegenover de maatschappelijke functie van een museum?

RE: Nou, da's een hele goed vraag in deze tijd. Ik denk dat de maatschappelijke functie van een museum in tijden die waar er veel beweging is en waar veel.. Dat het heel goed is dat waar er plekken zijn waar alles bevraagd kan worden en waar alles er mag zijn.
IN: Ja, dat is een mooie omschrijving.
RE: En eh.. Ik denk dat dat heel belangrijk is in juist tijden zoals nu. In tijden waarin alles rustig kabbelt en gezellig is, die zijn er ook wel is hè, en dan gaat alles voor de wind, ja dan natuurlijk is er dan ook noodzaak tot een museum, maar nu vind ik echt dat er een urgentie is voor een museum. En voor cultuur sowieso. Zowel voor mensen als om zich te uiten, om zich te hervinden, te pakken, te herpakken, verstillen, na te denken, maar ook gewoon te mogen zijn in alles, ja. Zeg maar dat inclusieve is zo belangrijk nu.
IN: Dat iedereen zich welkom voelt en gerepresenteerd voelt..
RE: Ja, en maatschappelijk gezien zijn dat wel sommige hebben die idealen, maar die doen het feitelijk niet en in zo'n museum zou dat echt wel eh.. Dus, ik vind het juist nu belangrijk.
IN: Oké, want er zijn ook een aantal directeuren van moderne kunstmusea die juist vinden dat het kunstwerk voor zich moet spreken en autonoom moet blijven en dat bijvoorbeeld een beleid van het ministerie van cultuur, wetenschap en onderwijs, dat dat niet te zwaar

moet wegen in de keuze die een museum moet maken. Dus, als een minister zegt van ik wil dat een museum inclusiever wordt, dus er moet meer uitgereikt..

RE: Ja, ik vind het wel altijd de kunst om eh.. een raar woord in dit verband, maar ik, ja, ik denk dat je er altijd naar moet zoeken hoe houd je balans zodat je dat je inhoudelijk geen compromissen maakt, dat je ook die voor-, hè X hoort bij die voorhoede, van denkers over kunst, dat je die ook hun gang laat gaan en tegelijkertijd de dialoog gaande houdt. Da's ingewikkeld, da's gewoon super ingewikkeld om om die beide doelen overeind te houden.

IN: Maar er zullen ook wel musea zijn die niet per se de dialoog aan willen gaan en gewoon kunst op willen hangen en eh..

RE: Ja, d'r zijn, d'r zijn eh.. musea die behaaglijker zijn en eh.. dan dan dit museum.

IN: Behaaglijker, in welke zin?

RE: Nou, je komt daar binnen en het is er fijn en het is er mooi en eh.. en heel herkenbaar, ja, en je hebt een mooie middag gehad en je drinkt een glas witte wijn en je gaat voldaan naar huis.

IN: [...] En hier wordt je tot denken aangezet.

RE: Ja. Huh, wat is dit nou? Zie je ook dingen die je misschien esthetisch mooi vindt of waar je stil van wordt, maar het is toch wel echt eh..

IN: Iets prikkelender dan [...] een Prins Mauritshuis

RE: Ja. Je komt hier echt iets anders tegen.

IN: En heeft het Van Abbemuseum dat altijd al gehad?

RE: Ja.

IN: Dus ook een diverser publiek aantrekken is niet omdat het moet van de overheid, bijvoorbeeld..

RE: Nee, dit is echt wat in onze genen zit. In ieder geval in de genen van van ons curatorenteam.

IN: Dus het diverse publiek aantrekken dat hoort er gewoon bij. En altijd bevragen wat je aan het doen bent ook..

RE: Maar tegelijkertijd ook die radicale voorhoedepositie. Maar wel voor mensen. Niet de kunst voor de kunst, maar voor mensen.

IN: En hoe gaat het nieuwe beleidsplan verschillen ten opzichte van het vorige beleidsplan? In die waarden, misschien?

RE: Ja, daar kan ik dus niet op vooruitlopen. Want, we zijn het met elkaar aan het maken. Ten eerste denk ik dat het door veel meer mensen binnen die organisatie gedragen gaat worden, want ze hebben het met, we hebben het met elkaar gemaakt, dus het is van ons allemaal..

[...]

RE: Ja, wat dus straks ontstaat en waar we zeer veel meer oog hebben voor ook details binnen functies, dus een rol van een archief, of een bibliotheek, dus het zal rijker zijn verwacht ik. En ik verwacht dat ie nog meer, niet alleen vanuit een noodzaak van de, vanuit de ideologische noodzaak om inclusiever, maar dat we er ook veel meer bijilstaan, hoe doen we dat. Dus misschien doen we ideologisch wat minder, of zetten we, ik denk niet dat we minder doen, maar we zullen een aantal prioriteiten stellen en zullen we meer ruimte nemen om het ook feitelijk te doen. En echt te laten landen binnen de samenleving en te verbinden. En dan niet per se bij iedereen, want dat is een utopie, maar wel bij iedereen die dat wil.

IN: Ja, en ook wel bij minderheidsgroepen..

RE: Ja.. Dus de hoeveelheid is niet zo inter-, vind ik, ja in z'n totaliteit moet je bezoekersaantallen hebben, maar of een project geslaagd is, de hoeveelheid van de groep, de kwantiteit, dat doet er niet zo toe.

IN: Nee, precies. Meer wat het met de mensen doet..

RE: Kijk, als je een alzheimerprogramma hebt of een programma wat we nu met de GGZE gaan doen, dat gaat, kwantitatief stelt dat niet zo heel veel voor, maar de..

IN: Maar, per individu heeft het heel veel impact..

RE: Precies, de impact die je hebt en de voetprint die je maakt, die is wel heel [...]

IN: Nou, dat is mooi. Eh.. Ja, er worden dus thema's aangehaald in het museum waar echt gesprekken door kunnen ontstaan en daar is dan ook ruimte voor door die gastheren en gastvrouwen in principe?

RE: Ja, en we gaan nu ook proberen, vanaf de zomer met een soort basisthema's per jaar te werken en vooral dan ook het gesprek op te gaan, aan te gaan.

IN: Oké, en dat je dus ook langer de tijd hebt om er dieper op in te gaan..

RE: Kunnen we praten? Wordt letterlijk de vraag en dan staan er thema's als in onze, een van onze nieuwe collectiepresentaties staan eh.. dat wat eigenlijk alle kunst verbindt zijn de thema's land, labour en home, daar gaat het heel vaak over en dat zijn ook best actuele thema's en daar kun je ook een heleboel politieke thema's onder brengen waardoor ook zo'n thema met die verschillende groepen en de perspectieven van die verschillende groepen uit proberen te diepen met elkaar.

IN: Oké, dat is wel mooi als dat per jaar wordt gedaan..

RE: Ja, daar kan je X heel ernstig op bevragen, hij is een van de bedenkers daarvan en daar kijken we echt, daar kijk ik echt naar uit.

IN: Want land, is dat dan gewoon letterlijk landschap?

RE: Ja, maar is het ook, wat is van mij, is het mijn land, wat is een land..

IN: O ja, daar kun je heel uitgebreid..

RE: Dat kan over nationaliteit gaan, dat kan over grenzen gaan, dat kan, dus daar zit..

IN: Heel veel in, dat is ook wel het mooie van kunst, dat het iedereen iets, ongeacht waar je vandaan komt, je hebt er altijd wel iets mee..

RE: Precies, en als middelbare scholieren dat onderzoeken, dat ga ik ook met hun doen, weet je dan die, krijg je alweer andere zaken, dan als je dat met een groep nieuwe Eindhovenaren doet, bijvoorbeeld. En dat is wel, en eh.. Wij zouden het, maar goed, wij hebben iets idealistisch in ons hè, wij zouden het fantastisch vinden als daar nou..

IN: Contact..

RE: Ja, als we er nou in slagen om iets van de verschillende perspectieven, rondom zo, je hebt er zelf ook over gedacht over zo'n thema, je bent er met kunst in aanraking gekomen en toch komt het ergens bij elkaar, en dat gaan we proberen..

IN: Dan creëer je volgens mij een inclusieve maatschappij, in een museum, dat zou heel mooi zijn.

RE: Dat is het ideaal en dat is ook een van de idealen van het beleidsplan straks.

IN: Ja, een heel mooi streven. Eh.. Ja, in hoeverre houdt het Van Abbemuseum rekening met de gemeenschap waarin het zich bevindt?

RE: Wat bedoel je met de gemeenschap?

IN: De gemeente Eindhoven, de diverse wijken hier, komen ze terug in het personeelbestand, eh..

RE: Wij zijn denk ik niet heel erg bezig met de wijkopbouw van de stad, hoewel we wel, ook een van de groepen waar ik mee werk is heel erg met social design bezig en natuurlijk, hè dus we hebben wel eens projecten gedaan met achter, wat je vroeger achterstandswijken noemde, nu bestaat het niet meer maar het is ook al wel een wat ouder project. Maar natuurlijk eh.. Proberen wij ook heel bewust dingen te doen voor onze medebewoners van de stad en onze burens.

IN: Ja, want daar ben jij ook voor aangesteld, deels.. En hoe uit zich dat in de praktijk?

RE: Daar heb je verschillende stakeholders in, eh.. ik probeer voeling te houden met waar behoeften zijn op verschillende vlakken in de stad en of dat nu de wat je hier noemt de brainport-bedrijven zijn, de technologische bedrijven, dan wel de gemeenteraad, dan wel eh.. bepaalde ambtenarengroepen, dan wel bewonersgroepen, dan wel andere culturele collega's, scholen, al die ontwikkelingen, ja..

IN: En daar kies je ook je partners op uit, denk ik..

RE: Ja, ik probeer zo breed mogelijk in gesprek te blijven, als m'n agenda het toelaat en eh.. op natuurlijk momenten, ja dan samen te gaan werken. Dus, in ieder geval, op de hoogte proberen te zijn van waar iemand, of een organisatie mee bezig is en altijd kijken goh..

IN: Kunnen we iets voor elkaar betekenen..

RE: Ja, of waar zij natuurlijk, en op het moment dat zij een natuurlijk moment bedenken dat je ook daar aandacht aan kan geven..

IN: En jullie zijn onderdeel van de gemeente Eindhoven, maar eh.. heeft de gemeente Eindhoven veel invloed op het Van Abbemuseum? Zet het veel druk of valt dat wel mee?

RE: Ja, dat ligt eraan wat je invloed.. Zij zetten inhoudelijk nooit druk.

IN: Inhoudelijk niet..

RE: Nee.

IN: Maar bezoekersaantallen misschien wel?

RE: Ja, er zijn natuurlijk, iedere organisatie heeft een aantal kpi's, waar het gewoon aan moet voldoen. Ook wij hebben prestatie-indicatoren op het gebied van het aantal scholieren dat hier komt, het bereik in het museum, het bereik buiten het museum, eh.. het aantal tentoonstellingen wat je maakt, het ja, daar zitten ook allemaal..

IN: Regels..

RE: Naja, afspraken die je met elkaar gemaakt hebt en dat doe je voor een bepaalde hoeveelheid geld en ieder jaar gebruik je een deel daarvoor voor nieuwe aankopen en zorg je ervoor dat er matchfunding bij komt en zo, weet je dus, zeg maar dat hele ecosysteem wat het museum is heb je dan met elkaar bepaald en ook in het beleidsplan is ook weer aandacht voor dat hoofdstuk. Ik denk dat er geen museum, kijk wij hebben geen raad van toezicht, wij hebben geen raad van commissarissen, wij hebben geen.. Dus wij, dit is onze groep waarmee wij dat afspreken.

IN: Is dat normaal wel bij musea, een raad van toezicht, raad van..

RE: Ja..

IN: En waarom heeft het Van Abbe dat niet?

RE: Omdat wij geen stichting zijn, maar omdat wij deel uitmaken van de gemeente, dus onze raad van toezicht is de gemeenteraad.

IN: Is daar wel eens frictie tussen? Met wat jullie willen en wat de gemeenteraad wil? Of geweest in eh..

RE: Ja er zijn zeker, kijk het is, Eindhoven is niet een stabiel cultureel landschap de afgelopen jaren geweest, en nergens in Nederland dat je dat gehad hebt, waar een heleboel organisaties behoorlijk hebben moeten bezuinigen en ook dit museum heeft behoorlijk bezuinigd en ik ken echt geen culturele collega die heeft gezegd nou da's een goed idee, dat hadden we al jaren eerder moeten doen. Dat gaat altijd met frictie gepaard. Want voor je eruit bent, van hoe je tegelijkertijd aan dan de reële of irreële wensen van, dan heb ik het niet over de Van Abbe-situatie, maar hè, wat wat, wat kan er, hoe kan je het inrichten, hoe kan je het oplossen, ja natuurlijk..

IN: En zijn jullie veel met elkaar in gesprek op jaarbasis? Zijn daar vaste vergaderingen voor?

RE: Ik denk dat eh.. Nou de gemeenteraad eh.. zie ik op redelijke frequente, want die hebben gewoon openbare vergaderingen en eh.. en wij nodigen ze regelmatig uit of zij vragen of wij dingen kunnen presenteren of als ze vragen hebben dan eh.. Ja daar is ook zo'n

heel politiek systeem natuurlijk voor hoe je dat met elkaar doet. En de gemeente werk ik echt wekelijks mee samen.

IN: Want zijn er nog meer instellingen die onder de gemeente vallen? Het Frits Philips Muziekgebouw, of niet meer?

RE: Nee, dat is een N.V. Maar die hebben wel allemaal, de basissubsidie komt van de gemeente. Maar die vallen onder stichting Cultuur Eindhoven.

IN: O ja, dat is ook waar jullie je beleid naar vormen.

RE: Precies, en die hebben wel een raad van commissarissen, bijvoorbeeld.

IN: Maar zoals het Van Abbemuseum zijn er..

RE: Geen meer, nee.

IN: Willen jullie niet loskomen van de gemeente?

RE: Ja, daar hebben we een heel onderzoek naar gedaan. En eh..

IN: Dat kon ik me ook herinneren in het beleidsplan dat daar best wel naar gestreefd werd.

RE: Ja, is ook vanuit een periode vanuit frictie en vanuit bezuinigingsopdrachten heel veel aan cultureel ondernemerschap gedaan moest worden of ontwikkeld moest worden. Dat hebben we gedaan en dat zijn we nog steeds aan het doen. Maar, daar hoeft je dus niet meer helemaal voor te verzelfstandigen en op het moment, en dat is een heel technisch verhaal, maar op het moment dat je gemeenteambtenaren niet meer in de gemeentelijke arbeidsvoorwaardelijke pakket, maar die ga je als zelfstandige eh.. Een gemeente en de overheid zijn altijd zelf risicodragend en een zelfstandige organisatie mag dat niet, dus die moeten allerlei verzekeringen af gaan sluiten. Dus het wordt duurder. En omdat we al heel veel eh.. van ons inverdienend vermogen, kijk wij kunnen verdienen met de collectie, met onze tentoonstellingen zowel in huis als buitenshuis en met ons gebouw en met onze kennis, dat hebben we voor deze hoeveelheid mensen en voor dit gebouw, ja zitten we behoorlijk tegen de grenzen aan. Een Chagall kun je ook maar zoveel keer uitlenen [...]. Dus, en als je, daar zou je een schaa sprong in kunnen maken, maar ja dan gaan je kosten ook behoorlijk weer omhoog. Dus je kunt die extra kosten die een zelfstandige met zich meebrengt kun je niet per se zelf oplossen. Nou, dit is niet een moment waarop er extra gelden aanwezig zijn, dus hebben we met elkaar besloten dat het dan verstandiger is om het nu niet te doen en vooral omdat het culturele stuk, dat loopt wel goed.

IN: Ja, en op de inhoud mogen jullie ook veel zelf beslissen, en dat is denk ik de grootste voorwaarde.

RE: Ja, precies, zijn we toch heel autonoom, dus eh.. wij zijn ook altijd wel een ja zeg maar als je het hebt over een heel huis, een gemeentehuis, dan zijn wij een bijzondere kamer daarin, zijn wij de bijzondere, maken er wel echt onderdeel van uit maar zijn ook echt autonoom en eh.. Hebben een eigen oprit enzo.

IN: Eigen golden retriever voor de deur.. Ja, ik denk dat we er wel redelijk doorheen zijn, het is ook een uur.

[...]

IN: Eigenlijk wel bijzonder dat ik langs mocht komen. [i.v.m. erg drukke week VA]

[...]

RE: En dat is niet zo bijzonder hè, wij zijn allemaal zo begonnen, dus daar moet je altijd ruimte voor blijven maken. Moet jij straks ook doen. Moeten wel met elkaar eh.. Is ook inclusief, jonge mensen die moeten starten.

- Einde interview -

10.3.3 Interview M4 + M5

Interview twee vrijwilligers M4 + M5 – Gastheer en -vrouw

Vrijdag 31 maart 2017

Duur: 53 minuten en 16 seconden

IN = Interviewer

RE1 = Respondent 1 (Gastheer)

RE2 = Respondent 2 (Gastvrouw)

[...] = niet verstaanbaar of irrelevant voor het onderzoek

INTRO

IN: Ja, hoe lang werkt u hier al?

RE1: Nou, tien jaar.

IN: Tien jaar, en dan 1 dag per week of?

RE1: Ja, in principe 1 middag in de week.

IN: 1 Middag in de week, ja. Staat u dan op verschillende plekken in het museum?

RE1: Ja, we worden altijd op verschillende zalen.. Soms ruilen we wel eens onderling en nieuwe tentoonstellingen, als je zegt die heb ik nog niet gezien en die is binnenkort weg dan ruilen we.

IN: Oké, en heeft u een favoriete plek?

RE1: Hmm.. Nou, niet echt, maar.. nee.

IN: Of een favoriet kunstwerk waar u graag over vertelt, of..

RE1: Ja, een van mijn favoriete kunstwerken.. Ik vind een van mijn mooiste kunstwerken is een Chagall. [...] En daar tegenover die eh.., ja ben even de naam kwijt, ook zo'n..

IN: Die landschappen?

RE1: Ja. Ja, dat zijn, omdat ik zelf ook een beetje schilder, dat zijn dingen die ik toch wel heel mooi vind.

IN: Oké, ja kunt u wat vertellen over uw achtergrond? Over wat voor werk u heeft gedaan, of..

RE1: M'n achtergrond? Ik heb in het onderwijs gezeten.

IN: Een speciaal vak?

RE1: Ik ben begonnen met een speciaal vak, ja, ik heb Spaans gegeven.

IN: Oh leuk, dat probeer ik al heel lang te leren.

RE1: Precies, dat willen een heleboel mensen.

IN: Ja, en ik heb het ooit redelijk goed geleerd dus dat.

[1:31 - 2:33] Irrelevant voor het onderzoek

IN: Terug naar het onderwerp. Hoe interessant ook, eh.. [...] Kun u iets vertellen over het publiek dat u hier vooral ziet? Kunt u het publiek beschrijven?

RE1: Ja, gewoon heel divers, soms heb je heel veel soms, hele aardige, vaak wel hele aardige mensen waar je een gesprek mee krijgt en soms iets over kunst, maar dat kun je door de achtergrond, krijg je ook een beetje een idee wel. Maar soms heb je ook hele gesprekken over andere dingen, dan zegt zo'n man wel eens van ja mijn vrouw loopt daarginds en dat gaat dan over dingen, ja ik moet naar m'n vrouw toe. Maar je hebt ook hele leuke, hele leuke gesprekken, ja ook over kunst. Als iemand vraagt meneer, meneer is dat kunst? Ja, wat denk je zelf, dat is voor iedereen verschillend, ik zeg, je hoeft niet alles mooi te vinden dat hoeft niemand eh.. Nee, je hebt vaak hele leuke gesprekken.

IN: Ja, ook verschillende perspectieven die dan op een zelfde werk naar voren komen? Dat u er ook van leert weer? Ik kan er ook zo naar kijken?

RE1: Ja, ja, ja, ik ga ook wel is mee als er zo'n rondleiding wordt gedaan ga ik er wel eens bij staan, je leest wel eens wat erover, ja ik vind dat wel interessant, anders zou ik hier niet blijven. Nee, nee ik vind het gewoon heel leuk met mensen die hier ook komen.

IN: Komt u ook uit Eindhoven?

RE1: In de buurt van Eindhoven. Leen, Leenderstrip.

IN: Precies. Hoe is het met uw talige kennis, kunt ook toeristen enzo.. Ja uw Spaans is natuurlijk, maar ik bedoel Engels en Duits, lukt dat ook allemaal?

RE1: Nou ik ken wel Engels en Duits ben ik niet zo goed in en Frans ook niet zo, maar ja Spaans hè, soms heb ik wel is hele leuke gesprekken in het Spaans.

IN: Ja, komen er veel Spaanse toeristen?

RE1: Ja, of hier bezig zijn met werk, ook laatst een vrouw die was hier en we kregen een heel gesprek over vroeger van Spanje, hadden we dezelfde grapjes nog van de tijd van Franco. Die zij kende ook [...]

IN: Oh, dat is wel leuk ja. Dus dat komt er allemaal voorbij..

RE1: En ik heb ook wel eens wat vertaald. Ik heb een keer een, heeft de directeur, toen kon ik niet die dag kon ik niet, maar die had toen een of andere.. een kunstenaars die hield een soort echtscheidingsverhaal en dat heb ik toen voor hun in het Spaans vertaald en heeft hij die voorgelezen, had ik graag willen horen hoe die dat doet maar toen kon ik niet.

IN: En zijn ze daarvoor dus specifiek naar u toegekomen.. Ja, dus daar waren ze van op de hoogte.

RE1: Ja.

IN: Is er veel contact onderling tussen de vrijwilligers en de directie en de mensen in vaste dienst?

RE1: Nou, niet zoveel. Sommige mensen heb je gewoon heel aardig contact mee, sommige denk je wel eens van ja, ja. Maar doe ik ook wel eens met kunstenaars, vind ik ook wel leuk, die dan hier bezig zijn iets in te richten, maar je hebt er ook bij die lopen gewoon zal maar zeggen straal door je heen, denk nou..

IN: Ja, oké is goed..

RE1: Ja dan denk ik ja sorry maar..

IN: Ja, maar sommigen gaan wel een gesprek aan..

RE1: Ja je hebt vaak wel heel leuk contact, dat je ze ziet hoe die mensen bezig zijn. Die twee Chinezen die hier net binnenliepen, da's voor morgen hè.

IN: Oh ja, van die *journeys*..

RE1: Ja, die lopen hier ook rond. [...] Kun je dadelijk zien..

IN: Ja, dat is wel heel leuk.

RE1: Kun je in het Chinees interviewen dus..

IN: Dat gaat helaas niet lukken denk ik. Ja, voelt u zich gewaardeerd als vrijwilliger door het Van Abbemuseum?

RE1: Ja, over het algemeen wel, ik vind het gewoon, ja kijk je krijgt er geen geld voor ofzo, maar ik vind gewoon we krijgen gewoon, krijgen nu weer, een keer per jaar gaan we een dag uit en ze hebben nog is meer extra dingen waar je allemaal naartoe kunt, ja ik vind het wel leuk ja.

IN: Er worden wel dingen voor vrijwilligers georganiseerd.

RE1: Ja en dat moeten ze ook wel, want ja..

IN: Ja, je moet jullie ook wel tevreden houden..

RE1: Ze zijn er eigenlijk wel van afhankelijk..

IN: Ja, en jullie worden er ook speciaal voor opgeleid om gesprekken aan te gaan met mensen? Of niet per se opgeleid?

RE1: Niet echt nee, nee. Maar goed dat moet een beetje in je zitten. En ja, ik kijk altijd naar mensen en dan denk ik ja die man of die vrouw nou die loopt daar die hoeft je niks te vertellen want die, die hebben een bepaalde houding en anderen kijken een beetje om zich heen en dan kun je dan naartoe en eh.. Maar goed die dingen ken ik natuurlijk ook allemaal wel uit het onderwijs, studenten enzo die, die..

IN: Hoe die reageren op bepaalde dingen..

RE1: Ja.

IN: Ziet u dan ook verschil tussen toeristen, of eh.. tussen verschillende publieksgroepen? Hoe ze in het museum rondlopen?

RE1: Ja, je hebt wel eens mensen die hebben gewoon een rondleiding en kijken echt glazig rond van wat doe ik hier en hoe kan ik zo snel mogelijk weer weg. Die heb je ook wel. Zo van een soort, je hebt ook scholieren en dat is wel grappig die hebben dan een eh.. Maken foto's om.. En dan vraag ik wel eens van eh, want dat is dan een project van school dus dan maken ze allemaal foto's van, hebben ze weer dingen afgewerkt, maar..

IN: Ja, maar dan komen ze wel in contact met kunst.

RE1: Ja, die vragen dan ook wel eens van waar hangt die en die..

IN: Ja, misschien interesseer je ze daar wel mee, ja.

RE1: Maar het is wel, ik vind het wel goed dat jongeren dan ook naar een museum gaan en meegaan, want he.. dan ben je gewend om naar binnen te lopen. Kijk, dat had ik in mijn jeugd helemaal niet, ik bedoel, voor het eerst dat ik in het museum kwam was toen ik op de universiteit zat ofzo, op de middelbare school hier in Eindhoven waar ik zat, kan me niet herinneren dat ik dan ooit naar een museum ging..

IN: Denkt u dat dat ook misschien met opvoeding te maken heeft? En ouders die je meenemen..

RE1: Ja, dat sowieso. Ja, en waar je woont.

IN: Maar dit is wel heel centraal, maar ik denk dat er nog steeds heel veel jongeren zijn die niet zo 1, 2, 3 het museum binnenstappen.

RE1: Nee, maar ook heel veel ouderen niet. Ik heb ook mensen hier ontmoet die zeiden, zei een man tegen mij van, god dat is toch een prachtig museum hier, ik zeg ja, zegt ie ja maar ik kom uit Eindhoven, maar ben hier nog nooit geweest.

IN: Oh dat is ook wel heel eh..

RE1: Ja, dat was ook zo'n gepensioneerde, ik zei, hij zei ik kom nog eens een keer terug, ja dat moet u zeker zijn.

IN: Want dat is toch wel een heel opvallend gebouw ook aan de buitenkant, dat je denkt ben benieuwd wat daar aan de binnenkant zit..

RE1: Ja maar ze zijn dan ook niet in het oude gebouw ook niet in geweest en dat heb ik vaak hoor dat Eindhovenaren die gaan niet naar het museum.

IN: Nee, oh dat is wel apart. Even kijken hoor.. Ja, kunt u de groep vrijwilligers een beetje omschrijven, hoeveel mannen, hoeveel vrouwen, zijn ze cultureel divers of zijn het vooral mensen hier uit de omgeving?

RE1: Dat weet ik niet precies, maar ik heb wel een keer het smoelenboek is geteld, het vaste personeel en de vrijwilligers, laat maar zeggen er zijn iets van 80 vrijwilligers dacht ik en ik dacht dat daar 19 man waren en de rest allemaal vrouw, dus eh..

IN: Ja, en qua leeftijd?

RE1: Nou ik denk eh.. tussen de 60 en de 70, zoiets.

IN: Ja en zou u meer diversiteit in het vrijwilligersbestand willen zien? Zou u dat leuk vinden om andere perspectieven te kunnen..

RE1: Ja, ik weet niet wat je daar mee bedoelt, maar..

IN: Ja, mensen met een andere nationaliteit eh.. Niet per se..

RE1: Oh, maar die werken hier ook wel, bij de beveiliging enzo, die heb ik ook wel gesprekken mee en ja..

IN: Daar heeft u ook contact mee?

RE1: Ja, daar heb ik altijd goed contact.. Ja met eh.. X, X en zoals net was er dan een jongen en die stelde zich voor, ik heet X, hai X ik heet X, ah je spreekt m'n naam meteen goed uit.

IN: Ja, als je goed luistert dan eh..

RE1: Ja, dat is gewoon nee, hij geeft je gewoon een hand en eh..

IN: Ja, want jullie lopen eigenlijk allebei door het museum, zowel de beveiligers als de vrijwilligers..

RE1: Ja en die was dus blijkbaar nieuw, die had ik nog nooit gezien dus dan eh.. ga je even kennis maken. Nee dat vind ik ook prima.

IN: Ja, als ik mag vragen in welke, wat doet u naast het museum? In welke gemeenschappen bevindt u zich zowel? Zaal..

RE1: Nou, ik zit niet zoveel in, ik mis zelf eigenlijk zelf wel een beetje clubs waar meer mannen bij zijn, want ik zit ook bij een bridgeclub op [...]middag en dan zijn we ook met twee mannen en ik zit op vrijdag 's morgens op tai chi en ben ik de enige man van de hele groep vrouwen en dat is natuurlijk allemaal hartstikke leuk voor die vrouwen, maar ik vind dat mannen weinig doen. Dat zie je hier ook, de meeste zijn allemaal vrouwen.

IN: Wat doen die dan, thuis zitten?

RE1: Ja, dat vraag ik me ook af. Thuiszitten ja, en een bietje..

IN: Verzorgd worden, nee..

RE1: Ja, het is iets, ja dat mis ik wel is. Ik zit ook bij andere clubs en bij een paar leesclubs en dan ben ik ook met een of twee mannen en de rest is altijd vrouwen.

IN: Ja, dat is wel apart. Zou dat met interesse te maken hebben..

RE1: Ja, ook misschien ja, misschien heb ik wel wat vrouwelijke kenmerken van dat soort dingen, kijk taal is ook wel iets wat vrouwen graag doen..

IN: Ja, ik heb taal- en cultuurstudies gestudeerd en alleen maar vrouwen bijna..

RE1: Ja daarom, net, dat weet ik.. Dat is eh.. Daar merk je het dan ook.. Het interesseert me, ik vind taal gewoon leuk maar.. Dan zit je toch vaak alleen maar tussen vrouwen, ja.. Maar die zitten ook in de maatschappij, dus als je op tv kijkt bij ziekenhuizen, bedrijfsleven, dat de vrouwen toch flink oprukken laat ik het zo zeggen..

IN: Ja, omdat ze allemaal hoger opgeleid worden misschien ook.

RE1: Niet dat ik er tegen ben hier, dat vind ik heel goed, maar dan zie je dat mannen dan toch een beetje zich, hoor je dan wel is zich een beetje onderdrukt gaan voelen dan denk ik ja, dan moet je je gewoon meer kenbaar maken.

IN: Ja, precies, dat is een beetje omgekeerde emancipatie.

RE1: Ja, ja.

IN: Dus in de culturele setting zou dat.. oké.

RE1: Ja.

IN: Dat is een interessante observatie.

RE1: Nee, maar dat heb ik wel, ja, ik zoek wel clubs waar, ik heb ook geen zin om ver, om 's avonds nog ver te gaan reizen daarvoor hè.

IN: Nee, allemaal in de buurt een beetje..

RE1: Ik zit ook bij het academisch genootschap, een nobel-leesclub, daar zijn we voort met vier mannen en vier vrouwen en daar willen een heleboel mensen nu bij daar, maar wij hebben gewoon gezegd er mag niemand bij, richt maar een eigen club op. Je moet het klein

houden. Nee, want als je met, als je een leesclub hebt en je gaat met vijftien man zitten, een paar zijn ontzettend dominant en dan denk ik ja..

IN: En de anderen houden zich stil en eh..

RE1: Ja acht man is mooi. Om de beurt moet je een boek presenteren, wat je de nobelprijsboek. En ik heb dus al wel een keer een Spanjaard gedaan..

[13:39 – 14:05] RE1 weidt uit over Spaanse literatuur

IN: Ja, ik heb denk ik nog een laatste vraag.

RE2 loopt binnen

RE2: Hoi.

IN: Hai. Eh, praat u veel over het van Abbemuseum in die andere clubs waar u..

RE1: Ik heb het er wel over ja, ja, ja.

IN: Ja? Probeert u dan ook mensen te trekken als er bijvoorbeeld een tentoonstelling is?

RE1: Ja, ja. Ze hebben vaak eh.. Wat moet je daar, wat moet je in een museum? Dan ga je het erover hebben en dan.. Ja, kijk, wat dat betreft ben ik niet eh.. Ik zou bijna zeggen nog zo schuchter dat ik denk je zegt het maar, ik zeg gewoon wat ik denk dan. Ja, en mensen, ja maar je vindt ook in Eindhoven die man die altijd in de krant schrijft, ja die columns, hoe heet die gast eh.. X, nou die schrijft altijd zo negatief over Van Abbe en dan vind ik het altijd zo raar dat er in Eindhoven, een man in Eindhoven, in een Eindhovense krant schrijft bij wijze van spreken en dat je je eigen museum zit af te zeiken..

IN: Waarom zou dit dat doen? Ik kom zelf hier niet vandaan..

RE1: Ja, omdat hij niks..

RE2: Hij heeft er niks mee, hij heeft alleen gevoel voor klassieke kunst en hij heeft z'n [...] en z'n shagjes en z'n..

[Iedereen praat door elkaar heen]

RE1: Zo gauw die dus iets kan vinden waar die het Van Abbe bij kan halen, negatief, dan zal ie dat niet nalaten.

RE2: Ja, maar hoor is even in onze gemeenteraad durft ook niet.

RE1: Nee, maar dat is vaak in de steden hè, waar het museum is, wat ik toen straks zei, de Eindhovenaren hebben ook niks met het Van Abbe in principe hè. De meer, toen ik ook over die man vertelde, die altijd in Eindhoven had gewoond en voor het eerst van z'n leven, die zei van goh, nooit geweten dat hier zo'n mooi museum was. Ja dat is zo.

IN: Ja, dat is wel heel apart. Je kunt er bijna niet omheen om dit museum.

RE1: Nee, nee, ja, je kunt zo naar binnen.

IN: Ja, daarom ja. Ik had gisteren een gesprek met X de zakelijk directeur en die zei ook van er zijn heel veel mensen die van de ene kant van de stad naar de andere moeten en die via de gratis wandelgang eigenlijk gratis door het museum heen lopen.

RE1: Oh op die manier, ja, ja.

IN: Dat het gewoon als straat wordt gebruikt..

RE1: Hebben ze dan gevonden, ja, ja..

IN: Dat vind ik dan niet heel duidelijk van de buitenkant dat dat kan, maar eh..

RE1: Ja, je kunt door het café hè en dan kun je zo door naar boven, ja, zo langs.

RE2: Even plassen en dan eh..

IN: Even plassen en weer door.

RE1: Ja, gratis plassen.

IN: Ja, in de genderneutrale wc's.

RE2: Ja, precies.

IN: Wat vinden jullie daarvan?

RE2: Ik vind het prima hoor.

RE1: Ik vind het prima.

RE2: Het hoeft (*duidelijke klemtoon*) niet, maar laat ze maar dan doen.

RE1: Ja je ziet het over de wereld wel meer van die dingen..

RE2: [...] Dan doen we mee. Maar goed, ik was het met sommige dingen niet eens, dan denk ik gesodemieter, houd toch op denk ik dan.

RE1: Nee, wat dat betreft denk ik dan doe maar, ik vind het prima.

IN: Ja, want het is nog best wel progressief hoor in Nederland, een genderneutrale wc. Internationaal misschien niet, maar..

RE1+RE2: Ja..

RE1: In Groningen heb je nou ook een oversteekplaats in de regenboogkleuren.

IN: Ja, in Utrecht ook.

RE1: Ik heb 'm nog niet gezien, was laatst in Groningen toen dacht ik waar is dat ding godverdorie, maar niet kunnen, maar daar hebben ze dus een regenboog ook voor de ja, ook voor dat soort dingen.

IN: De gendercommunity, ja.

RE1: Ach, ik vind het best.

IN: Zijn jullie ook wel bij die avonden, die queer-avonden op donderdagavond die hier worden georganiseerd?

RE2: Nee, weet je wat het is, er zijn heel veel, ik ben best hier veel en dan vind ik het ook niet nodig om nog een keer..

IN: Nee, 's avonds..

RE1: Ik ben wel lid van Vrienden van Van Abbe en dan ga ik af en toe donderdags wel naar zo'n bijeenkomst en dat was wel heel leuk af en toe, of meestal moet ik zeggen, want laatste keer was hier met die X die eh.. Verhaal hield over die Russische kunst waar we die tentoonstelling in Frankrijk doen..

IN: Oh, dat is die eh.. curator gespecialiseerd in Russische kunst?

RE1+RE2: Ja.

RE1: Ja en dat was echt heel mooi. En we hebben wel meer van die a.. En we gaan ook wel eens met excursies mee, we zijn een keer naar hoe heet dat Voorlinden enzo, da's echt echt heel leuk.

IN: Oh, daar wil ik ook heel graag naartoe ja.

RE1: Ja, in principe ga je met Vrienden van Van Abbe ga je mee met de bus..

RE2: Ja, handig.

IN: Want wat houdt het precies in, Vrienden van Van Abbe? Dan ben je gewoon lid eh..

[...]

RE2: Donatie.

IN: Ja, oké.

RE1: Vrienden van Van Abbe staat los van Van Abbe eigenlijk en dat is gewoon een vriendenclub die iets met het museum heeft.

IN: Oké, ja. En dan worden er dingen georganiseerd..

RE1: Op die manier doen we bijvoorbeeld ook, vorig jaar, wanneer was het twee jaar terug denk ik alweer, naar Venetië geweest voor een week, naar die eh.. Biënnale. Ontzettend mooi, ik heb, naar Kassel, dit jaar gaan ze weer naar Kassel.

RE2: Ga je ook?

RE1: Dat weet ik nog niet..
RE2: Ik heb geen geld ervoor hoor.
RE1: Nee, dit jaar niet denk ik. Maar ik ben ook net terug..
RE2: Net in Cuba geweest.
IN: Oh mooi Cuba.
RE1: Ben woensdag teruggekomen..

[18:47 – 22:15] RE1 weidt uit over Cuba: geschiedenis en politiek

RE2: Maar even tussendoor, maar hoe kom je aan dat boekje? [verwijst naar boekje over nieuwe tentoonstelling]
RE1: Bij de winkel. Gratis.
RE2: Oh dat wil ik ook. Ik wil het lezen.
RE1: Ja.
RE2: Want ik zat net in de koffiepauze..
RE1: Je kunt er een ophalen. Stond vandaag op internet.
RE2: Oh, maar dat heb ik vandaag niet gezien. Eh..
RE1: Maar ik was even met het interview bezig..
IN: Ja, vindt u het erg dat u opgenomen wordt ondertussen? We zijn aan het..
RE2: Oh, ben je aan het opnemen?
IN: Ja
RE2: Oh, dan ga ik even naar beneden..
IN: Haha, nee u mag er ook bij blijven, want ik wil juist zoveel mogelijk.. Ik ben m'n scriptie aan het schrijven over het Van Abbemuseum..
RE2: Oh, wat leuk.
IN: Over diversiteit en inclusiviteit en eh.. ik heb een curator gesproken en de zakelijk directeur en nu wil ik ook wat vrijwilligers interviewen..
RE1: Welke opleiding is dat trouwens?
IN: Interculturele communicatie
RE1: Van het Fontys
IN: Nee, eh.. een masteropleiding aan de universiteit van Utrecht
RE1: Ah, Utrecht.
RE2: Oké, bijzonder.
IN: Ja, dus vandaar eh..
RE2: Nouja, je hebt natuurlijk te maken met enthousiaste mensen hoor, hier..
IN: Ja, nou dat heb ik al wel gemerkt ja..

[23:13 – 23:44] Een gesprek over een andere vrijwilliger - niet relevant voor dit onderzoek

IN: Hoe lang werkt u hier al?

RE2: Ook al 11, 10?
IN: Zo, wat blijven jullie lang.
RE2: Ja, omdat het leuk is. En er gebeurt altijd van alles en je kunt het zo leuk maken als je zelf wilt.
RE1: Ja, je kunt gewoon, je krijgt wel eens een uitje en dingen en zo'n kerstborrel, leuk om andere mensen te zien en je hebt toch allemaal dezelfde, in dit geval dezelfde interesses. Kijk, je hebt niet zo van dat je met een groep zit dat er eentje zegt van goh, schilderijen bleh, wat moet ik ermee.
IN: Nee, dat moet je wel als basisinteresse hebben..
RE1: Dan ga je hier niet werken, dat eh..

RE2: Ik vind juist eh.. toen het gebouw klaar was dacht ik ik wil hier werken. Dat heb ik ooit meer gehad met plekken waar ik wilde werken en toen ging ik met pensioen dacht ik nou ik ga solliciteren, en als ze me niet willen hebben, ook goed, maar ik wil hier werken. En ik ben aangenomen en ik vind het enig. Ik heb zulke mooie tentoonstellingen al meegemaakt, ook wel dingen waarvan ik denk nou dit wordt me.. dit.. dit wil ik niet. Maar ook Bartana bijvoorbeeld, Yael Bartana dat vond ik zo geweldig..

RE1: Oh die Israël, ja ja dat was ook mooi.

RE2: Die Israëlische tentoonstelling was geweldig. Ik ben begonnen met [...] en jij?

RE1: Ik zou het niet meer weten.

RE2: Die Amerikaanse eh.. schilderes zeg maar die werd niet gepakt als.. In die tijd was het natuurlijk een mannenmaatschappij die de toon voerde in Amerika, maar zij was een van de eerste vrouwen die daar..

RE1: Die Amerikaanse met die hutten die ze hadden hier met [...]

RE2: Nee, zij maakt dat [...] met die grote..

RE1: Ja, maar je hebt met die met die andere Amerikaanse..

RE2: Oh, die waren ook enig. Ja, dus dat was een hele bijzondere tentoonstelling, was helemaal was ik helemaal van ondersteboven, geweldig.

IN: En jullie krijgen ook de eerste rondleidingen als er een nieuwe tentoonstelling is?

RE1: Dat kan, morgen is, ja je kunt altijd..

IN: Ja, want morgen is dan..

RE1: Ja, daar kun je naartoe als je kunt.

IN: Ja, gaan jullie?

RE2: Nee, ik heb morgen moet ik morgen naar een oude man en die word 87 en die woont in Weesp en die moet ik even toch een sigaartje brengen.

IN: Een Cubaanse, nee..

[25:42 – 25:52] RE2 weidt uit over soort sigaar

RE2: Nee, maar ik lees me wel in hoor.

RE1: Ja, ja.

RE2: Want je wil wel weten waar je het over hebt.

RE1: Dan weet je de achtergronden van dingen, is wel leuk.

IN: En maakt u ook wel eens contact als hier kunstenaars rondlopen om hun werk eh..?

RE2: Ja, als ik ze zie, dan vraag ik het gewoon, maar ook met mensen, vanmiddag ook dan ben ik zo druk bezig geweest met een gezin uit Denemarken en met de kinderen en dan leg ik uit dat ze hier een eigen tentoonstelling mogen maken, dus, dat was leuk.

RE1: Die hebben ook zitten schaken..

RE2: Jij hebt ook met ze zitten schaken hier beneden.

RE1: Hier beneden hebben ze zitten schaken..

RE2: Ja, met jou.

RE1: Nee, ik sta boven..

IN: Is dat ook dat kunstwerk, dat rood-zwarte?

RE1: Ja

IN: Mag je daar gewoon zitten schaken?

RE1+RE2: Ja.

RE1: Ja, daar was een kind van vijf jaar ofzo die heeft daar zitten schaken.

RE2: Nou, fantastisch. Nou, die kinderen hebben hier met handschoenen aan, met hun moeder, hebben ze werkjes neergezet, ook leuk. Maar er gebeurt altijd wat, je maakt de meest gekke dingen mee hier.

RE1: Ze doen heel veel dingen..

IN: Vertel, vertel.

RE1: Ze doen ook heel veel dingen voor kinderen, bijvoorbeeld.

IN: Ja en ik ook in die toolshop, al die mogelijkheden, activiteiten..

RE2: Ja en vanmiddag was hier een hele groep met wat waren het.. het was een school voor vluchtelingen en zwakbegaafden ofzo..

RE1: Oh die lui, ja, ja.

RE2: Die hebben hier gezeten en die hadden ook een, zaten hier aan de grote tafel, denken ja wat gebeurt er hier, want ik ben nog niet helemaal aangesloten nog met wat er allemaal gaat gebeuren. En toen legden ze uit dat ze een rondleiding hadden gehad, kregen ze dus allerlei grote vellen en dan mochten de kinderen even gaan vertellen of opschrijven waarom ze het leuk vonden, of ze het niet leuk vonden of ze het wel leuk vonden, dus dan worden er ook vragen gesteld.

IN: Stellen jullie ook vragen aan de bezoekers?

RE1: Soms wel.

RE2: Ja, nou ja, meer van heeft u dit al gezien? Of heeft u onze toren gezien? Want ik bedoel als je de toren ingaat, nu hangt dus die die expositie voor de straat daar, maar ik vind het zo mooi, ik vind het zo mooi als je effe in die hoek duikt, dan zie je prachtig dat gebouw, dus dan zeg ik mag ik het even laten zien? Ja hoor.

IN: Dus dat is uw favoriete plekje, eigenlijk..

RE2: Nou ook leuk, ja, en dan ja, tuurlijk zeg ik u mag hier eh.. Mag ik even inbreken? Ja hoor zeggen ze dan en dan vertel je wat hier aan de hand is en dat ze hun eigen tentoonstelling mogen inrichten als ze het leuk vinden. Nou, en dan gaan ze. Met handschoenen aan zeg je dan, want..

IN: Ja, het is allemaal.. kwetsbaar..

RE2: Maar het is leuk joh. Enig.

IN: En zou u ook suppoost kunnen zijn, alleen suppoost zonder inbreng zeg maar of gesprekken aan te gaan?

RE2: Nee, dat is saai, nee dat vind ik, nee het mooi wel leven hoor. Nee, er moet wel wat gebeuren.

IN: Heeft u dat ook wel eens in andere musea gezien ook dat..

RE2: Ja tuurlijk. Ik ben in Rusland geweest in, niet de Hermitage, ja ook een hermitage, maar ook in andere musea en daar zitten, of in het Stedelijk zijn allemaal, zitten ze allemaal heel rustig en er gebeurt helemaal niks en denk ik ja, nou en dan hebben ze wel hele dure pakjes aan.

RE1: Dat zijn echt suppoosten, die staan er gewoon..

IN: Maar het Van Abbe is best wel, in Nederland.. Ik heb dit nog nooit gezien..

RE2: Nee, want wij zijn de enige die toegankelijk zijn.

IN: Voor?

RE2: Nou, voor het publiek ook..

RE1: Dat lees je ook vaak in dat boek bij de infobalie, als je daar gaat lezen, wat mensen daar in schrijven, moet je maar is kijken, van goh het was zo leuk hier en we hebben zoveel contact met die mensen en het was zo geweldig, we hebben nog nooit meegemaakt en dat lees je allemaal in die info..

IN: Ja, nou ja, voor een museum voor moderne kunst is dat best wel eh.. bijzonder.

RE2: Ja, weet je wat ook is je hebt het ook andersom, als mensen die een beetje teleurgesteld zijn in het museum en dan zeg ik, mag ik u iets laten zien? En dan ga ik vertellen of dan eh.. Als het teveel is moet u zeggen hoor, dan houd ik m'n kop. En opeens

draai ik het om en dan gaan ze niet meer helemaal vervelend de deur uit. Want ze komen natuurlijk uit Brussel en overal vandaan, Groningen..

IN: Maar dan weten ze gewoon niet zo goed wat ze met abstracte kunst aan moeten? Of..

RE2: Ja, ja. En als je iets kunt vertellen dan wordt het effe anders en dan pak je een paar makkelijke dingen, doe ik meestal, weet je wel, een bruggetje..

IN: Zijn er makkelijke dingen, ja?

RE2: Effe de makkelijke dingen en eh.. Körmeling 'HihiHaha' word je ook vrolijk van.. Haha.

IN: En vertelt u dan gewoon feiten over het kunstwerk of geef je je interpretatie ervan of..

RE2: Nee, ik laat het gewoon zien en ik vertel wel van wie de kunstenaar is en dat het..

RE1: En dat ie uit Eindhoven komt ook..

RE2: Ja, geweldig. Ik vraag ook altijd waar ze vandaan komen, doe ik ook.

IN: En kunt u al een soort, omdat u hier allebei al heel lang werkt, een soort percentages geven van waar de mensen het meest vandaan komen? Komen ze veel uit de regio? Zijn het veel toeristen?

RE2: Nee, ze komen overal vandaan.

RE1: Het ligt er ook aan waar het vakantie is hè, op een gegeven moment zie je heel veel buitenland.. toch zeker als ze in Duitsland een *puente* hebben, hoe heet dat, een lang weekend hebben dan zie je bijvoorbeeld veel meer, die komen naar Eindhoven ofzo, of dan is er in Eindhoven wat te doen en die gaan dan ook even naar het museum, dus.. Ja het is net aan ja..

RE2: Deze mensen uit Denemarken, om je in de reden te vallen, die hebben hun vliegtuig gemist, die zouden naar Portugal op vakantie gaan..

RE1: Kijk.

RE2: En die kwamen dus even hier het museum in, die moeten om een uur vannacht vliegen, ik zeg gaat u nog terug naar, gaat u nog vliegen vandaag? Ja vannacht om een uur.

IN: Ah, oké. Dat is wel ideaal dan Eindhoven Airport in de buurt.

RE1: En je dag een beetje kunnen besteden, hebben ze ook dat museum, hé bekend en dan gaan ze het museum bekijken, na ja dat soort dingen..

RE2: Dus, het is een wisselwerking ook..

RE1: En die maken dan ook weer reclame, als ze het mooi vinden, want dan zeggen ze in Denemarken goh *beautiful museum* hè.. (met een soort Scandinavisch accent uitgesproken)

IN: Ja, zo ja? Haha

RE2: Nee, het is ontzettend leuk. Ja hoor. Ik houd het, of houd het hier uit, ik ga met plezier hier naartoe.

IN: Werkt u ook een middag per week of vaker?

RE2: Ik werk hier een middag per week en ik heb ook nog de Alzheimergroep een keer per maand, heb ik ook nog en ik heb ook nog het zangkoor, waar ik op zit..

IN: Oh, zit u daar ook bij..

RE2: Ja, maar nu even niet want ik was het effe helemaal zat die strijdlieparen, was zelf een beetje heel erg moe.. En ik moet elke keer opnieuw, ik hoop niet dat je dat allemaal mee zal maken in je leven maar goed, elke keer moet je dan weer opkrabbelen en toen dacht ik van godverdikkeme ik heb helemaal geen zin in die strijdlieparen ik moet elke keer weer oppakken om dat..

IN: Wat voor liederen zijn dat dan?

RE2: Eh..

IN: En hoe vaak treden jullie op?

RE2: Nou ja, eh.. een keer in de maand sowieso hè, eh.. Dan gaan we de.. het museum door met allerlei Russisch en Frans en dan gaan we de zalen door met die desbetreffende kunstwerken, is op zich hartstikke leuk maar er is ook een keer in de maand hier zo'n, nou

gisteren, boven was een sirenenkoor uitgenodigd en zij gingen dan in de toren weer die strijdliederen zingen, nou ik.. En er er was ook nog een lied waar ik het helemaal niet mee eens was, dat Wilhelmus, daar in die Indonesische zaal..

IN: Nationalistisch?

RE2: Ja ik was daar..

RE1: Tekst van [...]

RE2: Ja, ik was het daar helemaal niet mee eens..

RE1: Goeie tekst

RE2: Ik denk hou toch op, u kunt alles wel..

RE1: Was een communist..

RE2: Ik kan heus wel tegen cynische humor, maar dit eh.. Het kwam effe niet goed uit, effe helemaal niet goed uit, ik ben ook helemaal.. Kijk, de scheurkalender van Van Straaten vind ik geweldig, dus in die sfeer zit ik, ik ben een VPRO-mens al vanaf m'n drieëntwintigste dus die sfeer snap ik wel, maar..

IN: Daar ben ik ook mee opgegroeid.

RE2: Ja jij ook? Heerlijk

IN: Villa Achterwerk..

RE2: Als dat gidsje binnenkomt oh heerlijk..

IN: Rembo en Rembo, Theo en Thea.

RE2: Ja precies. Maar goed in ieder geval ik was het, ik heb even een time-out bij het koor.

IN: Ja, en dat kan gewoon?

RE2: Ja ze zullen het maar moeten pakken, kijk het is vrijwilligers en eh.. Ik ga, ik doe geen dingen wat ik niet wil, op een gegeven moment zeiden ze ga dan noe noe noe zingen in plaats van tekst en ik stond daar in een clubje en ik denk.. Ik wil dat helemaal niet. Ik ga weg. En nou heb ik gezegd ik stop even en eh.. Op zich is het ook hartstikke leuk om met die club bezig te zijn om liederen te zingen, maar ja ik zit ook in een kamerkoor en dat is een heel ander, 16^e eeuwse muziek, prachtig, ja mooi. Dus dat is andere koek.

IN: Ik moet nog veel ontdekken hier..

RE2: Ach kind, je bent heel jong nog, wat ben je misschien 22?

IN: Nou, 25.

RE2: Oh nou, nog een heel leven voor je.

RE1: Dan heb je nog..

RE2: Ik zit in de winter hoor van m'n leven.

RE1: Ik loste haar even af, dus ik moet eigenlijk naar boven

[34:35 - 36:29] Afscheid RE1 – Irrelevant voor het onderzoek

IN: Maar komt u hier uit de buurt eigenlijk?

RE2: Ik ben eh.. Toen ik 23 jaar was ben ik voor het eerst, heb ik me losgerukt uit het grote gezien waar ik uit kom en ik dacht ik moet los. Ik woonde in Noord-Holland, Beverwijk.

IN: Ja, ik wou zeggen, u heeft geen Brabants..

RE2: Ik heb nooit, ik heb nooit hier.. Ik probeer wel eens Brabants te spreken, maar dan zeggen ze hou maar op want dat lukt je toch niet, nou dus dat doen we ook maar niet en toen ben ik hier gaan werken en het enige wat ik mis is de zee, voor de rest niet hoor.

IN: Ja dat snap ik, de zee is wel heel fijn, frisse lucht..

[36:58 – 37:51] RE2 weidt uit over persoonlijk leven - Irrelevant voor het onderzoek

IN: Wat doet u hiernaast eigenlijk nog naast het vrijwilligerswerk?

RE2: Wat ik nog meer doe? Ik heb een voetenpraktijk heb ik nog, masseer mensen ook al heel lang, maar ook ingewikkelde dingen oplossen, durven te snijden en te doen en bijna

operaties hoor, maar goed, dat doe ik.. Nou ja ik vind dat ik best veel tijd besteed bij het Van Abbe en als ik een keer extra moet invallen en ik heb de ruimte, doe ik dat ook.. Nou, voor de rest ben ik een leester, ik lees ontzettend veel, als het VPRO-gidsje binnenkomt op dinsdag dan eerst de columns en dan, heerlijk..

IN: Ik las altijd de achterkant, maar die is ermee opgehouden..

RE2: Die is er mee opgehouden ja, maar het is zo'n heerlijk blad ik bedoel. En het gekke is dat de Volkskrant het volgt, dus dan lees je het in het gidsje en dan kijk je de Volkskrant open en dan..

IN: O ja, die hebben wij thuis ook..

RE2: Ja, die bestel ik ook, heerlijk.. Nou ja en dan literatuur en muziek, al vanaf kinds, heb vroeger nog het Matheus gezongen in het Concertgebouw.

[39:01 – 39:30] RE2 weidt uit over Bach – Irrelevant voor het onderzoek

IN: En was u blij toen hier een koor werd gevormd? Of is die er al heel lang?

RE2: Eh nee, het is er nu drie jaar en het is leuk het is leuk, maar ja met het andere koor moet ik meer studeren, dus dat vind ik..

IN: Leuker..

RE2: Ja mooi werk, en Mendelssohn en de Engelse componisten, ja geweldig. En dat is, dat zijn uitdagingen. Hier ook wel, maar het is.. Ik ga ervoor. Ik wil graag heel goed. En hier wil ik ook goed, maar het is niet allemaal te behappen, hoor, want soms zijn het tentoonstellingen dan denk ik nou..

IN: Want de vaste collectie nu die is er al best wel een aantal jaar, toch?

RE2: Ja..

IN: En volgens mij gaan ze vanaf volgende week alles..

RE2: Beetje veranderen, hè, ja. Nou ja goed, we hebben al eerder zo'n eh.. een wat we nu hier hebben in het archief, dat hebben we al jaren geleden eerder gehad, ook een soort archief, dat waren meer raamwerken daar kon je doorheen kijken en dan kon je ook.. En dan lagen er drie collectieboeken of vier en dan konden mensen konden ook in een collectieboek bladeren en dan konden ze ook een werkje uitkiezen en dat konden ze bestellen. En, maar dan moesten ze wel, een motivatie erbij doen waarom ze dat werk kozen, dat was leuk joh. Dat was ook zo leuk.

IN: Lijkt me ook leuk om te lezen, die motivaties..

RE2: Het was enig. En dan kon je ook zien waar het schilderij naartoe was geweest, waar het aan uitgeleend was, al die dingen staan achterop die schilderijen.

IN: Oh mooi, ja. Ik had een aantal vragen opgeschreven en nu ik toch met u aan het praten ben vind ik het wel fijn om eh.. Als u het goed vindt om nog even wat te beantwoorden.

RE2: Ja

IN: Eh.. Even kijken hoor, eh.. Kunt u het vrijwilligersbestand, het personeel, omschrijven? De man/vrouw, uit de regio Eindhoven, internationale mensen.. Leeftijd..

RE2: Ja, die zijn er ook, die zijn er ook, dus ja het is wisselend. Meer vrouwen dan mannen natuurlijk.

IN: Natuurlijk?

RE2: Ja, dat is meestal zo..

IN: Heeft dat met interesse te maken? Of..

RE2: Ja, dat weet ik, ik ben geen psychologe om dat zo is, eh.. Je moet al erg van kunst houden wil je daar induiken en eh.. Ja.

IN: Oog voor detail, misschien..

RE2: Wat zeg je?

IN: Oog voor detail.

RE2: Jazeker. Ik denk dat eh.. Ja, nouja.. Je doet het vanuit je hart, ik bedoel wat je ook aanpakt in het leven, als het niet van hier uit gaat, kun je beter thuisblijven. Ik bedoel je ziet hier ook wel collega's die zitten met puzzelboekjes..

IN: Hier in het museum? Aan het werk?

RE2: Die zitten dan, hebben ze een dingetje. Nou ik zal je, als ik nou hier zo stil zit, heb ik altijd.. Nou, toevallig zag ik dus die Bartana daar, die heeft iemand aangeklikt, dus dan is het even stil en dan klik ik effetjes Bartana aan of ik lees weer een stukje en dan ben je toch even bezig.

IN: Want hoeveel uren is een dienst?

RE2: Van eh.. twee, van twee uur tot vijf. Ja. En die andere dingen zijn van drie tot ook tot vijf, nee van drie tot vier, geloof ik, half vijf, ja als je de Alzheimergroep hebt hè, dus die is ook leuk.

IN: En wat doet u bij de Alzheimergroep?

RE2: Eh, assisteren, kijk we hebben hier natuurlijk ook een cicerone die gaat die heeft dan bijvoorbeeld naar vier werken, niet te veel, anders dat kunnen ze niet aan en het is zo aardig want het is toch regelmatig dat er weer mensen komen die al eerder geweest zijn en dan zeg je oh wat leuk dat ik je weer zie enzo en dat is enig en dan krijgen ze werkjes en dan wordt het, worden er vragen gesteld, ze worden geactiveerd. Dat is heel leuk. En ik weet dat het zo werkt, want ik heb drie jaar lang heb ik in een met mensen gewerkt die eh.. Zwaar Alzheimerpatiënten en daar ging ik mee zingen en dan waren er mensen die bijvoorbeeld heel erg naar binnengekeerd hè, en [...] als je dan vastpakt en wakker roept, dat noem ik zo wakkerroepen, en dan zeg ik we gaan lol maken en dan pak ik ze vast en dan zag je toch weer een beetje dat en dan waren mensen die konden niet praten, niet verbaal iets zeggen, maar wel zingen. Dus, het ouwe geheugen werd opgeroepen. Dat heb ik drie jaar gedaan, maar er gingen zoveel mensen dood en m'n eigen moeder is ook overleden en toen dacht ik nou, nu even niet meer. Nu wil ik even wat anders.

IN: En hoe, want, dat Alzheimerprogramma is nog niet heel lang hier in het Van Abbemuseum toch? Of..

RE2: Ik denk alweer een jaar of drie. Het Stedelijk is ermee begonnen en dat hebben zij weer uit New York gehaald.

IN: Het Moam, ja..

RE2: Ja, geweldig.

IN: En de andere groepen, heeft u daar ook interesse in om in te begeleiden? Want je hebt nog meer, met afasie en.. Allemaal mensen met beperkingen, of..

RE2: Na ja, eh.. Het zou ook kunnen. Weet je, ik heb zoveel met mensen gewerkt al dus het is voor mij niet vreemd. En ik ben open, dus ik eh.. En als je dat bent.. Het is een wisselwerking. Er was hier, ik heb hier maar 1 meneer gehad die niet leuk was en ik zei goedemiddag en die zei helemaal niks en ik zei goedemiddag meneer..

IN: Dat is toch wel het minste wat je kunt zeggen.

RE2: Ja, maar het gebeurt heel weinig of dat mensen eh.. Heel hooghartig binnenkomen ofzo, dan denk ik nou.. Maar dan blijf je toch beleefd en dan toch leuk iets zeggen, ja.. Weet u dat dit of dat? En mag ik u iets vertellen? En [...] oké.

IN: Ja, ook goed. Ja, dat vind ik wel een heel mooi aspect van dit museum, dat jullie er zijn, het nodigt uit.

RE2: Ja, we hebben, ja, het is zelfs beschreven hè, ergens of in een krant of dat wij toch een van de musea, ja of de enige in Nederland die zo opereren, maar dat is ook dus de.. Intentie van de.. Dat hebben wij niet bedacht, dat is een concept hè.

IN: Het dialoog aan gaan en eh..

RE2: Ja, niet te veel. Maar goed, wel een beetje actief zijn. Het is hartstikke leuk want daarmee merk je ook dat mensen, dat merk je ook dat mensen dat heel leuk vinden. En ook,

ja dat merk je echt, ja. Dat ze zeggen dankjewel hoor, dat eh.. Dat was toch even leuk, weet je wel zo.

IN: En denk je dat dat beter gaat met abstracte, moderne kunst dan dat je in het Rijksmuseum bij historische taferelen staat?

RE2: O ja, ja.

IN: Omdat je verschillende visies beter kunt eh..

RE2: Ja. Maar ik heb zelf natuurlijk een enorm goed voorbeeld, eh.. Ik heb natuurlijk het Appel hè, naja ook verguisd natuurlijk, je hoeft niet alles mooi te vinden, maar er hing een schilderij op eh.. Beneden, en dat ging over de Rosenbergers en ik vond dat, wist niet dat het De Rosenbergers heette. Weet niet of je het weet, maar de Rosenbergers in 1953 dat was een Joods echtpaar en die werden beschuldigd van spionage voor de Sovjet-Unie. En die mensen zijn naar de elektrische stoel geleid en waarom vertel ik dat, omdat ik toen als kind was ik acht, we lazen thuis de Katholieke Illustratie was een zwartwit met zwartwitfoto's en dan stonden er foto's in van het echtpaar en hun twee zonen, en van de elektrische stoel was afgebeeld.

IN: Oeh, wat akelig.

RE2: Ja, en ik vroeg aan mijn moeder wat het betekende allemaal, mijn moeder heeft het uitgelegd.

IN: Ja, gewoon zoals het was.

RE2: Zoals het was. Dus dat was, dat vond ik een heel, nu zijn de beelden veel gruwelijker op de televisie met al die vreselijke dingen en moorden enzo, maar ik was toen als kind, ik heb een enorme fantasie, dus ik was daar enorm van onder de indruk, ik kon er ook niet van slapen hè. En nou zie ik dat schilderij en zonder dat ik het wist dat het van de Rosenbergers was en ik dacht wat is dat toch een angstig schilderij..

IN: Ik moet het straks even zien, want ik heb het..

RE2: Ik hoop dat het er nog hangt, anders kun je het wel ergens anders vinden, hoor.

IN: Ja, anders typ ik het thuis wel even..

RE2: Ja, de Rosenbergers. Dus ik eh.. Ik denk.. Het is vet geschilderd, maar er zit een angst in dat beeld, ik heb dat..

IN: En ineens kwam het samen..

RE2: Toen kwam er een tekstje bij en toen was het de Rosenbergers en toen denk ik ja, dat heeft ie goed goed uitgebeeld.

IN: Want daarvoor hield u niet per se van het werk van Karel Appel?

RE2: Jawel, want ik kwam al vroeger, vroeger al in het Stedelijk, hoor, heb ik al dingen van hem gezien, jawel. Ben altijd wel naar musea gegaan overal waar ik kon zijn. Maar, dat was zo frappant, denk ik ja, als je dat weet dan gaat het veel meer leven. Dus dat is een voorbeeld wat ik dan gebruik..

IN: Nou, dat werkt meteen want ik ben nu heel erg benieuwd naar dat schilderij.

RE2: Ja precies. Dus dan zeg ik, mag ik, ik kan u iets vertellen over dit schilderij, wat ziet u erin? Mag ik dat van u weten? Nou en dan, en dan opeens komt, mag ik dan het verhaal aan u vertellen? Ja. En dan..

IN: Dan komt het.

RE2: Dan wordt het weer een heel ander verhaal met zo'n schilderij, voor die mensen.

IN: Ja, maar ik denk bij de meeste schilderijen kijk je ernaar en dan denk je hmm wat zie ik erin, of ik weet niet zo goed wat ik hiermee moet en dan loop ik weer verder.. Ja, en dit maakt het wel..

RE2: Ja, maargoed, je kunt het ook persoonlijk eh.. Ik weet nog heel goed dat als ik heel jong was, dat ik in het Stedelijk kwam en het was nog niet verbouwd natuurlijk, en dan kwam ik die trap op en dan hing er een heel groot werk.. Nou kan ik toch even niet op de schilder komen, we hebben werken van hem. Een Duitse jongen, Duitse man, eh.. Kiefer, Anselm

Kiefer, ja. Dat is niet vrolijk hè, hij is ook uit 1945, dus hij heeft die oorlog niet meegemaakt maar zat in de buik van z'n moeder, toen ie, toen dat allemaal was. En dat vond ik zo eh.. Ja, het kwam enorm op me af, dat schilderij, dus zeg niet waarom, dat weet je dan ook niet. Ik heb het ook gehad met andere tentoonstellingen, dat je in een tentoonstelling loopt en dan is er 1 werk dat je zo raakt, dat is gevoel, maar dat is met muziek ook hoor. Dan denk ja, dat is het, dat is het en dan ga je de tentoonstelling uit en dan kom je weer terug en dan kom je bij dat werk en dan denk je ja.

IN: Ja.. En merk je ook wel is als je dan het verhaal vertelt aan bezoekers dat het bij hen niet zo aankomt zoals het bij jou aan is gekomen? Dat er verschil in interpretatie of eigen achtergrond zeg maar, dat zij ja, dat gewoon niet zo beleven?

RE2: Nou ja, het voegt wel iets toe aan het werk, als ik het vertel..

IN: Ja, de context geef je eigenlijk.

RE2: Ja precies en dan, dan snappen ze het beeld ook beter, dus die ogen of dat gruwelijkheid, dat snappen ze beter. Maar ja, ik ben natuurlijk een beetje extreem in mijn..

IN: Nou ja..

RE2: Ja ben ik, ik ben geëxalteerd ik weet het gewoon. Dat gaat toch nooit meer over, ik dacht als ik ouder word haha, dan zal het wel wegebben. Maar dat gaat niet.

IN: Na ja het is een mooie eigenschap..

RE2: Ja, ja, nou ja het heeft twee kanten hè. Het is dit en dat. Maar dat stuk gaat beter nu.

[51:38 tot eind] RE2 weidt uit over eigen leven - Irrelevant voor onderzoek

- Einde interview -